

ÇOKLU YETERSİZLİK AİLE EĞİTİMİ KİTAP SETİ 4-6 YAŞ GRUBU

- Arş. Gör. Hatice Cansu BİLGİÇ
- Arş. Gör. Zahide TÖRET

ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2024

2.
Kitap

Genel Yayın Yönetmeni Doç. Dr. Mustafa OTRAR

Yayın Koordinatörü Gökçağrı GÜREL
Dr. Mehmet Akif CİHAN

Proje Koordinatörü Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Editör Prof. Dr. Pınar ŞAFAK

Yayına Hazırlayan Sevil CANPOLAT
Gülhan ERSOY
Merve LAÇİN

Katkıda Bulunanlar Melisa KOZ İLİKLİER
Münevver SARIKAYA UZUNYOL

Tashih Hüseyin UYSAL

Görsel Betimleme Hafize DOĞAN

Görsel Tasarım Sude Ajans Reklam Org. Tan. Ltd. Şti.

ISBN 978-975-11-8345-3

Aile Eğitimi Kitap Seti'nin her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne aittir. Setin içerikleri kaynak gösterilmeden hiçbir suretle alınıp yayınlanamaz.

Değerli Aileler,

Eğitimde tüm paydaşların bir araya gelerek ortak bir amaç uğruna çaba sarf etmesi, başarı için en önemli kriterlerdendir. Paydaşların en mühimlerinden birisi de muhakkak ki sizlersiniz. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin ebeveyni veya vasisi olmak, sizleri de bizim nazarımda özel kılmaktadır. Bizler Millî Eğitim Bakanlığı mensupları olarak çocuğunuzun doğumundan mezuniyetine kadar geçireceğiniz süreçte sizlere destek vermek amacıyla gece gündüz çalışmaktayız. "Aile Eğitimi Kitap Seti'de" bu amaçla hazırlanmıştır. Setimiz, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların eğitiminde, sizlere yol gösteren bir başucu kitabı görevi görecektir mahiyette hazırlanmıştır.

Sevgili Aileler, Kıymetli Öğretmenler,

Aile Eğitimi Kitap Seti; alanında uzman seksenden fazla akademisyen ve eğitimcinin uzun uğraşlar sonucunda ortaya çıkardığı, toplam 53 kitaptan oluşan bir yardımcı kaynak kitap setidir. Tüm yetersizlik türleri için kendi içerisinde ayrı kitap setleri barındıran ve her bir kitap setinin içerisinde de farklı yaş gruplarına veya alt yetersizlik türlerine hitap eden bir anlatım tarzı benimsenmiştir. Eğitim sürecinde ve sonrasında ihtiyaç duyacağınız teorik bilgiler, etkililiği bilimsel olarak kanıtlanmış uygulama örnekleriyle harmanlanmış ve uzun yıllar kullanılacak harika bir çalışma ortaya çıkmıştır.

Günümüz bilgi toplumunun ihtiyaçları ve teknolojik gelişmeler düşünüldüğünde video içeriklerin öğrenmede ne kadar etkili bir yöntem olduğu herkesin malumudur. Bu çalışmada kitaplarda yer alan teori ve uygulama içerikleri kısa videolar ile desteklemeye çalışılmıştır. Ayrıca bu videolar işitme ve görme yetersizliği olan aileler için erişilebilir formatta hazırlanmıştır. Bununla birlikte kitaplardaki görsel betimleme metinleri de düşünüldüğünde özel eğitim alanında her öğesiyle erişilebilir bir eser ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Takdimimi noktalarken "Aile Eğitimi Kitap Seti"nin sizlere özel eğitim ihtiyacı olan bireyler yetiştirirken yol gösterici olmasını ve her bir evladımızın eğitim hayatının sonunda, bağımsız bir yurttaş olarak yaşamlarına devam edecek seviyeye gelmelerinde katkı sağlamasını temenni ederim. "Özel Eğitim" alanında bir mihenk taşı görevi görecektir bu eserin hazırlanmasında emeği geçen tüm akademisyen, eğitimci ve Genel Müdürlüğümüzün kıymetli personellerini canıgönülden kutlar, setimizin memleketimize hayırlı olmasını umut ederim.

Doç. Dr. Mustafa OTRAR

Genel Müdür

SUNUŞ

Değerli Aileler,

Sizler, en değerli varlıklarınız olan biricik çocuklarınızın yaşam içinde kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlayacak becerileri kazanabilmeleri için büyük bir mücadele vermektесiniz. Bu mücadelede sizlere yardımcı olabilmek için sağlık, eğitim, sosyal destek, güvenlik gibi alanlarda pek çok eğitimci ve uzman görev yapmaktadır. Tüm görevlilerin amacı, siz ailelerin çocuklarınızın gelişimi ve eğitimine katkıda bulunarak onları bağımsız bireyler hâline getirme sürecinde yanınızda olmaktır.

Gelişim özellikleri her ne olursa olsun her çocuğun ailesiyle mutlu, huzurlu ve geleceğe güvenle bakan bireyler olmaya hakkı vardır. Çocuklarınızın bu hakları elde edebilmesi, onlara verilecek nitelikli eğitim ve destek hizmetlerin sunulması ile mümkün olacaktır. Tüm çocukların bu nitelikli eğitim ve destek alma yönündeki anayasal haklarını, en verimli şekilde kullanabilmeleri için doktorların, öğretmenlerin, uzmanların yanı sıra siz ailelerin de önemli sorumlulukları yerine getirmeleri gerekir. Her anne baba mutlaka çocuğu için en iyisini ister. Sizler için önemli olan; en iyi bakıma, en iyi eğitime, en iyi destek hizmetlerine kolaylıkla erişebilmektir. Biz hizmet verenlerin de sizin çok önem verdiğiniz bu hizmetlerin geliştirilmesinde iş birliğimize ihtiyacımız vardır. İnanıyoruz ki uzmanlar ve eğitimciler ile aileler, el ele vererek çocukların toplum yaşamına katılımlarını sağlamak için en iyisini yapacaklardır.

Çocuklarınızın, uzmanlar ve eğitimcilerin sunduğu pek çok hizmetten en iyi şekilde yararlanabilmesi için siz ailelerin de bu sürece etkin katılmanız beklenmektedir. Şu bir gerçektir ki aileler çocuklarının gelişim ve eğitimlerinde katılımcı olduklarında çocuklarının okul başarıları artacağı gibi bağımsız yaşama hazırlanmaları da kolaylaşacaktır. Sizlere sunulan bu Aile Eğitimi Kitap Seti, tüm özel eğitim kategorileri ve tüm yaş grupları için alanında uzman akademisyenler tarafından titizlikle hazırlanmıştır. Sizler çocuğunuzun durumuna ve yaşına uygun olan kitapları, bu kitap setinden seçerek çocuğunuzun gelişim ve eğitimine katkıda bulunabileceksiniz.

Sevgili Öğretmenler, Değerli Aileler,

Kitap setlerimiz otizm spektrum bozukluğu, zihin yetersizliği, işitme yetersizliği, görme yetersizliği, fiziksel yetersizlik, öğrenme güçlüğü, dil ve konuşma bozukluğu, duygu ve davranış bozukluğu, çoklu yetersizlikler ve ailelerle çalışma konularını kapsamaktadır. Her bir kitap seti ise 0-3 yaş, 4-6 yaş, birinci kademe olan ilkokul, ikinci kademe olan ortaokul, üçüncü kademe olan ortaöğretim öğrencilerinin aileleri için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Aynı zamanda tüm grupları ilgilendiren konular, ortak aile eğitimi kitap seti olan Özel Eğitimde Ailelerle Çalışma Seti'nde toplanmıştır. Tüm kitap setlerinde açıklanan konular, uzmanların ve öğretmenlerin hazırladığı videolarla zenginleştirilmiştir. Böylece sizler çocuğunuzun gelişimi ve eğitimiyle ilgili bilgileri edinirken aynı zamanda konuların videolarını izleyebileceksiniz. Özel eğitim ihtiyacı olan tüm bireylerin ailelerine yararlı olması dileğiyle...

Çocuk yetiştirmek bir sanattır, aileler sanatçılardır, çocuklar ailelerin eserleridir.

Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Proje Koordinatörü

ÇOKLU YETERSİZLİK AİLE EĞİTİMİ KİTAP SETİ YAZAR LİSTESİ

Prof. Dr. Pınar ŞAFAK

Doç. Dr. Cem ASLAN

Doç. Dr. Seray OLÇAY

Dr. Öğr. Üyesi Emine AYYILDIZ

Arş. Gör. Hatice Cansu BİLGİÇ

Arş. Gör. Pınar DEMİRYÜREK

Arş. Gör. Zahide TÖRET

Ayşenur ŞAHİN

Derya UYAR

GENEL AMAÇ

Sevgili Ailelerimiz, Kıymetli Öğretmenler,

Çoklu Yetersizlik Aile Eğitimi Kitap setinin genel amacı, çoklu yetersizliği olan çocuğunuzun doğumdan itibaren öğrenim hayatının sonuna kadar gelişimlerini takip edebilmeniz ve onu her kademede destekleyebilmeniz için bir rehber oluşturmaktır. Bu amaçla siz değerli ailelere, 0-3 yaş bebeklik döneminde, 4-6 yaş aralığında okul öncesi dönemde, 1, 2 ve 3. kademede okul döneminde, çocuğunuzun desteklenmesinde size yol gösterecek bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler çocuğunuzun genel gelişimini desteklemek için gerekli stratejileri, öz bakım, oyun ve iletişim becerilerini desteklemeyi, uzmanlarla iş birliği konularında ihtiyaç duyabileceğiniz bilgi ve becerileri içermektedir. Aynı zamanda siz sevgili ailelere çocuğunuzun okulda öğrenmekte olduğu hayat bilgisi, matematik, Türkçe ve okuma yazma gibi akademik becerileri nasıl destekleyebileceğiniz, çocuğunuzun sergilemesi gereken sosyal becerileri nasıl kazandırabileceğiniz, olumlu davranışlarını nasıl artırabileceğiniz konularında bilgi ve beceri kazandırmak hedeflenmiştir. Bu kitap setinde güvenlik becerilerini, yardımcı teknolojiler ve bu teknolojilerin kullanımını, bağımsızlığa ilk adım olarak ev içi becerilerini, serbest zaman etkinliklerini çocuğunuza nasıl öğreteceğinize yol göstermek amaçlanmıştır. Çocuğunuzun bağımsız bir birey olmasını ve kendi yaşam sorumluluğunu almasını öğretmek için seçim yapma, problem çözme ve karar verme becerilerini, dijital okuryazarlık becerilerini ve temel bilgisayar becerilerinin kullanımını desteklemeyi öğretmeyi hedeflemektedir. Çocuğunuzun toplumsal yaşam becerileri ve yetişkinliğe geçiş becerilerinde desteklenmesi için yapabilecekleriniz ile iş hayatına katılmaları için neler yapılması gerektiği siz sevgili ailelere kazandırmak amaçlanmıştır.

KAZANIMLAR

Bu kitap seti ile aileler, bakım verenler aşığıdaki kazanımları edinirler:

- Çoklu yetersizliğı olan bebeğı ile yaşamayı ve ona bakım vermeyi öğrenir.
- Çoklu yetersizliğı olan bebeğın küçük çocuğın erken iletişim becerilerini ve bilişsel gelişimini destekler.
- Çocuğın genel gelişimini desteklemek için gerekli stratejileri öğrenir ve kullanır.
- Öz bakım ve tuvalet becerilerinde çocuğı destekler.
- Çocuğın bilişsel ve iletişim gelişimini destekler.
- Çocuğın eğitiminde rol oynayan alan uzmanları ve farklı paydaşlarla iş birliğı için gerekli bilgi ve becerileri edinir.
- İşlevsel akademik becerilerin öğretiminde çocuğı destekler.
- Çocuğa sosyal beceriler kazandırır.
- Çocuğın olumlu davranışlarını destekler.
- Çocuğa güvenlik becerilerini kazandırır.
- Yardımcı teknolojileri tanımlar ve sınıflandırır.
- Çocuğa ev içi becerileri kazandırır.
- Çocuğa serbest zaman etkinlikleri öğretir.
- Çocuğa seçim yapmayı problem çözmeyi ve kendi kararlarını vermeyi kazandırır.
- Temel bilgisayar becerilerini kullanır.
- Çocuğın toplumsal yaşam becerilerini destekler.
- Çocuğın yetişkinliğe geçiş becerisinin öğretimini destekler.
- İş ve meslek becerileri ediniminde çocuğı destekler.

İÇERİK

Çoklu Yetersizlik Aile Eğitimi Kitap Seti 5 kitaptan oluşmaktadır. Bu kitaplar:

1. *Çoklu Yetersizlik Aile Eğitimi Kitap Seti 0-3 Yaş Grubu*
2. *Çoklu Yetersizlik Aile Eğitimi Kitap Seti 4-6 Yaş Grubu*
3. *Çoklu Yetersizlik Aile Eğitimi Kitap Seti I. Kademe*
4. *Çoklu Yetersizlik Aile Eğitimi Kitap Seti II. Kademe*
5. *Çoklu Yetersizlik Aile Eğitimi Kitap Seti III. Kademe*

AÇIKLAMALAR

Çoklu yetersizlik, bir bireyin aynı anda iki ya da daha fazla yetersizlikten etkilenmesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Siz sevgili ailelerimizin de bebekleri ya da çocukları örneğin görme yetersizliği ve bilişsel güçlüğü gibi işitme yetersizliği ve fiziksel yetersizliği gibi ya da fiziksel yetersizliği, görme yetersizliği ve zihin yetersizliği gibi birden fazla yetersizlikten etkilenmiş olabilir. Bu durumda bu kitap seti sizlerin çocuğunuzun eğitimini desteklemenizde işe yarayacaktır. Ancak özellikle belirtmek gerekir ki Çoklu Yetersizlik Aile Eğitimi Kitabı seti, iki ya da daha fazla yetersizlikten ağır düzeyde etkilenmiş, gelişim ve akademik becerilerde desteğe ihtiyacı olan bebekler ve çocuklar düşünülerek hazırlanmıştır. Bu kitap setinin yanı sıra bebeğinizin ya da çocuğunuzun etkilendiği yetersizlik türlerinde, o yetersizliğe özgü beceri alanlarını desteklemek için diğer Aile Eğitimi Kitap setlerinden de yararlanabileceğinizi belirtmek isteriz. Örneğin bebeğinizde ya da çocuğunuzda görme yetersizliği varsa Braille okuma yazmayı desteklemek için Görme Yetersizliği Aile Eğitimi Kitabı setinden, fiziksel yetersizliği varsa Fiziksel Yetersizlikler Aile Eğitimi Kitabı setinden faydalanabilirsiniz.

Bu kitap seti, 0-3 yaşı, 4-6 yaşı, 1, 2 ya da 3. kademelerden herhangi birinde okula devam eden çoklu yetersizliği olan bebeğinizin ya da çocuğunuzun gelişimine ve eğitimine destek olabilmeniz için size bilgi ve beceriler kazandırmayı içeren etkinliklerden oluşmaktadır. Etkinliklerin amacı, bazen sadece size bir bilgi ya da beceriyi kazandırmak iken bazen de hem size hem de sizin yapacaklarınızla çocuğunuza, bilgi ve beceri kazandırmaktır. Bu kitapta yer alan etkinlikler, ilgili gelişim ya da akademik beceri alanı için birer örnek olarak verilmiştir. Sizler benzer beceriler için etkinliklerinizi genişletip çeşitlendirebilir, öğrendiklerinizi yeni becerilere uyarlayabilirsiniz.

Bu kitap seti bebeğinizin hastane çıkışından itibaren bakımını, gelişimini destekleme, çocuğunuzu gözlemleme, diğer uzmanlarla iş birliği yapma, iletişim ve bilişsel becerilerini destekleme, öz bakım, sosyal ve güvenlik becerileri geliştirme gibi alanları kapsamaktadır. Bunun yanı sıra çocuğunuza işlevsel akademik becerileri öğrenmesinde ya da geliştirmesinde okuluyla eşgüdüm içerisinde çalışabilmeniz için de etkinlikler yer almaktadır. Aynı zamanda çocuğunuzun olumlu davranışlarını desteklemeniz için de gerekli bilgileri ve bu bilgileri uygulamada yol gösterici etkinlikleri bu kitap setinde bulabilirsiniz. Büyümekte olan çocuğunuzun gereksinimleri de düşünülerek ev içi beceriler, serbest zaman etkinlikleri ve ergenliğe geçişini desteklemek için yapabileceğiniz etkinlikler de yer almaktadır. Yetişkin hayatına çocuğunuzu hazırlayabilmeniz için de bağımsız yaşam, toplumsal yaşam becerileri ve yetişkinliğe geçiş becerilerinin desteklenmesi için yapabilecekleriniz açıklanmaya çalışılmıştır. Günümüzün teknoloji çağı olduğu ve çocuğunuzun da bu çağa ayak uydurabilmesi gerektiği düşünülerek hem sizin hem de sizin desteğinizle çocuğunuzun yardımcı teknoloji ve dijital okuryazarlıkta bilgi ve becerilerini geliştirmeyi amaçlayan etkinliklere yer verilmiştir. Yetişkin hayatına hazırlayacağınız çocuğunuzun topluma üretken olarak katılması ve her yetişkin gibi iş ve meslek sahibi olması için çocuğunuzu desteklemenizde işinize yarayacak gerekli bilgi ve becerilerin yer aldığı bölümde bu kitap setine eklenmiştir.

Siz ebeveynlerin çocuğunuzun öğretmeni olmadığının farkında olarak hazırladığımız bu kitap setinde ebeveynleri olarak önerilen etkinlikleri çocuğunuzla eğlenerek yapacağınızı umarız. Bu kitap setinde sizlere sunulan bilgi ve becerilerin çocuğunuzun gelişimini ve eğitimini desteklemede size yol gösterici olmasını dileriz.

BÖLÜM 1: ÇOCUĞUMU TANIMAK

Genel Amaç 6

Kazanımlar 6

İçerik 6

Açıklamalar 6

Giriş 7

ETKİNLİK 1: Gözlem Nedir? 7

ETKİNLİK 2: Çocuğumu
Gözlemliyorum 12

ETKİNLİK 3: Nereden Başlamalı? 17

ETKİNLİK 4: Basamak Basamak Beceri 23

ETKİNLİK 5: Tercihlerin Belirlenmesi
Neden Önemlidir? 25

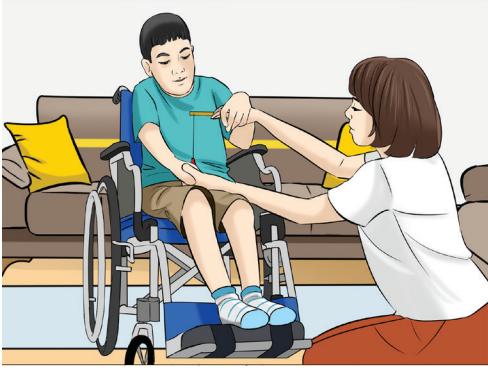
ETKİNLİK 6: Çocuğumun Tercihlerini
Belirliyorum 29

Neler Öğrendik? 36

Yararlanılan Kaynaklar 37

BÖLÜM 2: GELİŞİMİ DESTEKLEMEDE YARARLANILACAK STRATEJİLER ve OYUN

Genel Amaç 40

Kazanımlar 40

İçerik 40

Açıklamalar 41

Giriş 41

ETKİNLİK 1: Stratejileri Öğreniyorum 41

ETKİNLİK 2: İpuçlarını Öğreniyorum 43

ETKİNLİK 3: Takvim Kutusu
Hazırlıyorum 47

ETKİNLİK 4: Rutinlerimi
Oluşturuyorum 52

ETKİNLİK 5: Öykü Zamanı 55

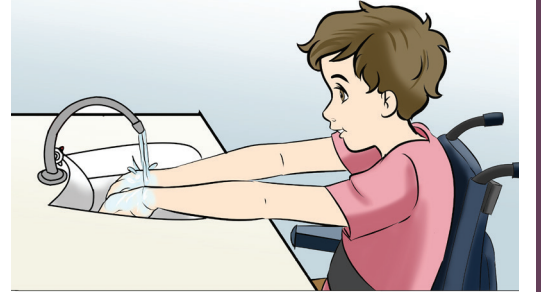
ETKİNLİK 6: Oyun Oynuyorum 60

Neler Öğrendik? 62

Yararlanılan Kaynaklar 62

BÖLÜM 3: ÖZ BAKIM BECERİLERİNİ DESTEKLEME

Genel Amaç	66
Kazanımlar	66
İçerik	66
Açıklamalar	67
Giriş	67
ETKİNLİK 1: Bağımsızlığın İlk Şartı "Tuvalet"	67
ETKİNLİK 2: Kuruluk Kaydı Tutuyorum	69
ETKİNLİK 3: Amaç Yazmayı Öğreniyorum	72
ETKİNLİK 4: Nasıl Hazırlanmalıyım?	74
ETKİNLİK 5: Tuvalet Zamanı	78
ETKİNLİK 6: Çocuğuma Gece Tuvalet Kontrolünü Nasıl Kazandırırım?	82
ETKİNLİK 7: Tuvalet Becerileri Hemen Kazanılır mı?	84
ETKİNLİK 8: Ellerimi Yıkıyorum	86
ETKİNLİK 9: Giyinebilirim, Soyunabilirim!	89
ETKİNLİK 10: Fermuarımı Çekebilirim	93
Neler Öğrendik?	95
Yararlanılan Kaynaklar	95

BÖLÜM 4: BİLİŞSEL GELİŞİMİN DESTEKLENMESİ

Genel Amaç 100

Kazanımlar 100

İçerik 100

Açıklamalar 101

Giriş 101

ETKİNLİK 1: Kaybolan Nesneler 102

ETKİNLİK 2: Sonbaharda
Gördüklerim 104

ETKİNLİK 3: Dikkat! Sana
Bakıyorum 108

ETKİNLİK 4: Sıra Sende, Sıra Bende 110

ETKİNLİK 5: İstedığımı Seçerim! 114

ETKİNLİK 6: Çözüm Benim İşim! 118

ETKİNLİK 7: Eşliyorum, Ayırt
Ediyorum! 121

Neler Öğrendik? 128

Yararlanılan Kaynaklar 128

BÖLÜM 5: İLETİŞİMİN DESTEKLENMESİ/ADI SİSTEMLERİ

Genel Amaç 130

Kazanımlar 130

İçerik 130

Açıklamalar 130

Giriş 130

ETKİNLİK 1: Sözelci mi Söz Önceci mi? 132

ETKİNLİK 2: Konuşmuyorsa Ne
Yapmalı? 136

ETKİNLİK 3: Dokunsal Semboller
Oluşturuyorum 142

ETKİNLİK 4: Sembolü Ver, İsteddiğini Al 145

Neler Öğrendik? 149

Yararlanılan Kaynaklar 149

BÖLÜM 6: UZMANLARLA İŞ BİRLİĞİ

Genel Amaç 152

Kazanımlar 152

İçerik 152

Açıklamalar 153

Giriş 153

ETKİNLİK 1: İş Birliği Nedir? 154

ETKİNLİK 2: Paydaşlarım Kimler? 157

ETKİNLİK 3: Sorumluluklarımın
Farkında mıyım? 160

ETKİNLİK 4: İş Birliği Becerileri
Nelerdir? 161

ETKİNLİK 5: Aktif Dinleme Becerimi
Geliştiriyorum 163

ETKİNLİK 6: Etkili İletişim Kurmak İçin
Stratejiler Geliştiriyorum 167

ETKİNLİK 7: İletişim Defteri Tutuyorum 170

Neler Öğrendik? 173

Yararlanılan Kaynaklar 173

BÖLÜM 1: ÇOCUĞUMU TANIMAK

Arş. Gör. Zahide TÖRET

BÖLÜM 2: GELİŞİMİ DESTEKLEMEDE YARARLANILACAK STRATEJİLER ve OYUN

Arş. Gör. H. Cansu BİLGİÇ

BÖLÜM 3: ÖZ BAKIM BECERİLERİNİ DESTEKLEME

Arş. Gör. Zahide TÖRET | Arş. Gör. H. Cansu BİLGİÇ

BÖLÜM 4: BİLİŞSEL GELİŞİMİN DESTEKLENMESİ

Arş. Gör. H. Cansu BİLGİÇ

BÖLÜM 5: İLETİŞİMİN DESTEKLENMESİ/ADİ SİSTEMLERİ

Arş. Gör. Zahide TÖRET

BÖLÜM 6: UZMANLARLA İŞ BİRLİĞİ

Arş. Gör. Zahide TÖRET

Genel Amaç

Bu kitabın genel amacı; siz değerli ailelere 4-6 yaş aralığında bulunan okul öncesi dönemdeki çocuklarınızın tercih ve performansını değerlendirmek için gerekli gözlem ve değerlendirme, çocuğunuzun gelişimini desteklemek için gerekli stratejiler, öz bakım becerilerini destekleme, genel gelişim ve oyun becerilerini destekleme, genel iletişim ve alternatif ve destekleyici iletişim sistemleri ve uzmanlarla iş birliği konularında bilgi ve beceri kazandırmayı hedeflemektir.

Kazanımlar

Bu kitap seti ile aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Çocuğun performans ve tercih değerlendirmesini yapar.
- Çocuğun genel gelişimini desteklemek için gerekli stratejileri öğrenecek ve kullanır.
- Öz bakım ve tuvalet becerilerinde çocuğu destekler.
- Çocuğun bilişsel gelişimini destekler.
- Çocuğun genel iletişim becerilerini destekleyebilecek ve alternatif iletişim sistemlerini kazandırmaya yönelik bilgi ve becerileri edinir.
- Çocuğun eğitiminde rol oynayan alan uzmanları ve farklı paydaşlarla iş birliği için gerekli bilgi ve becerileri edinir.

İçerik

1. Çocuğumu Tanımak
2. Gelişimi Desteklemede Yararlanılacak Stratejiler ve Oyun
3. Öz Bakım Becerilerini Destekleme
4. Bilişsel Gelişimi Destekleme
5. İletişimin Desteklenmesi/Adi Sistemleri
6. Uzmanlarla İş Birliği

Açıklamalar

Bu kitap sizlere gözlem yapmayı, gözlem sonuçlarınızı anlamlı bir şekilde raporlaştırmayı, çocuğunuzun performansını doğru biçimde değerlendirmeyi kazandıracaktır. Çocuğunuzun öğrenme deneyimlerini olumlu yönde etkileyecek yiyecekleri, oyuncakları, etkinlikleri ve birlikte çalışmaktan, oynamaktan zevk aldığı kişileri belirlemenin önemini, tercih değerlendirmesi yapmayı öğreneceksiniz. Çocuğunuzun erken bilişsel becerilerini geliştirmek için ev ve dışarıda yapabileceğiniz aktivitelere ve uyarlamalara yönelik olarak beceriler edinecek ve bu kapsamda nesne devamlılığı, neden sonuç ilişkileri, dikkat, sıra alma ve seçim yapma becerileri, problem çözme ve kavram öğretimine yönelik etkinlikleri bulabileceksiniz. Öz bakım becerilerinden tuvalet, giyinme ve el yıkama becerilerinin önemini, çocuğumuzun bu becerilerin bağımsız olarak kazanabilmesi için uygulayabileceğimiz basamakları, söz konusu becerilerin öğretiminde çocuklarımızın yeterlilikleri doğrultusunda yapılabilecek uyarlamaları öğreneceksiniz.

Bu kitapta ayrıca çocuğunuzun erken dönemde gelişimine destek olacak stratejileri bulabilirsiniz. Bu kapsamda stratejiler, ipuçları, takvim kutusu hazırlama ve takvim kutusu kullanarak rutin oluşturma, dinlediğini anlama oyun oynama becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikleri ve bu etkinlikler yoluyla çocuğunuzun bu becerilerinin gelişmesine katkı sağlamayı öğreneceksiniz. Ayrıca çocuğunuzun iletişim becerilerini geliştirmeye, sözel iletişim kurmayan çocuklar için ADİ sistemi içinde yer alan dokunsal sembollerini oluşturmayı ve sembol değiş tokuşuna dayalı ADİ sistemini kullanmayı öğreneceğiniz etkinlikler bulabilirsiniz.

Bu kitapta yer alan etkinlikler mümkün olduğunca basit ve eğlenceli hazırlanmaya çalışılmıştır. Özellikle 4-6 yaş grubundaki çocuğunuzun henüz okul çağı çocuğu olmadığını yaptıklarınızın sizin ve onun eğlenmesi aynı zamanda öğrenmesi için olduğunu unutmayınız. Burada yer alan etkinlikleri yerine getirdikten sonra kendi ilerlemelerinizi de değerlendirebilirsiniz.

Bölümler Hakkında

Bu kitabın ilk bölümünde 4-6 yaş grubundaki çocuğunuzun genel performansını ve tercihlerini belirlemeniz için etkinliklere ve açıklamalara yer verilmiştir. Kitabın ikinci bölümünde çocuğunuzun gelişimini desteklemek için uygulayabileceğiniz stratejiler, rutin oluşturma ve oyun becerileri ile ilgili etkinlikler bulunmaktadır. Üçüncü bölümde çocuğunuzun kişisel ihtiyaçlarını giderebilmesi için gerekli en temel öz

bakım becerilerden olan tuvalet ve giyinme becerilerini çocuğunuza kazandırmak için gereken etkinlikler, materyaller, ve düzenlemelere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde çocuğunuzun bilişsel gelişimini desteklemek için yapabileceğiniz etkinliklerin neler olduğunu öğrenirken, çocuğunuza özgü uyarlamaları nasıl yapabileceğiniz gösterilmektedir. Bu kitabın beşinci bölümünde siz sevgi ailelerin sözel iletişim kurmakta güçlükleri olan çocuklarınız için iletişim kurmasını desteklemeye hizmet eden “Alternatif ve Destekleyici İletişim” (ADİ) sistemleri hakkında bilgi ve beceri sahibi olmasını sağlayacak, aynı zamanda çocuğunuzun iletişim becerilerini değerlendirmeniz ve gereksinimlerini belirlemenize hizmet edecek etkinlikler yer almaktadır. Bu kitabın altıncı bölümünde ise iş birliği kuracağınız olası paydaşların kimler olacağı, paydaşlarınızla nasıl bir iş birliği kuracağınıza dair açıklamalara yer verilmiştir. Kazanacağınız beceriler ve kuracağınız iş birliklerinin çocuğunuzun eğitiminde ve onunla birlikte yaşamda siz yol gösterici olacağını umarız.

BÖLÜM 1

Arş. Gör. Zahide TÖRET

ÇOCUĞUMU TANIMAK

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; 4-6 yaş grubundaki çocuğunuzun genel performansını ve tercihlerini belirleyebilmeniz için gerekli bilgi ve becerileri kazanmanızdır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Gözlem yapmaya ilişkin bilgileri edinir.
- Gözlem yapmaya ilişkin becerileri edinir.
- Çocuğunuzun ihtiyacı olan becerileri belirler.
- Beceri analizi yapar.
- Çocuğun performansını değerlendirir.
- Tercihlerin belirlenmesinin önemini kavrar.
- Tekli tercih belirleme formu hazırlar.
- İkili ve çoklu tercih belirleme formu hazırlar.
- Çocuğunun tercihlerini belirler.

İçerik

1. Gözlem Nedir?
2. Çocuğumu Gözlemliyorum
3. Nereden Başlamalı?
4. Basamak Basamak Beceri
5. Tercihlerin Belirlenmesi Neden Önemlidir?
6. Çocuğumun Tercihlerini Belirliyorum

Açıklamalar

Bu bölümde siz sevgili ailelere çocuğunuzun performansını en iyi şekilde anlamak, çocuğunuzun gelişimini anlaşılabilir bir şekilde ifade etmek, çocuğunuz için önemli olan, yaşına ve durumuna en uygun ve onun için en anlamlı becerileri belirlemek, kendinize bir başlangıç noktası oluşturmak ve çocuğunuzun kişi, etkinlik, nesne tercihlerini değerlendirmek

için yapabilecekleriniz anlatılmıştır. Kısacası bu bölümde çocuğunuzu her yönü ile tanımak için gerekli bilgi ve beceriler yer almaktadır. Bu bilgi ve becerileri sizlere etkinlikler yolu ile açıklanmıştır. Elbette ki çocuklarınız hakkındaki en derin ve doğru bilgiye sahip olan kişiler sizlersiniz. Ancak çocuğunuz büyüdükçe sahip olduğu bilgi ve beceriler artacaktır. Bu nedenle sizlerin çocuğunuzu tanıma süreciniz sürekli yenilenen bir süreç olacaktır. Bu bölümde çocuğunuz hakkındaki bilgileri bir sistematik içinde toplama ve raporlama, çocuğunuzun tercihlerini belirlemek için gerekli bilgi ve becerileri bulacaksınız.

Giriş

Çocuğunuzun bir uyarana karşısında nasıl tepki verdiğini, bir davranışı nasıl sergilediğini, bir beceriyi bilip bilmediğini anlamak için yapılması gereken en önemli iş onu gözlemlemektir. Ancak gözlem yapmak gelişmiş güzel bir izleme yapmak değildir. Gözlem bir çocuğun herhangi bir davranışta ne düzeyde olduğunu ya da bir durum karşısında nasıl davrandığını anlamak için doğal ortamlarda yapılan planlı ve sistematik bilgi toplama sürecidir. Sistematik olarak yapılan gözlemler, çocukların akademik, sosyal, dil ve iletişim becerilerinin değerlendirilmesinde, tercihlerinin belirlenmesi ve davranış değiştirme gibi pek çok sürecin değerlendirilmesinde kullanılabilir. Bu alanlarda toplanan bilgiler ise çocuğunuzu tanımak için son derece önemlidir. Gözlem yapmaya başlamadan önce çocuk hakkında toplanacak bilginin türüne karar vermek, gözlemlenecek davranış tanımlamak ve gözlemin hangi rutinde yapılacağına karar vermek gerekir. Ardından gözlemin yapılacağı ortam düzenlenmeli, kayıt cihazları, kullanılacak form, oyuncak ve materyaller hazırlanmalıdır. Küçük yaşlardaki çocukların gözlemlenmesi için oyun bağlamı ya da davranışın ortaya çıktığı doğal rutinler ve ortamlar en uygun bağlamlardır. Anne ve babası olarak çocuğunuzu en iyi tanıyan kişiler sizlersiniz. Çocuğunuzun bir durum karşısında nasıl tepki verdiğini, bir beceriyi bilip yapı yapmadığını en iyi bilen kaynak sizsiniz. Büyük ihtimalle bu bilgileri edinirken de sistematik olmayan gözlemler yaptınız. Kitabımızın ilerleyen kısımlarında gözlem yapmaya ilişkin daha ayrıntılı bilgiler ve etkinlikler bulacak, var olan bilgi ve becerileriniz daha sistematik olarak kullanacaksınız.

ETKİNLİK 1: Gözlem Nedir?

Etkinliğin Amacı: Gözlem yapmaya ilişkin bilgileri edinme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda gözlem yapmanın ne demek olduğunu öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 1.1. ve Tablo 1.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım:

- İlk olarak Tablo 1.1.'de yer alan tabloda ilgili bölüme sizce "gözlem yapmak" ne demek açıklayınız.
- Ardından tabloda gözlem yapmaya ait olduğunu düşündüğünüz özelliklerin karşısına "✓" işareti koyunuz.

Başarımı Değerlendiriyorum:

- Tablo 1.2.'de yer alan Başarımı Değerlendiriyorum tablosu ile Tablo 1.1.'de yer alan kendi tablonuzu karşılaştırarak yanıtlarınızı kontrol ediniz.
- Doğru yanıtlarınıza "+" yanlış yanıtlarınıza "-" koyunuz.
- Son olarak Tablo 1.2.'de yer alan açıklamaları okuyunuz. Uyuşmayan yanıtlarınız için her bir özelliğe ilişkin açıklamaları gözden geçiriniz.

Tablo 1.1. Gözlem Nedir?

Bence "gözlem" yapmak:.....
 demektir.

Gözlem yapmayı diğer etkinliklerden ayırt eden özellikler.	✓
Gözlem yapmanın amacı çocuğun belli bir davranışı hakkında bilgi toplamaktır.	
Gözlem yaparken gözlemleyeceğim beceriyi doğal ortamında gözlemlem gerekir.	
Gözlem yaparak çocuğumun pek çok alandaki gelişimi hakkında bilgi edinebilirim.	
Gözlem yapmak ile izlemek aynıdır, herhangi bir hazırlık gerektirmez.	
Gözlem yapmadan önce basit bir form hazırlamalıyım, gözlem yaptığım tarihi ve gözlem yaptığım yeri/bağlamı mutlaka yazmalıyım.	
Gözlemlemek istediğim beceriyi açık ve anlaşılır olarak tanımlamalıyım.	
Gözlem yapmak ciddi bir iş olduğu için oyun gibi bağlamlarda çocuğumu gözlemlemem doğru olmaz.	

Görsel 1 Betimleme: Anne ve çocuğu küplerle oyun oynuyor. Her ikisi de küpleri kulağına koymuş, küpleri telefonmuş gibi kullanmakta

Tablo 1.2. Başarımı Değerlendiriyorum

“Gözlem” çocuğun herhangi bir davranışta ne düzeyde olduğunu ya da bir durum karşısında davranış örüntüsünü anlamak için doğal ortamlarda yapılan planlı ve sistematik bilgi toplama sürecidir.

Gözlem Yapmayı Diğer Etkinliklerden Ayırt Eden Özellikler	Cevap	Başarımı Değerlendiriyorum
Gözlem yapmanın amacı çocuğun belli bir davranışı hakkında bilgi toplamaktır. Açıklama: Gözlemlerin temel amacı çocuğu doğal ortamında izlemek ve önceden belirlenmiş davranış örüntüleri hakkında bilgi toplamaktır. Örneğin çocuğunun hangi renkleri tanıyıp tanımadığını anlamak isteyen bir anne, boyama etkinliği sırasında çocuğuna boyama yaparken “Evi ne renge boyadım, elimdeki boya ne renk? Güneşi sarıya boya.” gibi soru ve yönergelerle çocuğunun hangi renkleri bildiğini gözlemleyebilir.	✓	

Gözlem yaparken gözlemleyeceğim beceriyi doğal ortamında gözlemlem gerekir. Açıklama: Doğal rutinler esnasında çocuk neleri yapabildiğini, neleri sevdiğini, kendisini nasıl ifade ettiğini açıkça göstereceği için gözlemin çocuğun kendi rutinlerinde ve davranışın kendiliğinden ortaya çıktığı doğal ortamında yapılması çok önemlidir. Örneğin çocuğunun el yıkama becerisini gerçekleştirip gerçekleştirmediğini, hangi tür yardımlara ihtiyaç duyduğunu anlamak isteyen bir baba yemek sonrasında el yıkama rutinde çocuğunu gözlemlemelidir. Böyle doğal bir ortamda ve günlük rutini içinde çocuk kendisini daha rahat hissederek var olan performansını sergileyecektir. Ayrıca el yıkama hemen yemek sonrası doğal bir rutin bağlamında gözlemleneceği için çocuğun ileriki öğrenmelerine de hizmet edecektir.	✓	
Gözlem yaparak çocuğumun pek çok alandaki gelişimi hakkında bilgi edinebilirim. Açıklama: Gözlemler, çocukların akademik, sosyal, dil ve iletişim becerilerinin değerlendirilmesinde, tercihlerinin belirlenmesi ve davranış değiştirme gibi pek çok sürecin değerlendirilmesinde kullanılabilir.	✓	
Gözlem yapmak ile izlemek aynıdır, herhangi bir hazırlık gerektirmez. Açıklama: Gözlem yapmak ile çocuğunuzu izlemek farklıdır. Çocuğunuzu ilk olarak sistematik olmayan gözlemler ile izleyebilirsiniz. Bu sizin çocuğunuzun belli bir davranışı hakkında izlenim edinmenizi sağlar. Gözlem yapmak için davranışı tanımlama, gözlem şeklini, bağlamını ve süresini belirleme, gözlem formunu hazırlama ve gözlem sonuçlarını çocuğunuzu iyi tanıyan başka birisi ile paylaşarak onun da sizinle benzer yorumları yaptığını görme gibi ayrıntılı basamakları vardır.	x	
Gözlem yapmadan önce basit bir form hazırlamalıyım gözlem yaptığım tarihi ve gözlem yaptığım yeri/bağlamı mutlaka yazmalıyım. Açıklama: Gözlem yaparken gözlem tarihinin, gözlem yerinin ve bağlamının ayrıntılı biçimde kaydedilmesi unutulmamalıdır.	✓	

Gözlemlemek istediğim beceriyi açık ve anlaşılır olarak tanımlamalıyım. Açıklama: Çocuğunuzun bir davranışı hakkında ayrıntılı bilgi elde etmek için gözlemlemek istediğiniz davranışı gözlenebilir ve ölçülebilir şekilde tanımlamanız gerekir. Yani bu davranışın tanımını bir başkası okuduğunda sizin kastettiğiniz davranışın aynısını anlamalıdır. <i>Örneğin "Ahmet'in yemek yeme davranışı" gibi geniş bir tanım yapmak yerine hangi davranışı gözlemlemek istiyorsanız onu yazınız. Parmak ile beslenme, kaşık kullanarak yemek yeme, çatal kullanarak yemek yeme davranışlarının hepsi yemek yeme becerisidir. Bunlardan hangisini gözlemlemek istiyorsanız o davranışın tanımını kullanınız.</i> <i>Örneğin "Çok severek isteme" davranışı gözlenebilir ve ölçülebilir bir davranış değildir, ancak "Sevdiği bir nesneyi istemek için nesneye bakarak mmmmm şeklinde ses çıkarır." şeklinde tanımlayabilirsiniz.</i> <i>Örneğin çocuğunuzun ağlama davranışının gün içinde çok fazla olduğunu izlediniz bu davranışı "Yoğun olarak ağlar." şeklinde tanımladığınızda anlaşılması zor olacaktır. Bunun yerine "Gün içinde 7-8 sefer en az 15 dakika boyunca yüksek sesle ağlama." olarak tanımladığınızda yoğunluğun ne ölçüde olduğunu tanımlamış olursunuz.</i>	✓	
Gözlem yapmak ciddi bir iş olduğu için oyun gibi bağlamlarda çocuğumu gözlemlemem doğru olmaz. Açıklama: Gözlem çocuğunuzun girdiği her türlü doğal bağlamda ve günlük rutinlerinde yapılabilir. Bu özelliğinden dolayı da çok pratiktir. Oyun temelli gözlemler genelde 3-6 yaş çocuklarda kullanılması uygun olan bir yöntemdir. Sadece ev ortamında değil, kreşte, parkta çocuğun oyun davranışları sergilediği her türlü oyun ortamında gözlem yapabilirsiniz. Oyun temelli gözlemler çocuğun davranışlarını gözlemlemek ve hedef belirlemek için oldukça verimli gözlem çeşitleridir. Bu yöntemle "Çocuk kendi kendine ya da başkaları ile oynarken neler yapıyor, hangi sosyal becerilere sahip, kendisini nasıl ifade ediyor?" sorularına cevap bulabilirsiniz.	✗	

! DİKKAT

Gözlemi çocuğunuzun doğal rutinlerinde yapmanız en doğru bilgiyi verir. Doğal rutinler gün boyu belli bir sıra ile yaptığınız etkinliklerdir. Örneğin sabah kahvaltısı, parka giderken hazırlanma, oyun ve kitap okuma etkinlikleri birer rutindir (5).

Rutinlere ilişkin ayrıntılı bilgi için "Çoklu Yetersizlik 0-3 Yaş Aile Eğitimi Kitabı"nda yer alan ilgili bölümü inceleyiniz.

ETKİNLİK 2: Çocuğumu Gözlemliyorum

Etkinliğin Amacı: Gözlem yapmaya ilişkin becerileri edinme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda gözlem yapmayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Video kaydı yapabileceğiniz bir cihaz (Telefon, tablet, el kamerası vb.), Tablo 2.1., Tablo 2.2., Tablo 2.3.

Ortam: Gözlemlemek için seçtiğiniz becerinin/davranışın kendiliğinden çıkacağı bir ortamda gözlem kaydınızı yapınız. Gözlem sonuçlarını sessiz ve rahat bir ortamda yazılı olarak gözlem formunuza yazınız.

Etkinliğe Başlayalım:

- Öncelikle gözlem yaparken nelere dikkat etmeniz gerektiğini gösteren Tablo 2.1.'de yer alan bilgi notunu ve Tablo 2.2.'de yer alan örnek gözlemleri inceleyiniz.
- Bilgi notunu ve örnekleri inceledikten sonra kendinizi hazır hissettiğinizde hangi beceriyi gözlemlemek istiyorsanız belirleyerek çocuğunuzun video kaydını alınız.

! DİKKAT

Gözlem anında video kaydı almanız gözlem esnasında olanları daha sonra tekrar izleme şansı vermesi bakımından önemlidir. Böylece gözlem anında kaçırdıklarınızı daha iyi görebilirsiniz. Ayrıca ilerleyen zamanda çocuğunuzdaki değişikliği fark etmenize ve gözlem sonucunu ikinci bir kişiyle paylaşmanıza fırsatı vermesi açısından işe yarar.

- Video kaydınızdan elde ettiğiniz sonuçları gözlem formuna yazınız.
- Gözlem kayıtlarını ve sonuçlarını çocuğunuzu iyi tanıyan başka birisine daha gösteriniz ve sizinle benzer yorumlarda bulunup bulunmadığını kontrol ediniz.

Başarımı Değerlendiriyorum:

Yaptığınız gözlemin uygun olup olmadığını kontrol etmek için Tablo 2.3.'te yer alan formu kullanınız. Gözlem yaparken gerçekleştirdiğiniz her bir madde için formda ilgili maddenin karşısına "+", yer vermediğiniz her bir madde için "-" işareti koyunuz. "-" işareti verdiğiniz maddeleri gözden geçirerek Tablo 2.1.'de yer alan Bilgi Notuna geri dönünüz. Gözlem sürecinizi tekrar gözden geçiriniz.

Tablo 2.1. Bilgi Notu

Gözleminizin amacını belirleyiniz.

Örnek: Ali'nin isteme ve reddetme amaçlı kullandığı iletişim davranışlarının neler olduğunu belirlemek.

Hatice'nin bardak ile su içme becerisindeki performansı nedir?

Ayşe masabaşı etkinlik yaparken neden önündeki masaya vuruyor? (Vurma davranışından önce, vurma davranışı sırasında ve sonrasında neler oluyor.)

Gözlemek istediğiniz beceriyi/davranışı gözlenebilir ve ölçülebilir şekilde tanımlayınız.

Örnek: Ali'nin isteme ve reddetme amaçlı kullandığı iletişim davranışları.

Hatice'nin bardak ile su içme becerisi.

Ayşe'nin önündeki nesneye vurma davranışı.

Gözlemlenecek davranışın/becerinin ortaya çıkacağı doğal ortamını/rutinini belirleyiniz.

Örnek: Ali'nin isteme ve reddetme amaçlı kullandığı iletişim davranışlarının gözleneceği doğal ortam: Oyun

Hatice'nin bardak ile su içme becerisinin gözleneceği doğal rutin: sabah kahvaltısı, öğle yemeği, akşam yemeği, susadığını ifade ettiği ortamlar.

Ayşe'nin önündeki nesneye vurma davranışının gözleneceği doğal ortam: Masabaşında yaptığımız etkinlik zamanı

Gözlem kaydı için kameranızı hazırlayınız.

Gözlem kaydını kaç dakika/kaç kez alacağınıza karar veriniz.

Örnek: Ali'nin isteme ve reddetme amaçlı kullandığı iletişim davranışları: Üç kere onar dakikalık oyun kaydı.

Hatice'nin bardak ile su içme becerisi: Sabah kahvaltısı, öğle yemeği, akşam yemeği ve susadığını ifade ettiğinde günde en az üç video kaydı.

Ayşe'nin önündeki nesneye vurma davranışı: Üç kere onar dakikalık masabaşı etkinliği kaydı.

Gözlem kaydınızı alınız.

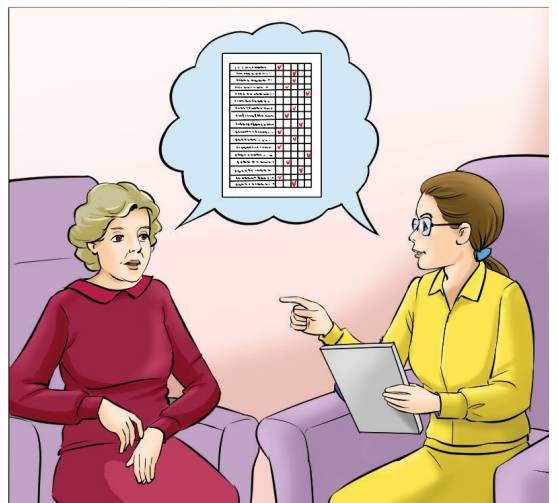
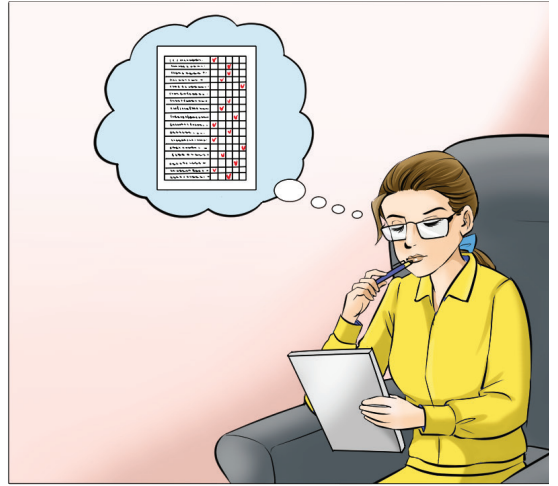
Bir video kayıt cihazı ya da telefonunuzun kamerası ile çocuğunuz gözlemlemek istediğiniz davranışları sergilerken video kaydınızı alınız. Kameranın açısını çocuğunuzun tüm hareketlerini tam olarak alacağı şekilde ayarlayınız.

Gözlem sonuçlarını açık ve anlaşılır biçimde not ediniz.

Ek- 2.2.'de yer alan gözlem formlarını inceleyiniz.

Gözlem kaydınızı ve sonuçlarını çocuğunuzu yakından tanıyan başka birisi ile paylaşınız ve gözlemlerinizin doğru olup olmadığına karar veriniz.

Gözlem yolu ile değerlendirme yapma gözlem yapan kişinin becerisi ve onun kişisel fikirleri ile yakından alakalı olduğu için gözlem kayıtlarının ve sonuçlarının ikinci bir gözlemci tarafından incelenmesi elde edilen sonuçların güvenilir olup olmadığının anlaşılması bakımından önem taşır.

Görsel 2 Betimleme: Çocuğu oyun oynarken elindeki gözlem formunu işaretleyen anne, gözlem formunu kontrol eden uzman ve gözlem formu hakkında karşılıklı konuşan anne ve uzman

Tablo 2.2. Gözlem Formu Örnekleri

1. Gözlem Formu Örneği**Gözlemlenen Davranış:** Ali'nin isteme ve reddetme amaçlı kullandığı iletişim davranışları.**Gözlemin Amacı:** Ali'nin isteme ve reddetme amaçlı kullandığı iletişim davranışlarının belirlenmesi.**Gözlem Tarihi:** 23.11.2022**Gözlem Bağlamı:** Oyun bağlamı

Ali ile oyun oynuyoruz. Ali'nin sevdiği ve sevmediği oyuncaklar var. Ali'nin oyuncakları tanıması için tüm oyuncaklara dokunmasını sağladım. Ali ses çıkaran tüylü oyuncacı aldı, eli ile sıkıştırdı ve oyuncaktan ses çıktı. Oyuncacı yanağına sürdü, biraz daha oynadı. Oyuncacı elinden aldım, oyuncacı aradığını belli eden hareketler yaptı. Bu sefer oyuncacı ben sıkıştırıp ses çıkarttım. Ali sesin geldiği tarafa başını çevirdi, elini uzattı ve "ımmh ımmh" diyerek ses çıkardı. Oyuncacı verdim yine oynamaya başladı, yüzüne sürdü, oyuncacı yine aldım. Ali yine elini uzattı ve "ımmh, ımmh" diyerek ses çıkardı. Bu sefer Ali'nin eline yapışkan dokulu topu verdim. Ali topa dokunur dokunmaz "ayyah, ayyah" diyerek ses çıkardı ve attı. Topu tekrar eline koydum yine "ayyah, ayyah" diyerek ses çıkardı ve topu attı. "Top gitti Ali" dedim, bak burada ne var diyerek tekrar tüylü oyuncacı eline verdim oyuncacı yanağına sürdü ve sevdiğini belli eden sesler çıkardı.

Sonuç: Ali istediğini belli etmek için elini uzatarak "ımmh, ımmh" gibi sesler çıkarıyor.

Ali bir nesneyi reddettiğini belli etmek için "ayyah, ayyah" diyerek sesler çıkararak nesneyi atıyor. Ali'nin isteme ve reddetme amaçlı kullandığı kendine has söyleyişi ve jestleri var ancak bu davranışlar herkes tarafından anlaşılabilir davranışlar değil.

2. Gözlem Formu Örneği**Gözlemlenen Davranış:** Hatice'nin bardak ile su içme becerisi.**Gözlemin Amacı:** Hatice'nin bardak ile su içme becerisine ilişkin performansının belirlenmesi.**Gözlem Tarihi:** 10.11.2022**Gözlem Bağlamı:** Öğle yemeği saati.

Hatice öğle yemeği saatinde. Yemek yiyor. Su içmek istediğini ağzını ve bardağı göstererek ifade etti. Bardağının yarısına kadar su koydum, bardağı tek kulplu bir bardak. Hatice bardağa elini uzattı, bardağın kulpu da avuç içinde kalacak şekilde bardağı tek eliyle kavramaya çalıştı. "Hatice öyle olmaz kulpundan böyle tut." diyerek elinden tuttum, kulpu hissetmesini sağladım. Hatice yine bardağı tutamadı. Sinirlendi ve bağırma başladı. Ben diğer elini bardağın kulpuna denk gelmeyecek şekilde tutmasını sağladım bu sefer bardağı kavrayabildi. Bardağı ağzına götürdü ve suyu içti. Boş bardağı bana uzattı.

Sonuç: Hatice kulplu bardaktan su içerken kulpu uygun biçimde tutamadığı için suyu içemiyor. Bardağın kulpsuz tarafından tuttuğunda suyu bağımsız olarak içiyor. Hatice kulplu bardaktan su içmeyi hiç bilmiyor olabilir ya da kullandığım bardağın kulp yapısı ve büyüklüğü Hatice'nin eline uygun olmayabilir.

3. Gözlem Formu Örneği

Gözlemlenen Davranış: Ayşe'nin önündeki nesneye vurma davranışı.

Gözlemin Amacı: Ayşe'nin önündeki nesneye vurma davranışının nedeninin belirlenmesi.

Gözlem Tarihi: 19.11.2022

Gözlem Bağlamı: Öğle yemeği saati.

Ayşe ile masabaşı etkinlik yapıyoruz. Önümüzde boya kalemleri, makas, kâğıt, yapıştırıcı var. Ayşe'nin tüm nesnelere dokunmasını ve tanımasını sağlıyorum. Diğer taraftan Ayşe'ye sözel olarak malzemelerin adını söylüyorum. Ayşe boyaları alıyor. Ayşe'nin elinden tutarak önündeki kâğıdı boyamasını sağlıyorum. Gülererek etkinliğe katılıyor. Boyayı elinden aldığımda arıyor. Tekrar boyaları veriyorum. Boyalarla işi bitince haydi şimdi keselim diyorum. Ayşe makası eline alıp geri bırakıyor. Ben kesmeye başlıyorum. Ayşe'nin elini elimin üstüne koyarak nasıl kestiğimi anlatıyorum. Ayşe masaya vurmaya başlıyor. "Ne oldu, haydi gel, keselim." diyorum. Tekrar elini tutuyorum, Ayşe elini çekiyor ve masaya vurmaya başlıyor. "Tamam haydi boyama yapalım tekrar diyorum." Boyalara dokununca birisini eline alıyor ve diğer eli ile kâğıdı aramaya başlıyor. Boyama yapmaya devam ediyoruz. Tekrar makası alıyorum ve "Haydi gel keselim." diyorum. Ayşe tekrar masaya vurmaya başlıyor.

Sonuç: Önündeki nesneye vurma davranışı bir etkinliği istemediği zaman ortaya çıkıyor. Bu davranış Ayşe'nin etkinliği reddettiğini gösteren bir davranış olabilir.

Tablo 2.3. Başarımı Değerlendiriyorum

Gözlem Yaparken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
Gözlemin amacını belirledim.	
Gözlemleyeceğim beceriyi/davranışı gözlenebilir ve ölçülebilir şekilde tanımladım.	
Gözlemleyeceğim davranışın/becerinin ortaya çıkacağı doğal ortamını/rutinini belirledim.	
Gözlem kaydı için kamerayı hazırladım.	
Gözlem kaydını kaç dakika/kaç kez alacağıma karar verdim.	
Gözlem kaydını aldım.	
Basit bir form hazırladım. Forma gözlem yaptığım tarihi ve gözlem yaptığım yeri/bağlamı yazdım.	
Gözlem sonuçlarını açık ve anlaşılır biçimde not ettim.	
Gözlem kaydını ve sonuçlarını çocuğumu yakından tanıyan başka birisi ile paylaştım ve gözlemlerimin doğru olup olmadığına karar verdim.	

ETKİNLİK 3: Nereden Başlamalı?

Etkinliğin Amacı: Çocuğun ihtiyacı olan becerileri belirleme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda günlük rutinler içinde çocuğumun hangi becerileri öğrenmeye ihtiyacı olduğunu belirleyebileceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 3.1., Tablo 3.2.

Ortam: Tablo 3.1.'de yer alan 5. basamağa kadar sessiz ve sakin bir ortamda ön hazırlıklarınızı tamamlayınız. Ön hazırlıklar bittikten sonra çocuğunuzu doğal ortamında ve rutinlerde gözlemleyiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Çocuğunuza herhangi bir şey öğretmeye başlamadan önce yapacağınız ilk iş çocuğunuzun hangi beceriye ihtiyacı olduğunu belirlemektir. Bunun için bir beceri listesi çıkarmanız gerekir. Çıkaracağınız beceri listesine göre çocuğunuzun hangi becerileri bağımsız olarak yapabildiğini hangilerinde sizin yardımınızla devam edebildiğini ve hangi becerilerin çocuğunuzun davranış repertuarında hiç olmadığını ortaya koyabilirsiniz. Bu liste, çocuğunuzun öğrenmeye hazır olduğu ve sizin öğretmek istediğiniz becerileri belirlemeniz için yol gösterici olacaktır.

Tablo 3.1.'de bulunan günlük rutinelere göre beceri listesi çıkarmanın basamaklarını ve açıklamaları okuyunuz. Ardından Tablo 3.2.'de bulunan örnek tabloyu inceleyiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Siz de Tablo 3.2.'ye benzer bir tablo hazırlayınız. Tablo 3.3.'te bulunan başarımlı değerlendiriyorum tablosu yardımı ile kendi performansınızı değerlendiriniz. Yapabildiğiniz basamaklara "+" yapamadığınız basamaklara "-" koyunuz. Ardından tekrar tablo 3.1.'e dönerek eksik olan basamaklarınızı gözden geçiriniz.

Tablo 3.1. Günlük Rutinlere Göre Beceri Listesi Çıkarmanın Basamakları (6)

Beceri alanını belirleyiniz.

Çocuğunuzun hangi becerilere ihtiyacı olduğunu belirleyiniz.

Örneğin giyinme, soyunma, yeme-içme, tuvalet, el yıkama, yüz yıkama gibi beceriler öz bakım becerileri, günlük yaşam becerisi, selamlaşma gibi sosyal beceri, kavramları tanıma, eşleme, ayırt etme gibi bilişsel becerilerdir.

Becerinin gerçekleştiği ortam ve bağlamı belirleyiniz.

Her bir beceri hangi ortamda kullanılıyor ya da ortaya çıkıyor? Düşününüz ve sıralayınız.

Örneğin selamlaşma becerisi sabah serviste, okulda kullanılan, giyinme becerileri evde, el yıkama, tuvalet becerileri hem evde hem okulda kullanılan becerilerdir.

Alt ortam ve bağlamların belirleyiniz.

4-6 yaş çocuklar için ana ortamlar ev ve okul olarak ayrılabilir. Alt ortamlar ise becerinin ana ortam içinde hangi bölümlerde ortaya çıktığına göre belirlenebilir. *Örneğin selamlaşma becerisinin ana ortamı okul, alt ortamı sınıf ve servis olabilir. Tuvalet becerisinin ana ortamı ev, alt ortamı tuvalettir.*

Alt ortamda gerçekleşen etkinlikleri listeleyiniz.

Alt ortamda sergilenmesi gereken tüm becerileri sıralayın. Zorluk yaşıyorsanız çocuğunuzun öğretmeni ile görüşün ya da çocuğunuzla yaşıt olan çocukların gün içinde neler yaptığını düşünün. *Örneğin çocuğunuzun ablası ya da ağabeyi bu yaşlarda neleri nerede yapabiliyordu diye kendinize sorun.*

Çocuğunuzun benzer yaştaki bir akranı ile karşılaştırılarak çocuğunuzun sahip olması gereken becerilerde performans düzeyini belirleyiniz.

Bir önceki basamakta belirlediğiniz becerilerde çocuğunuzun durumu nedir? Neleri yapabilir, neleri yapmayı öğrenmeye gereksinimi vardır? Bunları belirleyiniz. Bunun için gözlemler yapınız. Ayrıntılı olarak çocuğunuzun durumunu raporlayınız, yazılı olarak kaydediniz. Bu kayıtlar ilerleyen haftalarda, aylarda ya da yıllarda çocuğunuzdaki değişimi daha net görmeyi sağlayacaktır.

Öğretmeni ile amaçları belirleyin.

Çocuğunuz beceriyi hiç mi bilmiyor, yapmıyor mu yoksa yapamıyor mu belirleyiniz. Seçtiğiniz amaçlara öğretmeni ile karar veriniz.

Beceri öğretimini yapınız.

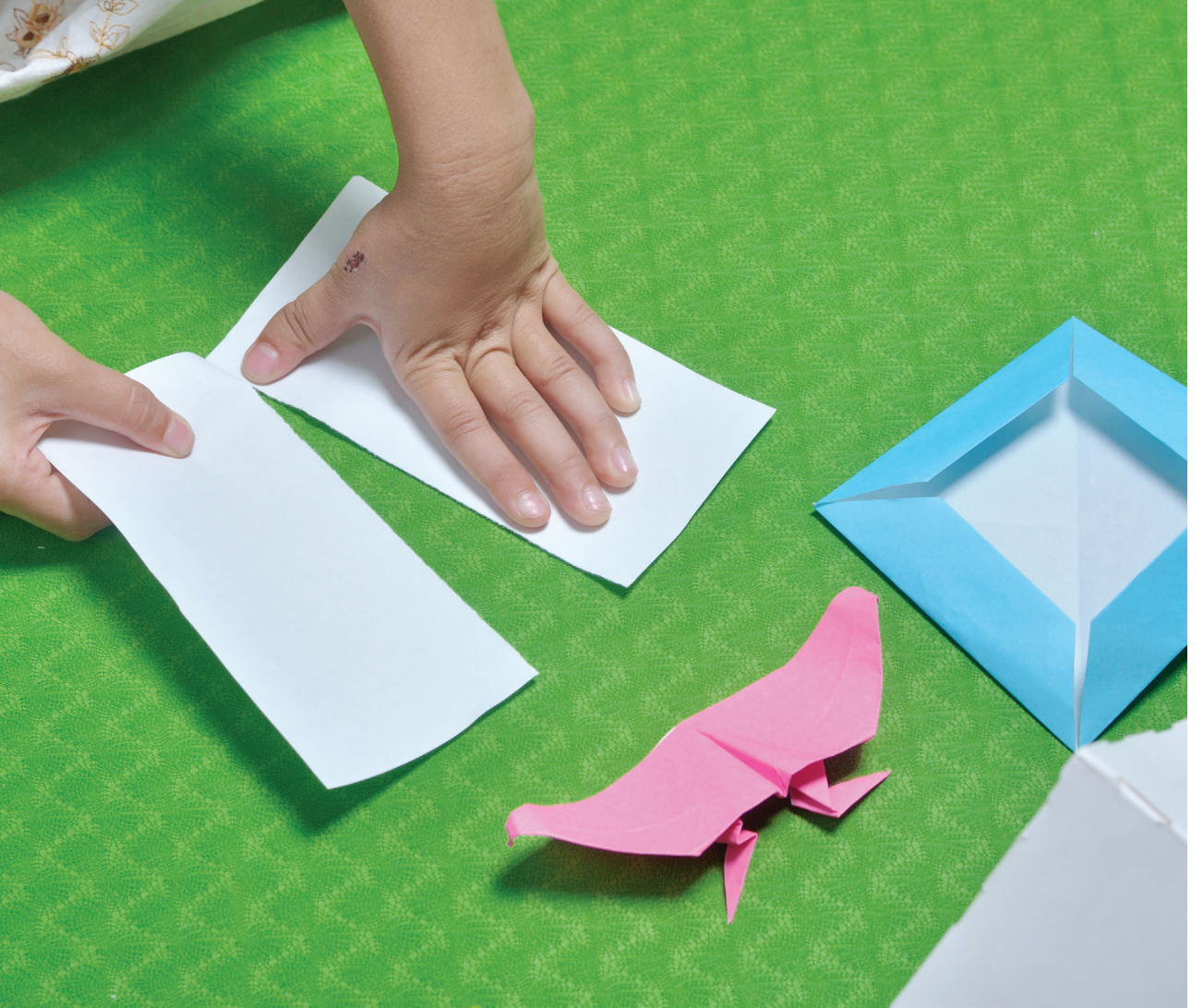
Öğretimde yapılacak uyarılama ya da değişikliklere karar veriniz. Birlikte becerileri analiz ederek küçük basamaklara bölünüz (Etkinlik 4'e bakın) ve öğretimini yapınız.

SORU

Uyarlama ve değişiklik nedir?

Uyarlama çocuğunuzun yeterliliklerine göre öğretimin, materyalin ya da becerinin uygun biçimde esnetilmesidir. Örneğin çocuğunuzun elinde bir spastisi varsa ve kaşıık kullanma becerisini öğreteceksiniz burada kaşıığın sapını eğmek, daha kalın hale getirmek bir uyarlamadır.

Değiştirme ise çocuğunuzun yeterliliklerine göre öğretimin, becerinin ya da materyalin tamamen değiştirilmesidir. Örneğin çocuğunuzun elinde bir spastisitesi varsa ve makas kullanıyorsa bu durumda makasla kesme becerisi yerine yırtma becerisini öğretmek bir değişikliktir.

Görsel 3 Betimleme: Eli ile kâğıdı ikiye bölen çocuk

Tablo 3.2. Örnek Değerlendirme Tablosu

Ortam	Alt Ortam	Beceri Alanı	Yaşına uygun Beceriler	Çocuğun performansı	Akran performansı ile öğrenci arasındaki performans farkı.	Amaçlar	Uyarlama ve değişiklikler
Ev	Banyo	Öz bakım	Elini yıkar/kurular. Yüzünü yıkar/kurular Dişlerini fırçalar. Bağımsız olarak tuvaletini yapar.	Ellerini hiç yıkayamıyor.	Ellerini bağımsız olarak yıkıyor. Akranı annesi sözel olarak hatırlattığında yüzünü yıkıyor Akranı dişlerini annesi sözel olarak hatırlattığında fırçalayabiliyor. Akranı bağımsız olarak tuvalete gidiyor, tuvaletini yapıyor, tuvalet temizliğini yaparken annesini çağırıyor.	Sıvı sabunla bağımsız olarak ellerini yıkar. Yüzünün belli bir kısmını yıkar. Macunu açar. Macunu sürer. Fırçayı dişlerine sürer. Tuvalete gider. Tuvalete oturur. Tuvaletini yapar. Pantolonunu çeker.	Sıvı sabunu eline ben sıkacağım. Yüz yıkama yerine ağzını yıkama ile başlayacağız. Macunun kapağını ben açacağım, macunu el-el atında yöntemi ile sürecek. Fırçayı dişlerine bağımsız olarak sürecek. Tuvalete kadar birlikte gideceğiz. Tuvalete otururken fiziksel yardım alacak. Tuvaletini yapana kadar tuvalette oturacak. Pantolonunu bağımsız olarak çekecek.
				Yüzünü hiç yıkayamıyor.			
				Dişlerini fırçalamak için fırçayı ve macunu eline alıyor ancak macunu açma, fırçaya macun sürme ve fırçayı dişine sürme basamaklarını yapamıyor.			
				Tuvaletinin geldiğini söylüyor. Ancak bağımsız olarak tuvaletini yapamıyor			

	Yatak odası	Giyinme soyunma	Pijama çıkarır. Pantolon çıkarır. Kazak çıkarır. Çorap çıkarır. Pijama giyer. Pantolon giyer. Kazak giyer Çorap giyer.				
	Mutfak	Yeme içme	Çatal/kaşıkla yemek yer. Bardakla su içer.				
		İletişim	En az iki kelimelik cümleler ile kendini ifade eder.				
Okul	Servis	Ev dışı beceriler	Okul servisine biner. Emniyet kemerini takar. Emniyet kemerini çıkarır. Servisten iner.				

		Sosyal Beceriler	Selamlaşır. Teşekkür eder. Sınıf kuralları-na uyar.				
	Sınıf	Aka- demik becerileri	Boyama yapar. Kesme yapar. Rakamları tanır. Ritmik sayar. Renkleri tanır. Şekilleri tanır.				
	Yemek- hane	Yeme içme	Çatal/kaşıkla yemek yer. Bardakla su içer.				

Tablo 3.3. Başarımı Değerlendiriyorum

Beceri Öğretimine Nereden Başlayacağımı Belirliyorum	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Beceri alanını belirledim.		
Becerinin gerçekleştiği ortam ve bağlamı belirledim.		
Alt ortam ve bağlamların belirledim.		
Alt ortamda gerçekleşen etkinliklerin listeledim.		
Çocuğumla benzer yaştaki bir akranı ile karşılaştırılarak çocuğumun sahip olması gereken becerilerde performans düzeyini belirledim.		
Öğretmeni ile birlikte amaçları belirledik.		
Öğretmeni ile bu becerileri nasıl kazandıracağımızı belirledik.		
Gözlem sonuçlarını açık ve anlaşılır biçimde not ettim.		
Gözlem kaydını ve sonuçlarını çocuğumu yakından tanıyan başka birisi ile paylaştım ve gözlemlerimin doğru olup olmadığına karar verdim.		

ETKİNLİK 4: Basamak Basamak Beceri

Etkinliğin Amacı: Beceri analizi yapma.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda bir becerinin nasıl analiz edileceğini (beceri basamaklandırmayı) öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalem, Tablo 4.1. Tablo 4.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 4.1.'de bulunan bilgi notunu ve yönlendirmeleri okuyunuz. Ardından Tablo 4.2.'ye "El Yıkama" becerisinin analizini yapınız.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 4.2.'de yaptığınız beceri analizi ile Tablo 4.3.'te yer alan beceri analizinin ne kadar uyuşma gösterdiğine bakınız.

DİKKAT

Tablo 4.3'.te yer alan beceri analizi size örnek olarak verilmiştir. Bir becerinin basamaklarının sayısı değişkenlik gösterebilir. Bu örnekteki analiz 8 basamaktan oluşmaktadır. Ancak siz daha ayrıntılı bir analiz yapmış olabilirsiniz. Beceri basamağının ayrıntılandırılması çocuğunuzun özelliklerine göre artıp azalabilir. Ancak yaptığınız analiz çok uzun ya da çok kısa olduysa ya da çok farklı bir analiz çıkardıysanız verdiğimiz örneği temel olarak almanızı tavsiye ederiz. Tüm becerileri bu şekilde analiz edebilirsiniz. Farklı beceri analizi örneklerine bu kitap setinin "Öz Bakım Becerilerini Destekleme Bölümü"nde bulabilirsiniz.

Tablo 4.1 Bilgi Notu

Bir becerinin analizi üç şekilde yapılabilir. İlk analiz yöntemi beceriyi kendiniz yapar ve yaptığınız her basamağı not edersiniz. İkinci yöntem, beceriyi iyi bilen birisine yaptırır ve her basamağı not edersiniz. Üçüncü yöntem ise becerinin nasıl yapıldığını düşünür ve her basamağı not edersiniz. Beceri analizi yapmamızın nedeni beceriyi küçük alt basamaklarına ayırarak öğretimi kolaylaştırmak ve çocuğun hangi basamakta ne tür bir desteğe ihtiyacı olduğunu anlamaktır. Örneğin el yıkarken bazı çocuklar bedensel yetersizliğinden dolayı musluğu açarken yardıma ihtiyaç duyabilir, bazı çocuklar ise bilişsel yetersizliğinden dolayı ellerini çok kısa sürede yıkayabilir ya da basamakları atlayabilir. Bu iki durumda vereceğimiz destek farklılaşır. Beceri analizinin bir diğer amacı "Hangi beceri nasıl sergilendiğinde doğru olarak kabul edilecek?" sorusunu cevaplamaktır.

Tablo 4.2. “El Yıkama” Becerisi İçin Beceri Analizi

Hedeflenen Beceri: El Yıkama	
Basamaklar	
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	

Tablo 4.3. Başarımı Değerlendiriyorum

El Yıkama Becerisi Analizi Örneği	Başarımı Değerlendiriyorum
Basamaklar 1. Eline bir miktar sıvı sabun alır. 2. Musluğu açar. 3. Elini musluğun altında ıslatır. 4. Elleri köpürtür. 5. En az 20 sn. ellerini ovalayarak yıkar. 6. Elleri durular. 7. Musluğu kapatır. 8. Elleri kurular.	

ETKİNLİK 5: Tercihlerin Belirlenmesi Neden Önemlidir?

Etkinliğin Amacı: Tercihlerin belirlenmesinin önemini kavramak.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun tercihlerinin belirlenmesinin hangi açılardan önemli olduğunu öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalem, Tablo 5.1., Tablo 5.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: İlk olarak Tablo 5.1.'de yer alan maddelere bakınız "tercihlerin belirlenmesi" konusunu düşünerek tabloda yer alan her bir maddeyi değerlendiriniz ve doğru olduğunu düşündüğünüz maddelerin karşısına "✓" işareti koyunuz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Aşağıdaki "Başarımı Değerlendiriyorum" tablosunda yer alan cevaplar ile Tablo 5.1.'de yer alan kendi tablonuzu karşılaştırarak yanıtlarınızı kontrol ediniz. Sizin cevabınızla örtüşen cevapların yanına "+" işareti koyunuz.

Tablo 5.2.'de yer alan "Başarımı Değerlendiriyorum" tablosu ile Tablo 5.1.'de yer alan kendi tablonuzu karşılaştırarak yanıtlarınızı kontrol ediniz. Son olarak Tablo 5.2.'de yer alan açıklamaları okuyunuz. Uyuşmayan yanıtlarınız için her bir maddeye ilişkin açıklamaları gözden geçirin.

Tablo 5.1. Çocuğumun Tercihlerini Belirlemek (1), (2), (3), (4), (5)

Aşağıda yer alan “tercihlerin belirlenmesi” konusunu düşünerek tabloda yer alan her bir maddeyi değerlendiriniz ve doğru olduğunu düşündüğünüz maddelerin karşısına “✓” işareti, yanlış olan maddelerin karşısına “✗” koyunuz.

Çocuğumun nesne, etkinlik, kişi gibi konulardaki tercihlerini belirlemek/bilmek	✓/✗
Şimdi ve ileriki hayatında yaşam sorumluluğunu alması bakımından önemlidir.	
Seçim yapmasına fırsat sunmamı sağlar, bu da onun etkileşim için motivasyonunu artırır.	
Problem davranış çıkarma olasılığını azaltır.	
Çocuğumun yaşam kalitesine katkı sağlar.	
Eğitiminde kullanacağım pekiştireçleri belirlemem için önemlidir.	
Konuşarak kendisini ifade edemeyen çocukların tercihini belirleyemeyiz.	
Çocuğumun nesne, etkinlik, kişi gibi konulardaki tercihlerini belirlemek/bilmek için gözlem yapmalıyım.	
“Tercih”, “seçim”, “seçim yapma” aynı anlama gelir.	

Tablo 5.2. Başarımı Değerlendiriyorum

Çocuğumun Nesne, Etkinlik, Kişi Gibi Konulardaki Tercihlerini Belirlemek/Bilmek	Cevap	Başarımı Değerlendiriyorum
Şimdi ve ileriki hayatında yaşam sorumluluğunu alması bakımından önemlidir. Açıklama: Yaşam sorumluluğunu üstlenme ifadesi, bireyin bağımsız yaşaması için gerekli olan tüm becerilerin bir arada olduğu geniş kapsamlı bir kavramdır. Kendi seçimlerini kendi iradeleri doğrultusunda yapan bireyler yaşam sorumluluğu alma konusunda bağımsızlığa ulaşırlar. Bireyin yaşam sorumluluğunu üstlenmesi için gerekli olan beceriler: Karar verme, seçim yapma, kendini yönetme, benlik farkındalığı, problem çözme, kendi haklarını savunma ve amaç oluşturmayı kapsar. Tercihlerin belirlenmesi bu sürecin ilk basamağıdır. Erken yaşlardan itibaren tercihleri bilinen ve dikkate alınan bireyler ileriki yaşamda seçim yapma becerisini kolayca edinebilirler.	✓	
Seçim yapmasına fırsat sunmamı sağlar, bu da onun etkileşim için motivasyonunu artırır.	✓	
Çocuğumun yaşam kalitesine katkı sağlar. Açıklama: Özel gereksinimli bireylerin tercihlerinin ve seçimlerinin bilinmesi özel gereksinimli bireylerin problem davranışlarını azalttığı, motivasyonlarını ve etkinliğe katılımlarını artırdığı için yaşam kalitelerini yükseltir. Çocuğunuzun hoşuna giden ve gitmeyen uyaranları belirlemek size ilerleyen zamanlarda çocuğunuzun farklı durumlarındaki tercihlerini tahmin etme fırsatı sağlayacağı için ikili ilişkilerde hoşnutluk yaratarak ilişkinizin kalitesini artırır.	✓	

Problem davranış çıkarma olasılığını azaltır. Açıklama: Çocuklarla iletişim genellikle isteme ve red-detme işlevli eylemler ile ortaya çıkar. Çocuğunuzun tercih ettiği ya da etmediği etkinlik, eylem, kişi ve nesneleri bilmeniz onun ne amaçla iletişim kurmaya çalıştığını anlamamanızı sağlar. İletişim amacı anlaşılan çocuk daha az problem davranış çıkarır.	✓	
Eğitiminde kullanacağım pekiştireçleri belirlemem için önemlidir. Açıklama: Çocuğunuz bir etkinliğe katıldığında motivasyonunu artırmak için pekiştireçler kullanmalısınız. Etkili pekiştireçler çocuğunuz tarafından tercih edilen yiyecek, içecek, nesneler ve etkinliklerden meydana gelir. Etkili pekiştireçleri belirlemek için çocuğunuzun tercihlerini bilmeniz gerekmektedir.	✓	
Konuşarak kendisini ifade edemeyen çocukların tercihini belirleyemeyiz. Açıklama: İletişimin tek yolu konuşmak değildir. Çocuğunuz tercihlerini konuşarak ya da konuşma içermeyen iletişim ile belirtebilirler. Çocuğunuz konuşmada sınırlılık yaşıyorsa tercihlerini sözel olmayan iletişim davranışları sergileyerek, vücudunu/organlarını kullanarak, seslendirmeler yaparak, yakalama, yakalamak için uzanma hareketi sergileyerek, istediği şeye uzun süreyle bakarak, uzun süre o nesne/kişi/etkinlik ile ilgilenerek belirtiyor olabilir. Çocuğunuzun konuşmayı kullanmaması onun tercihleri olmadığı anlamına gelmemektedir. Anne ve babaların çocuklarının kullandıkları iletişim becerilerine karşı hassas olmaları ve bu becerileri anlayabilmeleri oldukça önemlidir. Sözel olmayan iletişim becerilerini kullanan çocukların bu becerileri kullanım amaçlarının bilinmesi, çevresindeki kişilerle iletişim ve etkileşimini artırır. Tercihlerine yönelik tahminlerde bulunma konusunda çevresindeki kişilere kolaylık sağlar. Çocuğun tercihlerini belirtme biçiminin anne babalar tarafından fark edilmemesi kurulan iletişim ve etkileşimi sekteye uğratabilir.	x	

Çocuğumun nesne, etkinlik, kişi gibi konulardaki tercihlerini belirlemek/bilmek için gözlem yapmalıyım. Açıklama: Çocuğunuzun hoşuna giden ve gitmeyen uyarıları belirlemek için gözlem sıkça başvurulmuş bir yoldur. Çocuğunuzun tercihlerini belirlemek için rutin faaliyetler sırasında gözlem yapmak gerekir. Bu şekilde yapacağınız kapsamlı gözlemler ile çocuğunuzun tercihlerini etkin bir şekilde belirleyebilirsiniz.	✓	
"Tercih", "Seçim", "Seçim Yapma" aynı anlama gelir. Açıklama: Günlük hayatta tercih, seçim, seçim yapma, kavramları genellikle birbirinin yerine kullanılmaktadır. Tercih; bir birey, etkinlik, nesnenin kişisel olarak sevilmesi ya da sevilmemesini belirtmektedir. Seçim, tercih edilen bir sonucun elde edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Seçim yapma, bireyin farklı tanıdık seçenekler arasından tercih edilen bir alternatifi seçme eylemidir.	x	

ETKİNLİK 6: Çocuğumun Tercihlerini Belirliyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğun tercihlerini belirlemeye ilişkin becerileri edinme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun tercihlerini belirlemeyi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Video kaydı yapabileceğiniz bir cihaz (telefon, tablet, el kamerası vb.), Tablo 6.1., Tablo 6.2., Tablo 6.3., Tablo 6.4.

Ortam: Gözlemlemek için seçtiğiniz amaca uygun rutinde gözlem kaydınızı yapınız, gözlem sonuçlarını sessiz ve rahat bir ortamda yazılı olarak tercih belirleme formuna yazınız.

Etkinliğe Başlayalım:

- Öncelikle gözlem yaparken nelere dikkat etmeniz gerektiğini gösteren Tablo 6.1.'de yer alan bilgi notunu ve Tablo 6.2.'de yer alan örnek tercih belirleme formunu inceleyiniz.
- Tablo 6.3.'te yer alan "Tercih Değerlendirme" örneğini inceleyiniz.
- Bilgi notunu ve örnekleri inceledikten sonra kendinizi hazır hissettiğinizde hangi amaçla tercih belirlemek istiyorsanız belirleyerek çocuğunuzun video kaydını alınız.
- Video kaydınızdan elde ettiğiniz sonuçlar tercih belirleme formuna yazınız.

- Elde ettiğiniz video kayıtlarını ve tercih belirleme sonuçlarını çocuğunuzu iyi tanıyan başka birisine daha gösteriniz ve sizinle benzer yorumlarda bulunup bulunmadığını kontrol ediniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Yaptığınız gözlemin uygun olup olmadığını kontrol etmek için Tablo 6.4.'te yer alan formu kullanınız. Gözlem yaparken gerçekleştirdiğiniz her bir madde için formda ilgili maddenin karşısına "+", yer vermediğiniz her bir madde için "-" işareti koyunuz. "-" işareti verdiğiniz maddeleri gözden geçirerek Tablo 6.1.'de yer alan bilgi notuna geri dönünüz. Gözlem sürecinizi tekrar gözden geçiriniz.

Tablo 6.1 Bilgi Notu

Tercih belirlemesini ne amaçla yapacağınıza karar veriniz.

Başka bir ifade ile tercih değerlendirmesi verilerini pekiştireç, eğitim-öğretim etkinliği, materyal vb. gibi hangi amaçla kullanılacağına karar vermelidir. Amaca karar vermek, tercih değerlendirmesinde kullanılacak uyaranların özelliğine ve türüne karar vermeyi de kolaylaştıracaktır.

Örnek: Ali'nin sevdiği yiyecek pekiştireçleri nelerdir?

Hatice'nin sevdiği etkinlik hangisidir?

Ayşe'nin oynamaktan hoşlandığı oyuncakları hangileridir?

Tercih değerlendirmesinde kullanılacak uyaranların sunum sırasına ve sayısına karar veriniz.

Örnek: Tek bir yiyeceği vererek yediğine ya da yemediğine bakmak.

İki etkinliği arka arkaya sunarak hangisi ile daha uzun süre ilgilendiğine bakmak.

İkiden daha fazla oyuncağı önüne koyarak hangisini almak istediğine bakmak.

Açıklama: Uyaran sayısına karar verirken çocuğunuzun bilişsel düzeyini ve uyaranların farkında olması gerektiğini göz önünde bulundurunuz. Bazı çocuklar önündeki uyaranların farkına varmayabilir. Bu durumda birden fazla sayıda uyaran koymak çocuk için çok da anlamlı olmayabilir. Çocuğunuzun performansını dikkate alarak uyaranların sunum sırasındaki sayısına karar veriniz.

Tercih değerlendirmesinde yer alacak uyaranları seçerken çocuğunuzun aşına olduğu uyaranlar arasından seçiniz. Çocuğunuzun bu uyaranların farkında olmasını sağlayınız.

Açıklama: Çocuğun ortama uyaran koyulduğunun farkında olmaması ya da bu uyaranların ne olduğunu bilmemesi tercih değerlendirmesinin doğruluğunu tehlikeye atar. Bu yüzden çocuğun aşına olduğu, bildiği ve tanıdığı uyaranlar kullanılarak tercihlerini belirleyiniz. Çocuğunuzun ortama uyaran eklendiğinin ya da çıkarıldığının farkında olmasını sağlayınız.

Tercih belirlemede kullanılacak uyaranların, çocuğun rahatlıkla görebileceği ya da rahatlıkla ulaşabileceği konumda olmasını sağlayınız.

Açıklama: Yiyecek gibi maddeleri tepsi içinde, oyuncak gibi uyaranları ise oyun bağlamında mümkünse bir örtü ya da halı gibi sınırlı bir alan içinde sununuz. Uyaranları çocuğunuzun en fazla 60 cm uzağında olacak şekilde, fiziksel ve görme performansını göz önünde bulundurarak konumlandırırsınız. Çocuğunuz göremiyorsa oyuncaklara dokundurunuz; oyuncağın sesi varsa, düğmesine basarak sesini çıkarınız. Çocuğunuz az gören bir çocuk ise sunacağınız nesneler ile altında bulunan zeminin zıt renklerde olmasını sağlayınız. Örneğin çocuğunuzun sevdiği oyuncakları belirlemek istiyorsanız oyun halısının üzerine tek renkli bir çarşaf seriniz. Koyu zemin üzerinde açık renkli, açık renkli zemin üzerinde koyu renkli oyuncakları sununuz. Çocuğunuz bedensel yetersizliği var ve dik oturamıyor ise çocuğunuzun bir mama sandalyesine oturtunuz ve seçenekleri mama sandalyesinin tablasına yerleştiriniz.

Anlaşılır ifadeler kullanınız.

Açıklama: Tercih belirlemesi yaparken çocuğunuzun anlayabileceği düzeyde ifadeler kullanınız. Bazı durumlarda tek ya da iki kelimeden oluşan ifadeler daha anlaşılır olabilir.

Tercih belirlemesi yaparken çocuğunuzun uygun zamanını belirleyiniz ve çocuğunuzun seçim yapabilmesi için yeterince zaman veriniz.

Açıklama: Çocuğunuz için en uygun zaman olarak uyanık ve zinde olduğu saatleri tercih ediniz; açlık, susuzluk ve tuvalet gibi ihtiyaçlarını gideriniz. Çocuğunuzun seçimini yapabilmesi için yeterince zaman veriniz. Bu zamanı çocuğunuzun özelliklerine uygun olarak planlayınız. Sürenin çok kısa ya da çok uzun olmamasına dikkat ediniz. Çocuğunuza uyaranları sunduktan sonra içinizden 1001, 1002, 1003, 1004, 1005 diyerek sayabilirsiniz. Bu ortalama 5 sn bekleme süresi vermenizi sağlar. Gerekirse biraz daha zaman verebilirsiniz.

Tercih belirlemek için gözlem kaydınızı birkaç kez alınız.

Açıklama: Çocuğunuz seçimini yaparken video kaydı alınız. Kameranın açısını çocuğunuzun tüm hareketlerini tam olarak kayıtlı edeceği şekilde ayarlayınız.

Çocuğunuzun tercihlerini yazabileceğiniz bir tercih belirleme formu hazırlayınız. Tablo 6.2.'de yer alan tercih belirleme formlarını inceleyiniz.

Sonuçlarını açık ve anlaşılır biçimde not ediniz.

Açıklama: Tablo 6.2.'de yer alan gözlem formlarını inceleyiniz.

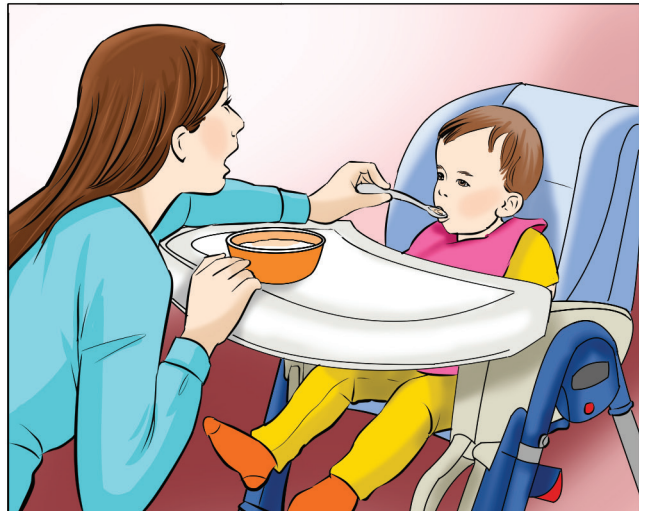
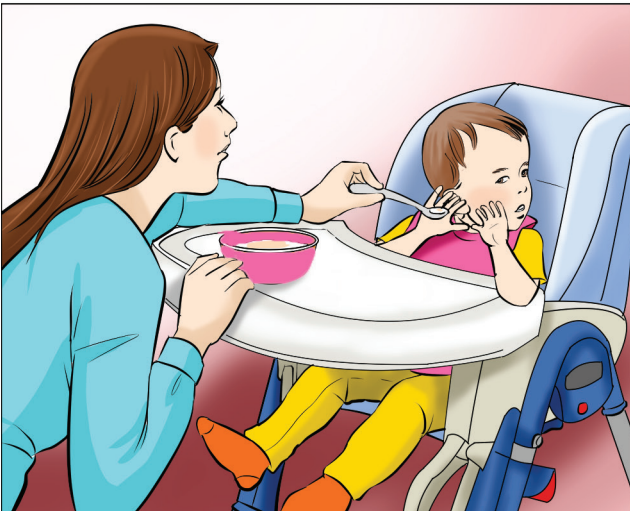
Tercih belirlemeye ilişkin video kaydınızı ve sonuçlarını çocuğunuzun yakından tanıyan başka birisi ile paylaşınız ve gözlemlerinizin doğru olup olmadığına karar veriniz.

Açıklama: Gözlem kayıtlarının ve sonuçlarının ikinci bir gözlemci tarafından incelenmesi elde edilen sonuçların güvenilir olup olmadığının anlaşılması bakımından önem taşır.

Tablo 6.2. Tercih Formu Örnekleri (1), (2), (3), (4), (5)

TEK UYARANLI TERCİH BELİRLEME KAYIT FORMU

Amaç: Ali'nin sevdiği yiyecekleri belirleme.			
Tercihi belirleme yöntemi: Tek bir yiyeceği vererek yediğine ya da yemediğine bakmak.			
Maddeler	Yedi	Yemedi	Notlarım
1. Erik		×	Tükürdü, başını sağa sola sallayarak reddettiğini belli etti.
2. Çikolata	×		Yedi ve tekrar istediğini belli edecek şekilde başını uzattı.
3. Cips	×		Yedi ve tekrar istediğini belli edecek şekilde başını uzattı.
4. Elma		×	Tükürdü. İkinci kez vermeye çalıştığımda ağzını kapattı.
5. Gofret	×		Yedi ve tekrar istediğini belli edecek şekilde arama davranışı gösterdi.
6. Jelibon		×	Ağızına değer değmez dili ile itti. Başını sağa sola sallayarak reddettiğini belli etti.

Görsel 4 Betimleme: Mama sandalyesindeki çocuğuna mama yediren bir anne ve uzatılan kaşıktan kafasını çeviren çocuk. Mama sandalyesinde çocuğuna mama yediren anne ve uzatılan kaşığa ağızını açan çocuk

İKİ UYARANLI TERCİH BELİRLEME KAYIT FORMU

Amaç: Hatice'nin sevdiği etkinlikler hangisidir?

Tercihi belirleme yöntemi: İki etkinliği arka arkaya sunarak hangisi ile daha uzun süre ilgilendiğine bakmak.

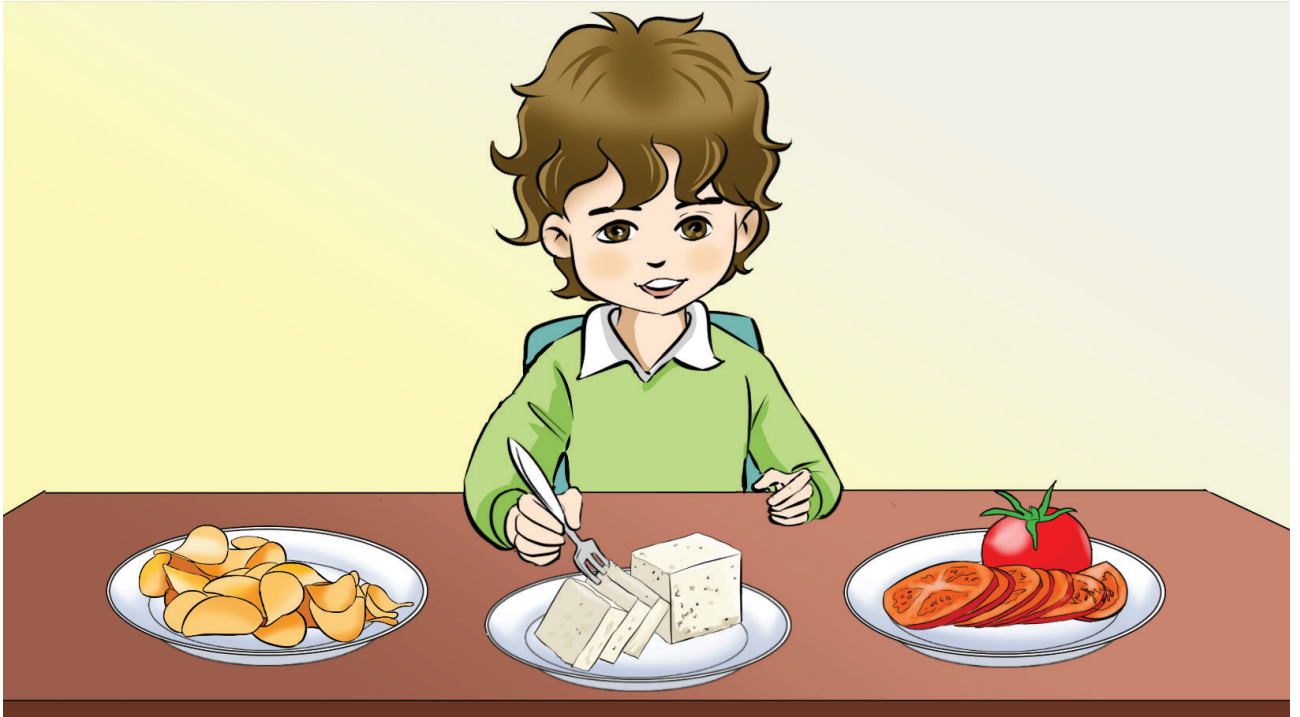
	Maddeler	İlgilendi	İlgilenmedi	Notlarım
1.	Boyama yapma		x	Boyaları eline aldı 3-5 sn karalama yaptı bıraktı.
	Şarkı söyleme	x		Şarkı söyleyelim mi deyince güldü, ben şarkıyı söylerken mırıldandı sağa sola sallandı. Şarkının sonuna kadar eşlik etti.
2.	Salıncakta sallanma	x		Salıncağa bindikten sonra hep güldü, "İnelim mi?" deyince "İ ih" diye itiraz etti. 5 dakika boyunca sallandı.
	Kaydıraktan kayma		x	Kaydırığın merdivenlerini çıkmak istemedi, kaydırığın üstüne ben çıkardım "Haydi kay." deyince benim kucağıma gelmek istedi, mızırdandı.
3.	Kitap okuma		x	Kitaba dokundurdum, "Okuyalım mı?" dedim. Kitabın kapağını kapattı, başını diğer tarafa çevirdi.
	Müzik dinleme	x		Telefonda şarkının çaldığını duyunca sakinleşti, başını müziğin geldiği tarafa çevirdi. Şarkı bitene kadar dinledi. Şarkı bitince elini sallayarak tekrar istediğini belli etti.
4.	Suyla oynama		x	Süngerleri suya attı, bir iki kez oynadı, 30 sn sonra bıraktı. Tekrar ellerini suya batırdığımda istemediğini belli eder biçimde kendisini geri çekti.
	Oyuncaklarla oynama	x		Oyuncaklarıyla 8 dakika oynadı. Topluyorum oyun bitti, dediğimde itiraz eder şekilde sesler çıkardı.

ÇOKLU UYARANLAR ARASINDAN TERCİH BELİRLEME KAYIT FORMU

Amaç: Ayşe'nin oynamaktan hoşlandığı oyuncakları hangileridir?

Tercihi belirleme yöntemi: İkiden daha fazla oyuncakı önüne koyarak hangisini almak istediğine bakmak.

	Maddeler	Seçti	Seçmedi	Notlarım
1.	Oyuncak araba		x	Oyuncak arabalara dokundurdum bir iki sefer yerde sürdü, bıraktı. Kaldırınca aramadı.
	Oyuncak bebek	x		Bebeğe dokundurdum. Bebeği aldı sarıldı, salladı, öptü, 3-4 dakika oynadı. Elinden alınca tekrar istediğini belli etti.
	Tak-Çıkar Plastik Yapı Oyuncak		x	"Haydi kule yap." dedim. Oyuncakları birbirine vurdu, ilgilenmedi.
	Bul-tak		x	Bir tur şekilleri kutunun içine attık, sonra tekrar bebeğe yöneldi. Önünden kaldırınca aramadı.
	Evcilik seti	x		Bebekle oynarken kullandı, fincanlarla çay içme hareketi yaptı, bebeğe yemek yaptı. 3-4 dakika oynadı. Önünden kaldırınca aradı.

Görsel 5 Betimleme: Önünde cips,peynir ve domates tabağı olan çocuk gülümseyerek peynir tabağına çatalıyla uzanmakta

Tablo 6.3. Tek Uyaranlı Tercih Değerlendirme Örneği

Amaç: Ali'nin sevdiği yiyecekleri belirleme.

Tercihi belirleme yöntemi: Tek bir yiyeceği vererek yediğine ya da yemediğine bakmak.

Bu değerlendirmede yiyecekler beşer kez çocuğa sunulmuş, üç kez gözlem yapılmıştır.

Maddeler	Yedi	Yemedi	Notlarım
1. Erik		✓✓✓✓✓	Tükürdü, başını sağa sola sallayarak reddettiğini belli etti.
2. Çikolata	✓✓✓✓✓		Yedi ve tekrar istediğini belli edecek şekilde başını uzattı.
3. Cips	✓✓✓✓	✓	Yedi ve tekrar istediğini belli edecek şekilde başını uzattı. Bir sefer yemedi başını çevirdi.
4. Elma	✓✓	✓✓✓	Üç kez yedi. İki kez tükürdü, vermeye çalıştığımda ağzını kapattı.
5. Gofret	✓✓✓	✓✓	Üç kez yedi ve tekrar istediğini belli edecek şekilde ağzını açtı. İki kez tükürdü, vermeye çalıştığımda ağzını kapattı.
6. Jelibon		✓✓✓✓✓	Ağızına değer değmez dili ile itti. Başını sağa sola sallayarak reddettiğini belli etti.

Sonuç: Çocuğumun tercih ettiği yiyecekler: Çikolata ve cips.

Tercih Etmediği Yiyecekler: Erik ve jelibon.

Nötr Olduğu Yiyecekler: Gofret ve elma.

Görsel 6 Betimleme: Çilek ve çikolata ile süslenmiş pankek tabağına bakan ağızına çikolata bulaşmış küçük bir çocuk

Tablo 6.4. Başarımı Değerlendiriyorum

Çocuğumun Tercihlerini Belirliyorum	Başarımı Değerlendiriyorum
<i>Tercih belirlemesini ne amaçla yapacağıma karar verdim.</i>	
<i>Tercih değerlendirmesinde kullanılacak uyaranların sunum sırasına ve sayısına karar verdim.</i>	
<i>Tercih değerlendirmesinde yer alacak uyaranları seçerken çocuğumun aşına olduğu uyaranlar arasından seçtim. Çocuğumun bu seçeneklere tek tek dokunmasını sağladım.</i>	
<i>Seçim için belirlediğim uyaranları çocuğumun rahatlıkla görebileceği ya da rahatlıkla ulaşabileceği konumda olmasını sağladım.</i>	
<i>Çocuğun istediğini seçmesi için anlaşılır ifadeler kullandım.</i>	
<i>Çocuğumun uygun zamanını belirledim ve çocuğumuz seçim yapabilmesi için yeterince zaman verdim.</i>	
<i>Tercih belirlemek için gözlem kaydını birkaç kez aldım.</i>	
<i>Bir tercih belirleme formu hazırladım.</i>	
<i>Sonuçlarını açık ve anlaşılır biçimde not ettim.</i>	
<i>Video kaydını ve sonuçlarını çocuğumu yakından tanıyan başka birisi ile paylaştım ve gözlemlerimin doğru olup olmadığına karar verdim.</i>	

Neler Öğrendik?

Bu bölümde gözlem yapmayı, gözlem sonuçlarınızı anlamlı bir şekilde raporlaştırmayı, çocuğunuzun performansını doğru biçimde değerlendirmeyi öğrendiniz. Çocuğunuzun öğrenme deneyimlerini olumlu yönde etkileyecek pekiştiricileri, etkinlikleri ve birlikte çalışmaktan zevk aldığı kişileri belirlemenin yani bir diğer deyişle tercihlerini belirlemenin önemini, tercih

belirlenmesi yapmak için gerekli bilgi ve becerileri edindiniz. Bölümde yer alan etkinlikleri yerine getirdiniz ve kendi ilerlemelerinizi değerlendirdiniz. Bölümü başarı ile tamamladınız.

Yararlanılan Kaynaklar

- (1) Eldeniz-Çetin, M., (2020). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* içinde P. Şafak (Ed.), *Ağır ve Çoklu Yetersizliği Olan Çocukların Tercihlerinin belirlenmesi*. Ankara: Vize.
- (2) Eldeniz-Çetin, M. (2017). Özel gereksinimli bireylerin tercihlerinin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(2). 309-328.
- (3) Eldeniz- Çetin, M., Sivrikaya, T., & Şen, G. S. (2017). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin pekiştireç tercihlerinin incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 6(4), 458-478
- (4) Eldeniz- Çetin, M., Şafak P., (2020) *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* içinde P. Şafak (Ed.), *Yaşam Sorumluluğu*. Ankara: Vize.
- (5) Şafak, P., & Eldeniz Çetin, M. (2013), *Özel Eğitimde Tercihler ve Seçim Yapma*. Uluslararası Eğitimde Değişim ve Yeni Yönelimler Sempozyumu, Konya, Türkiye, 22 - 24 Kasım 2013
- (6) Töret, Z. (2020). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* içinde P. Şafak (Ed.), *Ağır ve Çoklu Yetersizliği Olan Çocukların Değerlendirilmesi*. Ankara: Vize.

BÖLÜM 2

Arş. Gör. Hatice Cansu BİLGİÇ

GELİŞİMİ
DESTEKLEMEDE
YARARLANILACAK
STRATEJİLER ve OYUN

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; erken çocukluk dönemi çocuğun yaşadığı dünyayı anlamlandırması, çevresi ile etkileşime geçmesi, yeni bilgi ve beceriler edinmesi için kritik eşikleri barındıran önemli bir dönemdir (1). Bu dönemde çocuklara kazandıracağımız rutinler, ilerleyen yıllarda karşısına çıkacak yeni durumlara daha rahat adapte olmalarına hizmet edecektir. Söz konusu rutinler, çocuğun yeterlilikleri doğrultusunda kullanılan stratejiler ve ipuçlarından yardım alarak öğretilmektedir (2). Özellikle erken çocukluk döneminde almamız gereken temel rutinlerden biri olan oyun aktiviteleri bilişsel, dil, motor ve sosyal duygusal gelişim gibi birçok gelişim alanını güçlendirmekte ve doğal ortamdaki öğrenme yaşantıları için ailelere fırsat sunmaktadır (1, 3, 4).

Bu bölüm siz sevgili ailelere, 4-6 yaş grubundaki çocuğunuzun gelişimini desteklemede yararlanacağı genel stratejiler ve oyun becerileri ile ilgili bilgi ve becerileri kazandırmak için ne tür etkinlikler ve uyarlamalar yapacağınızı öğrenmenize hizmet edecektir.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Gelişimi desteklemek için kullanılan stratejilerin neler olduğunu açıklar.
- İpuçlarının türlerini ve kullanım alanlarını ayırt eder.
- Takvim kutuları hazırlar.
- Takvim kutularını günlük rutinlerde kullanır.
- Çocuğun dinlediğini anlama becerisi için temel olan stratejileri uygular.
- Çocuğu ile oyun oynarken gerekli düzenlemeleri yapar.

İçerik

1. Stratejileri Öğreniyorum
2. İpuçlarını Öğreniyorum
3. Takvim Kutusu Hazırlıyorum
4. Rutinleri Oluşturuyorum
5. Öykü Zamanı
6. Çocuğumla Oynuyorum

Açıklamalar

Bu bölümde çocuğunuzun gelişimini desteklemeye yönelik stratejileri geliştirmeye ilişkin etkinliklere yer verilmiştir. Genel gelişime yönelik stratejilerin neler olduğu hakkında kısa bilgilerden sonra bu beceriler kapsamında rutinler, dinlediğini anlama becerisi ve oyun becerilerine yönelik etkinlikleri yapabilirsiniz.

Unutmayın! Burada verilenler sadece örnek etkinliklerdir. İlgili becerileri günlük hayatınız içerisinde çeşitli fırsatlar yaratarak da çalışabilirsiniz.

Giriş

Erken çocukluk dönemi, çocukların merak duygusunun aktif olduğu, yeni şeyler keşfetmekten çoğunlukla keyif aldıkları ve öğrendiklerini başka becerilerde de kullandıkları (genelleedikleri) dönemdir. Bu dönemde kazandırılması hedeflenen beceriler, doğal yaşantısında, günlük rutinlerinin içerisine gömülerek kazandırılabilir. Rutinler ve rutinler içerisinde kullandığımız stratejiler çocuğun etkinlikten keyif almasına, dikkatini toplamasına ve çevresindekilerle etkileşime geçmesine yardımcı olabilir. Bu doğrultuda izleyen kısımda, çocuğunuzla keyifli vakit geçirirken aynı zamanda kullanacağınız stratejilerle bu vakti daha nitelikli hale getirmenize yardımcı olacak etkinliklere yer verilmiştir.

ETKİNLİK 1: Stratejileri Öğreniyorum

Etkinliğin Amacı: Etkileşimi destekleyecek stratejileri öğrenme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumla kurduğum etkileşimi arttıracak ve destekleyecek stratejilerin neler olduğunu öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Tablo 1.1.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

SORU

Gözlerinizin ve kulaklarınızın kapalı olduğunu ve birinin sizi kolunuzdan tutup çekerek acele bir şekilde götürmeye çalıştığını düşünün, tepkiniz nasıl olurdu? Kendinizi nasıl hissederdiniz?

Göremediğiniz ve işitemediğiniz bir ortamda birinin size açıklama yapmadan kolunuzdan tutup götürmesi sizde ne kadar büyük huzursuzluk yaratacaksa gideceğiniz yer hakkında önceden bilgi verilmesi, neler yapacağınızı anlamana fırsat sunulması, yapacağınız aktivitenin ne kadar süre ile devam edeceğinin hatırlatılması ve birlikte sonlandırarak bir sonraki aktiviteye geçmeniz sizi o kadar rahatlatacaktır. Çocuklarımız da tıpkı bizler gibi tedirginlikler yaşayabilir. Bu nedenle organize edilmiş ve öngörülebilir etkinlikler hepimizde olduğu gibi çocuklarımızın da kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olur. Öncelikle **etkinliklerin başlangıcı ve sonu hakkında bilgi vermek çocuklarınızın etkinlik sürerken ne olduğundan haber olacağı için davranış problemlerini önleme ve rutin oluşturma açısından önemlidir.** Söz konusu rutinleri yaparken çocuğunuza zaman tanımanız, etkinliği anlaması için ona fırsat vermeniz ve keyif almasına destek olması açısından mümkün olduğunca sevdiği aile bireyi ile gerçekleştirmesine fırsat vermeniz çocuğunuzun doğal öğrenme yaşantıları için fırsatlar oluşturmaktadır.

Tablo1.1'de çocuğunuzla etkileşimde kullanabileceğiniz stratejiler ve bunları nasıl kullanacağınıza dair örnekler yer almaktadır. Tablodaki her bir yönergeyi okuyup "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz:

Tablo 1.1. Strateji Tablosu

Stratejilerimi Öğreniyorum Etkinliği için İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Çocuğuma yapacağım etkinliklerin başlangıcında, etkinlik hakkında bilgi verdim. Açıklama: Günlük rutinlerinizde yer verdiğiniz etkinliklerin her birinin ne zaman başlayacağı, neler yapılacağı ve ne zaman biteceğini çocuğunuza bildiriniz. <i>Örneğin bu bölümde yer alan dördüncü etkinlikten yola çıkarak çocuğunuz ile günlük rutininizi konuştunuz. Şimdi, yapacağınız aktivitenin sembol kartını çocuğunuz ile birlikte alınız ve aktiviteyi yaparken çocuğunuzun görebileceği/dokunabileceği bir yere koyunuz. Aktiviteyi tamamlayana kadar kartı kaldırmayınız. Bu sayede çocuğunuz sembole dokunduğunda hangi aktivitenin devam etmekte olduğunu anlayacaktır.</i> Etkinlik bitiminde ilgili sembolü çocuğunuzla birlikte alıp takvim kutusunun yanındaki "bitti" kutusuna atınız.	✓	

Çocuğuma tepki için süre veriyorum.

Açıklama: Çocuklarınız bazen kendisine verdiğimiz yönergeyi anlamlandırmak için zamana ihtiyaç duyabilir. Bu durumda çocuğunuzun etkileşime devam etmesi için ihtiyacı olan zamanı sunmaya çalışınız. Örneğin rutinlerinizdeki sembol kartlarını çocuğunuza verdiğinizde kartı elinden hemen çekmeyiniz, incelemesine zaman tanıyınız.

Çocuğumun, ev içinde tercih ettiği aile bireyleriyle etkinlik yapmasına fırsat veriyorum.

Açıklama: Çocuğunuzun aktiviteleri yapmaktan hoşlandığı aile bireyleri olabilir (örneğin; ablası, abisi vb.) ancak tüm etkinlikleri aynı kişi ile yapması etkinliği yaptığı kişi için zorlayıcı olabilir. Bu tür durumlarda hem çocuğunuzun tercihlerine saygı duymak hem de tercih ettiği kişiyle vakit geçirmesi için takvim kutunuzda günlük rutininizi konuşurken her aktiviteyi kimle yapacağını da belirtebilirsiniz. Tercih ettiği aile bireyi ile gün içinde en az bir aktivite yapmasına özen gösteriniz. İsterse bu aktiviteyi çocuğunuzun yapmakta en çok zorlandığı aktivite olarak belirleyebilirsiniz. Tercih ettiği kişi ile etkinliği yapmak çocuğunuz için güdüleyici olacaktır.

Toplam (✓) sayısı:

ETKİNLİK 2: İpuçlarını Öğreniyorum.

Etkinliğin Amacı: Yapılacak etkinliklerde kullanılacak ipuçlarına karar verme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumla aktivite yaparken hangi ipuçlarını kullanabileceğimi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Tablo 2.1.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 2.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Aşağıdaki tabloda ipuçlarının türleri ve hangi etkinliklerde kullanılabileceğine dair aşamalar yer almaktadır. Tablodaki yönergeleri okuyup "✓" işareti

koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp, bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili “✓” işaretleri fazlaysa bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

SORU

İpuçları neden önemlidir?

İpucu, çocuğun istenilen davranışı/etkinliği yapmasına yardımcı olmak için yapılan yönlendirme ve hatırlatmalardır. İpuçları özellikle yeni becerilerin öğrenilmesi sırasında yoğun olarak kullanılabilir. Çocuk etkinliğin/davranışın basamaklarını bağımsız olarak yapabilir hâle geldikçe ilgili basamak için verilen ipucu geri çekilmeli ve çocuğun bağımsız olarak yapabilmesine fırsat verilmelidir.

Tablo 2.1. İpuçları Tablosu

İpuçlarını Öğreniyorum Etkinliği İçin İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım (Hangi Etkinliklerde Hangi İpuçlarını Tercih Edeceğinizi Yazabilirsiniz)
<i>Bazı etkinliklerde fiziksel ipucu kullanıyorum.</i> Açıklama: Fiziksel ipucu, gerektiği durumlarda çocuğunuzun elinin üstünden tutarak becerinin nasıl yapılacağını göstermesidir. Örneğin “Kaşığı tut ve çorba kâsesine batır.” dedikten sonra çocuğunuzun elinin üstünden tutarak kaşığı onla birlikte tutmak.		
<i>Bazı etkinliklerde fiziksel yakınlık ipucu kullanıyorum.</i> Açıklama: Fiziksel yakınlık ipucu, çocuğunuzun beceriyi doğru şekilde yerine getirmesi için gerekli olan nesneyi çocuğunuza yaklaştırmayı ya da çocuğunuzu gerekli olan ortama yaklaştırmayı kapsamaktadır. Örneğin el yıkadıktan sonra havluyu çocuğunuzun ulaşabileceği bir yakınlığa getirmek.		

Bazı etkinliklerde el-el altında ipucu kullanıyorum.

Açıklama: Bazen çocuklarımız çevrelerini göremedikleri ya da anlamlandıramadıkları için kendilerine dokunulmasından rahatsız olabilirler. Bu tür durumlarda kullanılan el-el altında ipucu, çocuğunuzun elinin altına kendi elinizi koyarak beceriyi gerçekleştirmeniz ve çocuğunuzun da sizin elinizin hareketlerini hissederek yapılan etkinliği anlamasını kapsamaktadır. Örneğin "Hamurla oynayalım." dedikten sonra, hamura dokunmaktan çekinen çocuğunuza "Haydi birlikte oynayalım." diyerek, kendi elinizi çocuğunuzun elinin altına koyup hamurla birlikte oynamaya başlayabilirsiniz. Bu sayede çocuğunuz sizin el hareketlerinizi izleyerek/hissederek hamurla nasıl oynadığınızı anlayabilir, hamura dokunmak için sizden cesaret alabilir. El-el altında ipucunu kullanırken çocuğunuzun anladığını/dokunmaya-yapmaya istekli olduğunu fark ettiğiniz an kademeli olarak elinizi çekip, etkinliği tek başına yapmasına fırsat veriniz.

Bazı etkinliklerde dokunulabilir sembol ipucu kullanıyorum.

Açıklama: Dokunulabilir sembol ipucu beceri basamaklarının sırayla nasıl yapıldığını gösteren, nesne ya da nesne parçalarının bir karta yapıştırılarak hazırlanmasını kapsamaktadır. Örneğin kâğıt yırtma becerisi için iki kart hazırlayabilirsiniz. Birince kartta kâğıt ve iki ucundan tutan eller (el sembolü olarak eldiven kullanabilirsiniz) olabilir. İkinci kartta yırtılmış kâğıt ve yırtan eller (el sembolü olarak eldiven kullanabilirsiniz) olabilir. "Kâğıdı yırt." yönergesini verdikten sonra önce ilk karta dokundurup çocuğunuzun yapmasını bekleyebilirsiniz. Daha sonra ikinci karta dokundurup yapmasını isteyebilirsiniz.

Eğer çocuğunuz görme becerisini aktif olarak kullanabiliyorsa kartları fotoğraflarla/resimlerle hazırlayabilirsiniz.

Toplam (✓) sayısı:

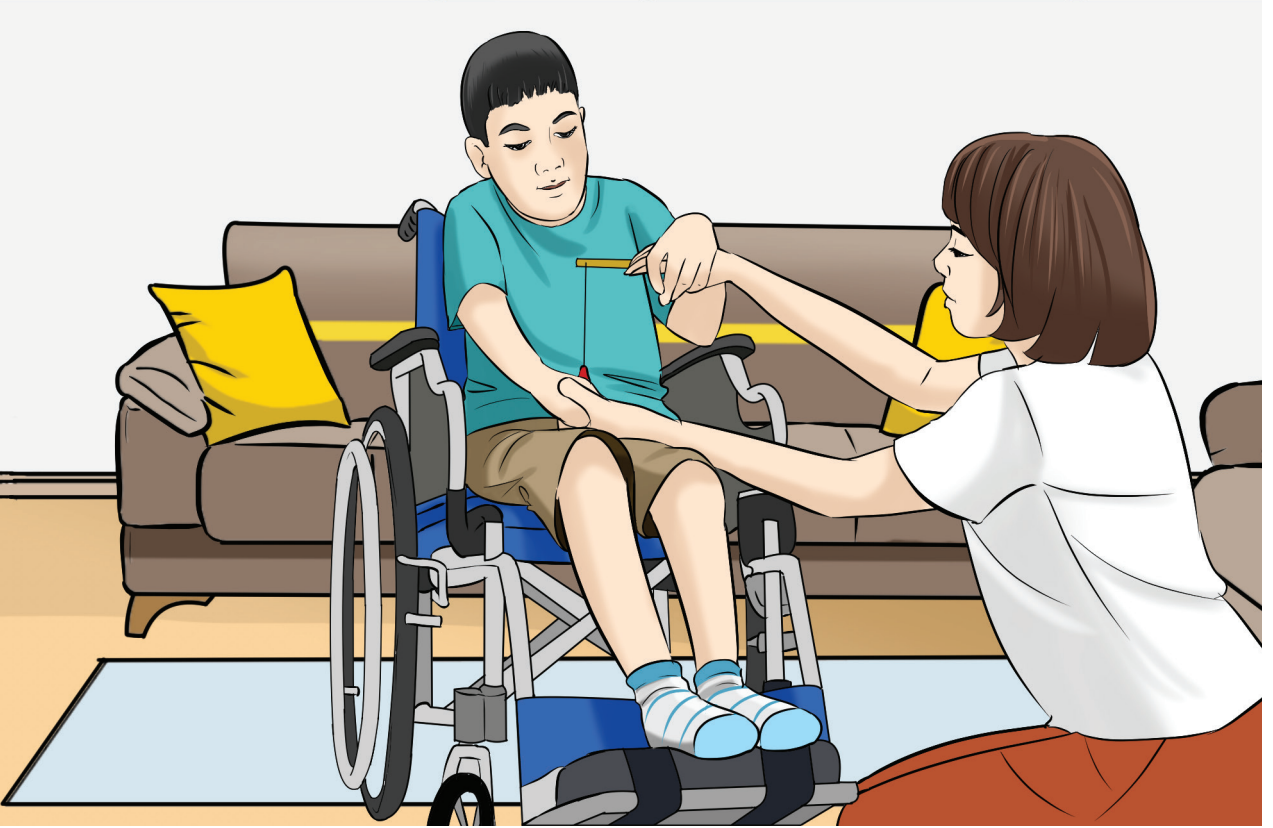
! DİKKAT

Sevgili aileler, ipuçları çocuğu cezalandırıcı olarak değil, destekleyici olarak sunulmalıdır. Örneğin “Şimdi oyuncakları toplayıp kutusuna atmazsan çok kızarım!” demek yerine “Şimdi birlikte oyuncakları toplayalım ve sana gösterdiğim/dokunduğun bu kutunun içerisine atalım.” diyerek ipucu ile yönlendirmeler yapıp çocuğunuzun doğru tepki vermesini sağlayabilirsiniz.

👍 ÖNERİ

Çocuğunuz etkinliğin basamaklarını bağımsız olarak yapmaya başladığı an ipucunu tamamen kaldırabilir ya da azaltabilirsiniz. (Örneğin ellerini bağımsız olarak yıkamaya başlayan çocuğunuza fiziksel ipucu ile ellerini yıkatmayı bırakıp sadece fiziksel yakınlık ipucu ile havlu sunabilirsiniz.)

İpuçları ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için “Çoklu Yetersizlik II. Kademe Aile Eğitimi Kitabı Serbest Zaman Etkinlikleri” bölümündeki “Çocuğuma Serbest Zaman Becerisi Öğretiyorum” etkinliğinden faydalanabilirsiniz.

Görsel 1 Betimleme: Tekerlekli sandalyede elinde ipli çubuk tutan bir çocuk ve çocuğun ipli çubuk tuttuğu elinin altından kendi eliyle çocuğun tutmasına destek veren bir kadın.

ETKİNLİK 3: Takvim Kutusu Hazırlıyorum

Etkinliğin Amacı: Takvim kutusu hazırlama.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda rutin oluşturma sırasında kullanacağım takvim kutusunu hazırlayabileceğim.

Gerekli Materyaller: Tablo 3.1., Tablo 3.2., takvim kutusu için semboller, mukavva, yapıştırıcı, takvim kutusu, bitti kutusu.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (yerde, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 3.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Aşağıda tabloda takvim kutularını nasıl hazırlayacağınıza dair yönergeler bulunmaktadır. Yönergenin her bir aşamasını okuyup "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz:

Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp, bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili ✓ işaretleri fazlaysa, bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

SORU

Takvim kutusu nedir?

Takvim kutusu, gün içinde rutin oluşturmak ve yapılacaklar hakkında çocuğu bilgilendirmede yardımcı olarak kullanılmaktadır. Takvim kutularında günün aktivitelerini simgeleyen görsel/sembol kartları sıralı biçimde düzenlenmiş halde yer alır.

Tablo 3.1. Takvim Kutusu Hazırlama Aşamaları Tablosu

Takvim Kutusu Hazırlama Becerisi Etkinliği İçin İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Çocuğumun bir gününü düşünerek rutinlerini not aldım. (Tablo 3.2.'de yer alan listeyi kullanabilirsiniz.) Açıklama: Çocuğunuzla günlük olarak düzenli yaptığınız aktivitelerin bir listesini çıkartınız. Bu listelemede haftanın her günü için rutinlerinizi yazınız. Örneğin, <u>Sabah Rutini:</u> sabah kalkar, elini yüzünü yıkayıp tuvalete gider, arabaları ile oynar, kahvaltıya oturur. Çocuğunuzla günlük olarak düzenli yaptığınız aktivitelerin bir listesini çıkartınız. Bu listelemede haftanın her günü için rutinlerinizi yazınız.		
Çocuğumun rutinlerini belirledikten sonra, her rutin için bir referans nesne belirledim ve sembol kartını oluşturdum. Açıklama: Sembol kartları oluşturma sürecinde "Çoklu Yetersizlik 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı İletişimin Desteklenmesi/ADİ Sistemleri" bölümüne başvurabilirsiniz. Rutinler için oluşturacağınız sembol kartlarında kullanacağınız sembollerin çocuklarınızın aşına olduğu ve sembole dokunduğunda etkinliği anımsayabileceğini düşündüğünüz nesneler olmasına dikkat ediniz. Örneğin sabah kahvaltından önce oynadığınız oyun saati için sembol kartınızın üzerine bir adet küçük araba yapıştırabilirsiniz. Rutin listenizde dışarı/parka gitmek gibi bir rutininiz varsa bunun için sembol kartınıza parkı anımsatacak küçük bir top yapıştırabilirsiniz.		
Her rutin aktivite için hazırladığım sembolü mukavva gibi sert bir karta yapıştırdım ve sembolün altına onu temsil eden aktiviteyi yazdım. Açıklama: Çocuğunuz görme yetersizliğinden etkilenmişse Braille yazı ile yazabilirsiniz.		

Gün içindeki rutin aktiviteleri sıralayabileceğimiz birbirine birleştirilmiş sıralı kutular ya da bez ceplerden hazırladığım bir takvim kutusu oluşturdum. (Aşağıdaki örnek resimlere bakabilirsiniz.) Açıklama: Hazırladığınız takvim kutusun en fazla 7-8 kuttan oluşmasına dikkat ediniz. Bu kutu çocuğunuzun ve sizin kolay ulaşabileceğiniz bir yerde geçeden ya da mukavvadan olabilir. Gün içindeki her rutinin başlangıcında ve bitişinde kutunuzu inceleyebilirsiniz.		
Takvim kutusuna ek olarak etkinlikleri tamamladıkça etkinlik sembolünü koyacağı bir "bitti" kutusu hazırladım. Açıklama: Bu kutu bir sepette olabilir. Takvim kutusunda yer alan etkinlik sembollerini aktiviteyi tamamlayıp yenisine geçmeden önce çocuğunuz ile birlikte "bitti" kutusunun içerisine atabilirsiniz.		
Çocuğumla güne başlamadan önce takvim kutumdan o gün yapılacak olan rutinelere ait sembolleri çıkarttım ve takvim kutusu ekledim.		
Toplam (✓) sayısı:		

DİKKAT

Sevgili aileler takvim kutusunda seçeceğiniz nesnelerin yenisiyle kolayca değiştirilebilir olmasına ve güvenlik amacıyla çok küçük, keskin ve kırılacak nesneler olmamasına dikkat ediniz.

ÖNERİ

Takvim kutusu olarak tahtadan, çok bölmeli, duvara monte edilmiş kutular kullanabilirsiniz. Eğer çocuğunuz duvardaki kutulardaki sembollere erişimde zorlanacaksa sert bir zemin üzerine sıra ile konmuş ayakkabı kutularını yapıştırabilir ve taşınabilir bir takvim kutusu hazırlayabilirsiniz.

Tablo 3.2. Rutinler Listesi

ÇOCUĞUMUN HAFTALIK RUTİNLERİ	
PAZARTESİ RUTİNİ Sabah uyanma, el yüz yıkama Oyuncak arabalar ile oynama Kahvaltı yapma Televizyon izleme Dışarı çıkma Öğle uykusu saati Yemek yeme Hamurla oynama Kitap okuma Gece uykusu	SALI RUTİNİ
ÇARŞAMBA RUTİNİ	PERŞEMBE RUTİNİ
CUMA RUTİNİ	CUMARTESİ RUTİNİ
PAZAR RUTİNİ	ÖZEL GÜNLER (VARSA)

ETKİNLİK 4: Rutinlerimi Oluşturuyorum

Etkinliğin Amacı: Takvim kutusu kullanma.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda hazırladığım takvim kutusunu çocuğum ile birlikte nasıl kullanacağımı öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinlik sonunda çocuğum günlük rutinlerine uygun davranışlar sergileyebilecektir.

Gerekli Materyaller: Tablo 4.1., hazırladığınız takvim kutusu.

Ortam: Evinizde gün içinde rutinlerin sürdüğü alanlarda çalışabilirsiniz. Takvim kutusu kapsamındaki rutinlerin hatırlatıcısı sembol kartlarını rutinlerin başlangıcı ve sonunda kullanacağınız için kolay ulaşılabilir konumda olmasına dikkat ediniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 4.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Aşağıda tabloda takvim kutularını nasıl kullanacağınıza dair yönergeler bulunmaktadır. Yönergenin her bir aşamasını okuyup "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz. Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarılama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

SORU

Rutinler neden önemlidir?

Rutinler; gün içinde belirli amaca yönelik olarak tekrarladığımız eylemleri kapsar ve olayları anlamlandırmamızı, kendimizi daha rahat ve güvende hissetmemize hizmet eder. Günlük rutinimizi bilirsek yapacaklarımızı planlar ve plana uygun hareket edebiliriz. Günlük rutinler sayesinde çocuğumuzun rutin içerisinde kullanılan dile ve yapılan aktiviteye aşina olmasını sağlar ve öğrenme sürecine doğal olarak katkı sunmuş oluruz.

Tablo 4.1. Takvim Kutusu Kullanım Tablosu

Takvim Kutusu Kullanım Etkinliği İçin İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Çocuğum sabah uyandıktan sonra temel ihtiyaçlarını giderdim ve ardından onunla birlikte takvim kutusu incelemeye başladım. Açıklama: Örneğin pazartesi günü için rutinleriniz; • Uyandığında el yüz yıkama tuvalete gitme, • Arabalarla oynama, • Kahvaltı yapma, • Televizyon izleme, • Dışarı çıkma/parka çıkma, • Öğle uykusu saati, • Yemek yeme, • Hamurla oynama, • Kitap okuma, • Televizyon izleme, • Gece uykusu. Kutunuza bu aktiviteleri temsil eden sembolleri yapıştırınız/koyunuz ve çocuğunuz uyandığında kişisel ihtiyaçlarını giderdikten sonra bu kutudaki sembolleri incelemeye başlayınız. Takvim kutusunu çocuğunuzla birlikte her gün sabah ilk incelediğinizde tüm kutuları yani günlük tüm rutini gözden geçiriniz. İncelemeye soldan başlayıp sağa doğru gidiniz. İnceleme bitince ilk kutuya dönünüz. Örneğin sabah rutininiz olan kahvaltı için üzerine küçük çatal yapıştırılmış bir sembol kartı oluşturunuz. Bu sembolü incelerken şimdi ne yapacağınızı sorunuz. Ardından bunun bir çatal olduğunu, her sabah ihtiyaçlarınızı giderdikten sonra kahvaltı yaptığınızı şimdi de mutfağa gidip kahvaltı yapacağınızı söyleyiniz.		

İlk sembolü alıp ilgili rutini gerçekleştirdim. Açıklama: İlk rutini temsil eden kartı alıp mutfığa kahvaltı yapmaya gidiniz. Bu rutini gerçekleştirirken kartın yanınızda çocuğunuzun dokunabileceği/görebileceği bir yerde olmasına dikkat ediniz. Böylece hangi etkinliğin devam ettiğini görebilir.		
Rutinin ilk aktivitesi bitince çocuğumun sembol kartını "bitti" kutusuna atmasını sağladım. Açıklama: Çocuğunuza, ilk aktivite bitince kartı eline almasını sağlayanız. Birlikte takvim kutusunun olduğu yere dönünüz. Kartı "bitti" kutusuna attırınız. Daha sonra elinizi iki yana açarak "bitti" işareti yapınız ve "Bitti!" deyiniz. Eğer çocuğunuz görmüyorsa el-el altında yardımcıla "bitti" işareti yaptırınız.		
Takvim kutusunun başına dönerek ikinci sembolle devam ettim. Açıklama: İlk sembolü "bitti" kutusuna attıktan sonra takvim kutusunun başına dönünüz ve çocuğunuza ilk kutunun boş olduğunu gösteriniz. Aynı zamanda çocuğunuza "Kahvaltı yaptık, bitti." deyiniz. İkinci kutuya bakarak ikinci sembolle aynı sürece devam ediniz.		
Gün içindeki rutinlerin hepsine, her rutin aktivitenin zamanı geldiğinde aynı şekilde süreci tekrarladım. Gün içindeki tüm etkinlikleri tamamlayıp sembol kartlarını çocuğumla birlikte "Bitti" kutusuna sırasıyla attım. Çocuğum uyuduktan sonra ertesi gün yapılacak etkinlikleri düşünerek takvim kutusuna ilgili sembolleri yapıştırdım. Bitti kutusundaki sembol kartlarını takvim kutumun içine koydum.		
Toplam (✓) sayısı:		

! DİKKAT

Çocuğunuz ilk başta hangi sembolün hangi etkinliği temsil ettiğini anlamayabilir. Ancak sürekli olarak aynı etkinlikte aynı sembolü kullandığınız ve çocuğunuzun da incelemesine fırsat verdiğiniz takdirde çocuğunuz da bir süre sonra sembol kartı ile etkinliği eşleştirebilecektir.

ÖNERİ

Sevgili aileler, rutinlerin çocuğunuz tarafından anlaşılabilmesi için lütfen çocuğunuza ve kendinize zaman tanıyınız. İlk başlarda çocuğunuz takvim kutusunu kullanırken sembolleri yere atma, yırtma gibi istenmeyen davranışlar sergileyebilir. Ancak istikrarlı olarak her gün takvim kutunuzu inceler ve aktiviteleriniz hakkında konuşursanız çocuğunuz da bir süre sonra rutinelere alışmaya başlayacak ve etkinliğe katılımı artacaktır.

Görsel 4 Betimleme: Üzerinde süzgeç, çatal, kaşık, tabak, bardak olan bir masada elindeki süzgeç resmini yanındaki kız çocuğuna gösteren kadın ve elini süzgece doğru yöneltmiş kız çocuğu

ETKİNLİK 5: Öykü Zamanı

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun dinlediğini anlama becerilerini geliştirmek için uygulanacak stratejiler öğrenme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğuma çok duyulu öykü okurken nelere dikkat etmem gerektiğini, öyküyü okurken çocuğumun dikkatini nasıl öyküye çekeceğimi, öykü ile ilgili soruları nasıl sormam gerektiğini ve cevapları nasıl alabileceğimi öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Anlatılan çok duyulu öyküyü dinleme ve öykü ile ilgili sorulan soruları cevaplama becerisini kazanabilecek.

Gerekli Materyaller: Çocuğunuzun becerilerine uygun olarak hazırladığınız çok duyulu öykü kitabı, Tablo 5.1.

Ortam: Evde çocuğunuzun kendini rahat hissettiği bir ortamda, çocuğunuzun otururken rahat hissettiği kitabı ve nesneleri rahat bir şekilde inceleyeceği bir ortam oluşturabilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 5.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Aşağıda dinlediğini anlama becerilerini geliştirmek için gerekli olan stratejilere yer verilmiştir. Yönergenin her bir aşamasını okuyup "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz. Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

Tablo 5.1. Dinlediğini Anlama Becerileri Geliştirme Strateji Tablosu

Dinlediğini Anlama Geliştirmek İçin İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
<i>Çocuğumu rahat edeceği ve tüm duyularını en üst düzeyde kullanabileceği bir pozisyonda oturttum. (Ayakta durma sehpasında ya da yer minderinde oturma olabilir.)</i>		
<i>Okuyacağım çok duyulu öykü kitabını ve paylaşacağım materyalleri bir kutu ya da sepet içerisinde rahat ulaşabileceğim bir konuma koydum.</i>		
<i>Çocuğum ile yan yana, kitabı birlikte görüp inceleyebilecek bir pozisyonda oturdum.</i>		

Çocuğuma çok güzel bir kitap okuyacağımızı ve kitap okurken çok eğleneceğimizi söyleyerek kitap okuma-ya hazır hissetmesini sağladım.		
Çocuğuma kitabın adı ve kapaktaki resim/materyali gösterdim ve kitabın adı ile ilgili konuştum. Açıklama: Eğer kitabı siz hazırladıysanız kitabınızı koyduğunuz sepetin ya da kutunun üzerine kitabı temsil eden bir nesne yapıştırıp, kitabınızın adını bir kâğıda yazarak bu kutunun üzerine ekleyebilirsiniz. Eğer hazır olan kitabı çok duyulu hale getirdiyseniz kitabın kapağındaki nesne/resim ve yazı ile ilgili olarak konuşunuz. Örneğin "Aaa bak burada bir tavşan var, çok tatlı değil mi? Bize nasıl da gülümsüyor." gibi betimleyici bir giriş yapabilirsiniz.		
Çocuğumun resme ilgisini çektikten sonra "Bak burada da kitabın adı yazıyor." diyerek kitabın adını çocuğum ile beraber okudum.		
Kitap hakkında merak uyandıracak şekilde ilk sayfasını elime aldım/açtım. Açıklama: Kitabınızı çok duyulu hale getirdiyseniz ilk sayfasını gösterip sorular sorarak ilgisini kitaba çekmesini sağlayabilirsiniz. Örneğin "Acaba tavşan neler yapmış, bakalım mı?" diyerek bir giriş yapabilirsiniz. Eğer kitabınız sizin hazırladığınız çok duyulu kitapsa burada ilk sayfa olarak hazırladığınız sayfayı çocuğunuzun önüne koyup, sayfayı incelemesine fırsat verip "Acaba neler oluyor bakalım mı?" diyerek bir giriş yapabilirsiniz. Çok duyulu öyküyü siz hazırladıysanız ve her bir sayfa farklı kartonlardaysa lütfen bu sayfaları aynı bir kitap sayfası gibi sırayla sununuz.		
Kitabın her sayfasını çocuğum ile birlikte inceleyip sayfadaki nesneler/resimler ve yazılanlar hakkında konuştum.		

Kitabı okurken sayfalardaki olaylara göre ses tonunda değişiklikler yaparak duygu geçişlerine dikkat çektim. Açıklama: Örneğin tavşan üzülmüş, derken üzgün bir ses tonu; tavşan çok mutlu olmuş, derken de coşkulu bir ses tonu kullanmanız çocuğunuzun bu duygu geçişini anlamasına ve dikkatini yöneltmesine katkı sağlayacaktır.		
Kitap okuma sürecinde her sayfanın sonunda çocuğuma soru sorup bu soru üzerine konuşarak diğer sayfaya geçtim. Açıklama: Tavşanın tarlada havuçları yediği bir sayfayı okuduktan sonra diğer sayfaya geçmeden "Evet, tavşan ne yemişti?" sorusunu sorup havuç cevabını almayı bekleyebilirsiniz. Çocuğunuz bu cevabı ilk seferde veremiyorsa nesneyi/resmi gösterip cevabı tekrar edebilirsiniz. Çocuğunuz sözel iletişim kuramıyorsa "Tavşan ne yemişti?" sorusunu sorduktan sonra öykü sepetinizden havuç ve başka bir meyvenin gerçeğini veya nesne kartlarını/resim kartlarını çıkartarak çocuğunuzun bunlar arasından seçim yapmasını isteyebilirsiniz. Örneğin "Tavşan ne yemişti? Havuç mu yoksa elma mı?" diye sorup nesneleri göstererek arasından seçim yapmasını isteyebilirsiniz.		
Etkinlik sonunda ne kadar eğlenceli bir kitaptı, beni çok güzel dinledin diyerek çocuğumun öykü dinleme davranışını pekiştirdim.		
Toplam (✓) sayısı:		

ÖNERİ

Sevgili aileler, çocuğunuz görme yetersizliğinden etkilenmiş ise yazıları Braille olarak yazıp kitap üzerine yapıştırabilirsiniz. Ayrıca görmeyen çocuğunuz için öyküde geçen oyuncak bebek, çiçek, top gibi nesneleri öykü sırasında kullanmanız gerekecektir. Bu nedenle öyküye başlamadan önce öyküyü okurken kullanacağınız nesneleri hazırlayıp bir sepet/kutu içerisine koymayı unutmayınız. Çok duyulu kitapların nasıl hazırlanacağına dair ayrıntılı bilgi için "Çoklu Yetersizlik Aile Eğitimi Kitabı Yardımcı Teknolojiler" bölümünde çok duyulu öykü hazırlama ile ilgili etkinliklere başvurabilirsiniz.

! DİKKAT

Çocuğunuza öykü ile ilgili bir soru sorup iki nesneyi gösterdiğinizde çocuğunuz cevabı söyleyebileceği gibi, işaret de edebilir. Eğer konuşamıyorsa gözleri ile doğru cevap olan nesneye bakmasını da doğru cevap olarak kabul ediniz.

SORU

Çocuğuma öykü okurken nelere dikkat etmeliyim?

Bilgi Notu

- Çocuğunuz ile birlikte kitap bakma/okuma deneyimi sırasında çocuğunuzun yeterlilikleri doğrultusunda uyarlamalar yapabilirsiniz. Örneğin kitap tutacağı kullanma, sayfa tutucu ekleme, kitap sayfalarını kartonlara yapıştırarak kalınlaştırma (nedenleri ile birlikte) gibi ufak değişiklikler ile çocuğunuzun kitapları daha rahat tutabilmesini ve sayfaları çevirebilmesini sağlayacak uyarlamaların yanı sıra kitapta geçen olaylara uygun nesneler/semboller kullanarak çocuğunuzun kitap okuma etkinliklerine daha aktif katılımını sağlayabilirsiniz.
- Evinizi, özellikle çocuğunuz ile çoğunlukla vakit geçirdiğiniz alanları yazı bakımından zenginleştirmeniz çocuğunuzun okumaya olan ilgisini arttıracaktır. Örneğin çocuğunuzun kullandığı sandalye üzerine "sandalye", TV kumandası üzerine "kumanda", sevdiği oyuncakları üzerine oyuncakların isimlerini yazarak her seferinde bu nesneler ile ilgilenirken yazıya dikkat çekip orada ne yazdığını ve bu yazının nesneyi temsil ettiği üzerine vurgu yapmanız çocuğunuzun sözcük dağarcığına önemli katkılar sağlayacaktır. Sözcük dağarcığı zengin olan çocukların da okuma ve okuduğunu anlama becerilerine daha rahat sahip olduğu bilinmektedir.
- Çocuğunuz görme yetersizliğinden etkilenmiş ise yazıları Braille yazı olarak da ekleyebilirsiniz. Çocuğunuz okula veya bir özel eğitim kurumuna devam ediyor ise orada bulunan öğretmenlerinden Braille yazı sistemi ile ilgili destek alabilirsiniz. Ancak bu konuda destek alabileceğiniz bir uzman bulunmuyor ise Braille alfabeyi öğrenebileceğiniz ve bu tür basit düzeyde kelimeleri aşağıdaki okuma önerilerini temin edebilirsiniz.
- Çocuğunuzun gereksinimlerine ve gelişimine uygun olarak belirlediğiniz bir kitabı günün belli bir saatinde rutin oluşturarak her gün okumaya çalışınız. Çocuğunuzun ihtiyaçlarından dolayı tekrarlı ve rutin okumalar kalıcılık olması açısından önemlidir.

Görsel 5 Betimleme: Anne ve oğlu masada karşılıklı oturuyor. Masanın üzerindeki kitap çocuğa dönük ve anne kitabı çocuğuna okuyor.

ETKİNLİK 6: Oyun Oynuyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğumun oyun oynama becerilerini geliştirecek stratejileri öğrenme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğunuzun oyun oynama becerilerini nasıl geliştireceğinizi ve birlikte nasıl oyunlar oynayacağınıza dair bilgiler edineceksiniz.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinliğin sonunda çocuğunuz oyun becerilerine yönelik aktiviteler yapmış olacak.

Gerekli Materyaller: Evcilik oyunu için kullanabileceğiniz oyuncak mutfak malzemeleri, Tablo 6.1.

Ortam: Ev içinde çocuğunuz ile oyun oynamaya uygun her alanı kullanabilirsiniz. Ortamda oynayacağınız oyuncaklar haricinde ek oyuncaklar ya da dikkat dağıtıcı başka nesneler olmamasını sağlayınız.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 6.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz. Tablo 6.1.'de oyun oynama becerilerini geliştirmek için gerekli olan stratejilere yer verilmiştir. Yönergenin her bir aşamasını okuyup "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz:

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa, bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

Tablo 6.1. Oyun Oynama Becerileri Geliştirme Strateji Tablosu

Oyun Oynama Becerisini Geliştirmek için İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
<i>Çocuğumu rahat edeceği ve tüm duyularını en üst düzeyde kullanabileceği bir pozisyonda oturttum (Koltukta ya da yer minderinde oturma olabilir.)</i>		
<i>Oyun oynamaya başlamadan önce hazırladığınız oyuna uygun olarak çıkarttığım oyuncakları (örneğin evcilik) çocuğumun incelemesine fırsat verdim.</i>		
<i>Çocuğum oyuncakları incelerken çocuğumun oyuncaklarla etkileşime geçmesini teşvik etmek için ben de onunla birlikte, onun dikkatini yönelttiği oyuncak hakkında konuştum ve incelemesine yardım ettim.</i>		
<i>Oyun oynama sürecinde yaptığım her hareketi betimledim ve doğal sürecinde oynamaya devam ettim.</i> Açıklama: Örneğin evcilik oyunu sırasında çıkarttığınız oyuncaklarla şu şekilde bir kurgu oluşturabilirsiniz: "Şimdi bardağımı alıyorum ve içine hazırladığım portakal suyunu dolduruyorum, lıkır lıkır lıkır... Portakal suyunu koydum, bakalım tadı nasılmış? (Portakal suyunu, oyuncak sürahidenden bardağa koyarmış gibi yapınız.) Immm... Çok lezzetli, sen de içmek ister misin? (Çocuğunuza uzatarak içermiş gibi yapmasını sağlayınız, eğer yapamıyorsa bardağı onunla birlikte tutarak fiziksel yardım ile ağzına götürünüz.) Tadı çok güzelmış, şimdi bu portakal suyundan komşumuza da ikram edelim mi? (Oyuncak bardak ve sürahiye erişmesi için fırsat veriniz, gerekirse siz çocuğunuza uzatarak fiziksel yardımda bulunabilirsiniz.) Komşumuz da tadına baksın. Bakalım güzel mi?.."		

Çocuğum ile yukarıdakine benzer şekilde devam ettireceğim bir oyun kurgusu üzerinden oynamaya devam ettim.		
Toplam (✓) sayısı:		

ÖNERİ

Sevgili aileler, çocuğunuz görme yetersizliğinden etkilenmişse oyun oynama sürecinde kendisine söylenilen eylemleri anlayabilmesi için dokunsal ipucundan (örneğin hafifçe eline veya omzuna dokunmak gibi) ya da sözel ipucundan (örneğin "Ayşe, oyuncacı al" gibi) faydalanabilirsiniz.

Oyun oynamaya başlamadan önce yapacağınız aktivite hakkında çocuğunuzu bilgilendirmek için "oyun oynama kartı" hazırlayabilirsiniz. Bu kartı çocuğunuzun ilgisi ve yeterliliklerine göre belirlediğiniz oyunu sembolize eden herhangi bir nesne (top, oyuncak bebek vb.) yapıştırılarak oluşturulabilirsiniz. Oyun oynama işlemi öncesi çocuğunuzun karta dokunup incelemesini sağlayınız. Çocuğunuz kartı incelerken siz de hangi oyunları, nasıl oynayacağınızı açıklayınız. Sembol kartlarının kullanımı ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için "Çoklu Yetersizlik 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı İletişimin Desteklenmesi/ADİ Sistemleri" bölümünü inceleyebilirsiniz.

Neler Öğrendik?

Bu bölümde çocuğunuzun erken dönemde gelişimine destek olacak stratejilerin neler olduğunu öğrendiniz. Bu kapsamda stratejiler, ipuçları, takvim kutusu hazırlama ve takvim kutusu kullanarak rutin oluşturma, dinlediğini anlama oyun oynama becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikleri ve bu etkinlikler yoluyla çocuğunuzun bu becerilerinin gelişmesine katkı sağlamayı öğrendiniz.

Yararlanılan Kaynaklar

- (1) MEB, (2018). Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için (0-36 ay) erken çocukluk özel eğitim öğretim programı. <https://orgm.meb.gov.tr/derskitaplari/ciltler/okuloncesi/0-36a-yogretmenkilavuzu.pdf> adresinden edinilmiştir.
- (2) Şafak, P. (2018). Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitimleri ve bağımsızlığa ulaşmaları için desteklenmesi. (2. Baskı). Ankara: Vize Basın Yayın.

- (3) Westling, D. L., & Fox, L. (2000). *Teaching students with severe disabilities*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- (4) Trief, E., Cascella, P. W., & Bruce, S. M. (2013). A Field Study of a Standardized Tangible Symbol System for Learners Who Are Visually Impaired and Have Multiple Disabilities. *Journal of Visual Impairment & Blindness*. 107(3), 180-191.

BÖLÜM 3

Arş. Gör. Zahide TÖRET
Arş. Gör. H. Cansu BİLGİÇ

ÖZ BAKIM BECERİLERİNİ
DESTEKLEME

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; çocuğunuzun kişisel ihtiyaçlarını giderebilmesi ve bağımsız bir yaşam sürebilmesi için temel öz bakım becerilerden olan tuvalet ve giyinme becerilerini çocuğunuza nasıl kazandıracağınızı öğrenmenizdir.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Tuvalet becerilerinin önemini kavrar.
- Çocuğun kuruluk kaydını tutarak, tuvalet örüntüsünü belirler.
- Tuvalet kontrolü için uzun dönemli, kısa dönemli ve öğretimsel amaçlar belirler.
- Tuvalet becerilerini kazandırmak için gerekli hazırlıkları yapar.
- Gündüz tuvalet kontrolü eğitimi verir.
- Gece tuvalet kontrolü eğitimi verir.
- Bağımsız tuvalet becerisinin basamaklarını öğretir.
- Bağımsız giyinme- soyunma becerilerini öğretir.
- Giysi aparatlarını kullanmayı öğretir.

İçerik

1. Bağımsızlığın İlk Şartı “Tuvalet”
2. Kuruluk Kaydı Tutuyorum
3. Amaç Yazmayı Öğreniyorum
4. Nasıl Hazırlanmalıyım?
5. Tuvalet Zamanı
6. Çocuğuma Gece Tuvalet Kontrolünü Nasıl Kazandırırım?
7. Tuvalet Becerileri Hemen Kazanılır mı?
8. Ellerimi Yıkıyorum
9. Giysilerimi Giyebilirim, Giysilerimi Çıkartabilirim!
10. Fermuarımı Çekebilirim

Açıklamalar

Sevgili aileler, bu bölümde sırası ile çocuğunuza öğreteceğiniz öz bakım becerilerinin önemini, gündüz ve gece tuvalet kontrolü için kurulum kaydı tutmayı, tuvalet eğitimi vermeyi, el yıkama, yüz yıkama gibi temel kişisel bakım ve temizlik becerilerini, giyinme soyunma becerilerini desteklemeyi öğreneceğiniz etkinliklere yer verilmiştir.

Unutmayınız! Öz bakım becerileri küçük yaşlardan itibaren tüm çocukların kazanması gereken ve sosyal yaşamda bağımsız bir birey olma yolunda kritik öneme sahip becerilerdir. Bu bölümde 4-6 yaş grubunda yer alan çocuklar için öncelikli olduğu düşünülen belli başlı becerilere yer verilmiştir. Ancak öz bakım becerileri daha geniş bir kapsama yayılır. Burada yer alan beceriler örnek becerilerdir. Çocuğunuzun ilerleme düzeyine göre yeni beceriler ekleyerek yeni öğrenme fırsatları yaratabilirsiniz.

Giriş

Öz bakım becerilerini de içine alan günlük yaşam becerileri, ev ve toplum yaşamı için gerekli olan eylemleri de kapsayan geniş bir yelpazedir. Bu yelpazenin her bir parçası çocuğun küçük yaşlardan itibaren yeterlilikleri doğrultusunda bağımsızlaşmasına hizmet ederek toplumdaki diğer bireyler tarafından kabul görmesine ve bu kabulün sürdürülmesine destek sağlar. Öz bakım becerileri giyinme, el yüz yıkama ve tuvalet gibi günlük yaşamda sıklıkla gerçekleştirdiğimiz temel becerileri içermektedir. Çocuğunuzla geçirdiğiniz bir günü gözden geçirdiğinizde öz bakım becerilerinin geniş bir yer tuttuğunu görürsünüz.

Çocuklarımız hakkındaki kaygılarımızın çoğunu “Gelecekte ne olacak?”, “Etrafında ben olmadıgımda ona kim yardım edecek?” soruları oluşturur. Bu soruların cevabı çocuğumuzun kendi yapabildikleri doğrultusunda bağımsızlık kazanmasıdır. Bu nedenle bu bölümde amacımız, ona günlük yaşamın bazı temel becerilerini kazandırarak bağımsızlığını artırmaktır.

ETKİNLİK 1: Bağımsızlığın İlk Şartı “Tuvalet”

Etkinliğin Amacı: Tuvalet becerilerinin önemini kavrar.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda tuvalet becerilerinin çocuğumun bağımsızlaşmasındaki önemini kavrayacağım.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 1.1. ve Tablo 1.2.

Ortam: Rahat edebileceğiniz, sessiz ve çalışmaya uygun bir ortamda etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1.'i doldurmadan önce, çocuğunuzun tuvalet becerilerini kazanmasının neden önemli olabileceği konusunda birkaç dakika düşününüz. Ardından Tablo 1.1.'e tuvalet becerilerinin neden önemli olduğunu sıra ile yazınız. Tablo 1.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 1.2.'de yer alan tablo ile kendi yanıt tablonuzu karşılaştırarak kontrol ediniz.

Tablo 1.1. Tuvalet Becerileri Neden Önemli?

Tuvalet Becerisini Kazanmak Benim Çocuğum İçin Neden Önemli?
1.
2.
3.
4.
5.

Tablo 1.2. Başarımı Değerlendiriyorum

Tuvalet Becerisini Kazanmak Benim Çocuğum İçin Neden Önemli?	✓
1. Önemli bir öz bakım becerisi olan tuvalet becerisi çocuğunuzun toplumsal yaşama uyum sağlaması ve özgüven hissini artırması açısından önemlidir.	
2. Günlük yaşam etkinliklerine katılım düzeylerinin artmasına olumlu katkı sağlar.	
3. Çocuğunuzun bağımsız ya da en az düzeyde yardım ile tuvalet ihtiyacını gidermesi onun sosyal kabulünün artmasını sağlar.	
4. Çocuğunuzun bağımsız ya da en az düzeyde yardım ile tuvalet ihtiyacını gidermesi öğrenme sürecine aktif olarak katılmasına katkıda bulunur.	
5. Kişisel hijyen, kişisel mahremiyetinin korunması ve sağlık bakımından tuvalet becerisinin kazanılması önemlidir.	

! DİKKAT

Sevgili aileler, çocuklara tuvalet kontrolünün kazandırılması, tuvalet eğitim süreci, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili olarak üzerlerinde hissettikleri baskılardan dolayı hem çocuk hem de ebeveynler için en zor gelişimsel evrelerden birisi haline gelebilir. Bu süreci daha normal ve daha az stresle atlatmak için öncelikle tuvalet becerisinin kendi içinde evreleri olduğu ve bağımsız tuvalet becerisini kazanmak için çocuğunuzun bazı ön koşul becerilere sahip olması gerektiğini unutmayınız (1, 2, 3, 4, 5).

Görsel 1 Betimleme: Baba ve çocuk tuvaletteler. Baba çocuğuna klozeti işaret ediyor.

ETKİNLİK 2: Kuruluk Kaydı Tutuyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğun kuruluk kaydını tutarak, tuvalet örüntüsünü belirleme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda kuruluk kaydı tablosunun nasıl yapıldığını, tabloya nasıl veri gireceğimi ve bu veriler sonunda çocuğumun tuvalet eğitimine hazır olup olmadığına nasıl karar vereceğimi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kalemler, Bilgi Notu, Tablo 2.1., Tablo 2.2., Bölüm sonundaki Ek-1 'de yer alan Kuruluk Kayıt Formu

Ortam: Bilgi notunu okuyabileceğiniz ve kuruluk kaydı tablosunu oluşturabileceğiniz sessiz bir ortam.

Etkinliğe Başlayalım: Aşağıdaki Bilgi Notunu okuyunuz. Tablo 2.1.’deki yönergeleri takip ederek kurulum kaydı formunuzu oluşturunuz. Ardından yönergeleri takip ederek kurulum kaydınızı alınız.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 2.2.’de yer alan işlem basamaklarında yaptığınızın karşısına “✓” işareti koyarak kurulum kaydı formunuzu gözden geçiriniz.

Bilgi Notu

- Kurulum kaydını tuttuğunuz hafta boyunca çocuğunuzun yeme ve içme düzeninin değişmemesine dikkat ediniz. Hasta olduğu, ilaç kullandığı durumları mutlaka belirtiniz.
- Kurulum kaydını 7-15 gün süre ile tutmak en uygun olanıdır. Ancak çalışan anne- babaysanız, kaydı bu kadar uzun süre tutmanız mümkün değilse, evde olduğunuz saatlerde ve düzenli kayıt tutabileceğiniz zamanlarda kurulum kaydını tutunuz. Bu durumda örneğin 19.00 ile 23.00 arasında 7-15 gün boyunca kayıt yapmanız yeterli olabilir.
- Kurulum kaydını siz isteyken başka birisi tutacaksa (örneğin bakıcı) ona da bu kayıt tablosunu nasıl dolduracağını anlatınız.
- Çocuğunuzun kuru kalma süresi en az 1 saat ya da 1 saatten fazla ise gündüz tuvalet kontrolü öğretime başlayınız (1), (2), (3), (4), (5).

Tablo 2.1. Kurulum Kaydı Tutma Basamakları Tablosu

Kurulum Kaydı Tutma Basamakları
1. Bölüm sonunda bulunan “Kurulum Kayıt Formu” örneğinin bir fotokopisini alınız.
2. Tablonun en üst satırına kurulum kaydı tutacağınız 7- 15 günlük tarihleri/günleri yazınız.
3. Tablonun en sol sütununa çocuğunuzun sabah uyanış saatinden başlayarak gece yatma saatine kadar olan zamanı yarımşar saatlik aralarla yazınız.
4. Çocuğunuzun gündüz uyku saati varsa bu saatleri tabloda belirtiniz.
5. Çocuğunuzun uyanık olduğu zaman boyunca her yarım saatte bir bezini kontrol ediniz.
6. Çocuğunuzun bezi kuru ise tabloya “kuru” olarak not ediniz ve tuvalete götürünüz. Tuvalette çiş ya da kaka yaparsa “tuvalette çiş” ya da “tuvalette kaka” olarak not ediniz. Tuvalette çiş ya da kaka yapmazsa “Tuvalette götürdüm ancak boşaltım olmadı.” olarak kaydediniz. Çocuğunuzun altını bezleyerek tuvaletten çıkarınız.
Çocuğunuz kendiliğinden tuvalete gitmek isterse bu durumu da tabloya kaydediniz.

7. Çocuğunuz bu süreç boyunca altına kaçırma, tuvalete yetişememe gibi uygun olmayan boşaltım gerçekleştirirse hiçbir olumsuz tepki vermeden üzerini değiştiriniz. Çocuğunuzu temizleyin ve bu durumu da tabloya kaydediniz.

Kuruluk kaydını en az 1 hafta en fazla 15 gün sürdürünüz.

! DİKKAT

Sevgili aileler çocuğunuzun kuruluk kaydını tuttuktan sonra kuru kalma süresine, küçük tuvalet ve büyük tuvalet saatlerine ilişkin bilgi sahibi olacaksınız. Elde ettiğiniz bu bilgiler gündüz tuvalet kontrolü eğitimine nereden başlayacağınız hakkında size bilgi sağlayacak ve amaçları nasıl belirleyeceğinizi gösterecektir. Kuruluk kaydını tutarken çocuğunuzu sık sık tuvalete götürüp getirdiğiniz, bezini açıp kapadığınız esnada sürekli sözel ve dokunsal olarak uyarın verdiğiniz için aslında farkında olmadan ona tuvalet kontrolüne ilişkin ilk deneyimleri sunmaya da başlamış olacaksınız (1, 2, 3, 4, 5).

Tablo 2.2. Kuruluk Kaydı Tutma Becerimi Değerlendiriyorum

Kuruluk Kaydı Tutma İçin İzlediğim Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
1. Örnek kuruluk tablosunun bir fotokopisini aldım.		
2. Çocuğumun bezini her yarım saatte bir kontrol ettim.		
3. Sonuçları düzenli ve anlaşılır biçimde kaydettim.		
4. İstenmeyen durumlarda duygusal kontrolümü sağladım. (Çocuğunuz altına kaçırdığında hiçbir olumsuz tepki vermeden üzerini değiştirebildiniz mi?)		
5. En az 7 gün en fazla 15 gün tutarlı biçimde kuruluk kaydını tuttum.		
6. Ben evde olmadığım zamanda çocuğumla ilgilenen kişiye tabloyu nasıl dolduracağını anlattım.		
7. Çocuğumun kuru kaldığı süreyi belirledim.		
8. "Çocuğum ... dakika kuru kalıyor." diyebilirim.		
Toplam (✓) sayısı:		

ETKİNLİK 3: Amaç Yazmayı Öğreniyorum

Etkinliğin Amacı: Tuvalet kontrolü için uzun dönemli, kısa dönemli ve öğretimsel amaçlar belirleme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğuma kuru kalma süresine göre uzun dönemli, kısa dönemli ve öğretimsel amaçlar belirlemeyi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kâğıt, Kalem, Bilgi Notu, Tablo 3.1. ve Tablo 3.2.

Ortam: Rahat edebileceğiniz, okuma ve yazma yapabileceğiniz sessiz bir çalışma ortamı.

Etkinliğe Başlayalım: Bilgi Notunda yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek, Tablo 3.1.'de yer alan etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 3.2.'de yer alan tabloyla kendi oluşturduğunuz uzun dönemli, kısa dönemli ve öğretimsel amaçları karşılaştırınız.

Bilgi Notu

Kuruluk kaydını tuttuktan sonra gündüz tuvalet kontrolü için amaç belirleme basamağına geçmelisiniz. Amaçlar uzun dönemli amaç ve uzun dönemli amaca ulaşmak için gerekli kısa dönemli amaçlardan ve kısa dönemli amaçların alt basamağı olan öğretimsel amaçlardan oluşacaktır. Yaptığınız kuruluk kaydı sonunda çocuğunuzun ortalama 60 dakika kuru kaldığı sonucuna ulaştığınızı varsayalım.

60 dakika kuru kalan çocuğunuz için;

Uzun Dönemli Amaç: Oğlum/Kızım gündüz tuvalet kontrolünü sağlar.

Kısa Dönemli Amaç 1: Oğlum/Kızım 70 dakika kuru kalır.

Kısa Dönemli Amaç 2: Oğlum/Kızım 80 dakika kuru kalır.

Kısa Dönemli Amaç 3: Oğlum/Kızım 90 dakika kuru kalır.

Kısa Dönemli Amaç 4: Oğlum/Kızım 100 dakika kuru kalır.

Kısa Dönemli Amaç 5: Oğlum/Kızım 110 dakika kuru kalır.

Kısa Dönemli Amaç 6: Oğlum/Kızım 120 dakika kuru kalır.

"Oğlum/Kızım 70 dakika kuru kalır." kısa dönemli Amacı için öğretimsel amaçlar (ÖA)

ÖA. 1: Oğlum/Kızım 61 dakika kuru kalır.

ÖA. 2: Oğlum/Kızım 62 dakika kuru kalır.

ÖA. 3: Oğlum/Kızım 63 dakika kuru kalır.

ÖA. 4: "Oğlum/Kızım 65 dakika kuru kalır."

ÖA 5: "Oğlum/Kızım 70 dakika kuru kalır."

Şeklinde belirleyebilirsiniz. Bu öğretimsel amaçlar her kısa dönemli amacın altında yer almalıdır. Çocuğunuzun kuru kalma süresi uzadıkça öğretimsel amaçlardaki sürelerin aralığını uzatınız.

Tablo 3.1.'e ortalama 85 dakika kuru kalan çocuğunuz için bir uzun dönemli amaç bir kısa dönemli amaç ve kısa dönemli amaca ulaşmak için gerekli öğretimsel amaçlar yazınız.

Tablo 3.1. Gündüz Tuvalet Kontrolü İçin Amaç Tablosu

Uzun Dönemli Amaç:
Kısa Dönemli Amaç 1:
ÖA. 1: Oğlum/Kızım ... dakika kuru kalır.
ÖA. 2: Oğlum/Kızım ... dakika kuru kalır.
ÖA. 3: Oğlum/Kızım ... dakika kuru kalır.
ÖA. 4: Oğlum/Kızım ... dakika kuru kalır.
ÖA. 5: Oğlum/Kızım ... dakika kuru kalır.

Tablo 3.2. Başarımı Değerlendiriyorum

Gündüz Tuvalet Kontrolü İçin Amaçlar	Başarımı Değerlendiriyorum
Uzun Dönemli Amaç: Oğlum Ali, gündüz tuvalet kontrolünü sağlar. Kısa Dönemli Amaç: Oğlum Ali, 95 dakika kuru kalır.	
ÖA. 1: Oğlum Ali, 86 dakika kuru kalır.	
ÖA. 2: Oğlum Ali, 87 dakika kuru kalır.	
ÖA. 3: Oğlum Ali, 89 dakika kuru kalır.	
ÖA. 4: Oğlum Ali, 90 dakika kuru kalır.	
ÖA. 5: Oğlum Ali, 95 dakika kuru kalır.	
Toplam (✓) sayısı:	

ETKİNLİK 4: Nasıl Hazırlanmalıyım?

Etkinliğin Amacı: Tuvalet becerilerini kazandırmak için gerekli hazırlıkları yapar.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğuma tuvalet becerilerini kazandırmak için ne tür hazırlıklar yapmam gerektiğini ve tuvalet eğitiminde gözden kaçırılmaması gereken noktalar hakkında bilgi sahibi olacağım.

Gerekli Materyaller: Bilgi Notu, Tablo 4.1., Tablo 4.2., Renkli Kalemler.

Ortam: Okuma yapabileceğiniz sessiz ve rahat bir çalışma ortamı.

Etkinliğe Başlayalım: Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz. Tablo 4.1.'de yer alan yönergelere göre hazırlıklarınızı yapınız.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 4.2.'de yer alan tabloyu dikkatlice okuyarak, yerine getirdiğiniz her maddenin karşısına "✓" işareti koyunuz.

Bilgi Notu

Tuvalet zamanı her insanın en mahrem zamanlarından birisidir. Çocuğunuzla bu becerileri çalışırken mutlaka onun mahremiyetine önem gösteriniz.

Giyinme, soyunma, temizlik işlerini yaparken kapalı ortamda olmaya dikkat ediniz. Çocuğunuza bakım veren kişilerin dışındaki kişileri bu sürece dâhil etmeyiniz. Mümkünse bu süreci anne- baba olarak siz yönetiniz. Farklı kişilerin sayısını olabildiğince sınırlı tutunuz.

Bu süreç boyunca her tuvalete gidişlerde aksatmadan ve bıkmadan belirlediğiniz tuvalet sembolünü ve şarkıyı çocuğa sunmayı unutmayınız. Çünkü bu semboller çocuğunuzun tuvaleti geldiğini size ifade etme yolu olacaktır. İlerleyen zamanda belirlediğiniz dokunsal sembol çocuğunuzun alternatif iletişim dosyasına eklenecek önemli bir parça olacaktır.

Diğer taraftan çocuğunuzun verdiği diğer işaretleri de iyi gözlemleyiniz. Çocuğunuz size yaklaşarak, elinizi tutup karnına ya da poposuna dokunarak tuvaletinin geldiğini ifade edebileceğini ya da söylediğiniz tuvalet şarkısını ekolalik olarak söyleyerek tuvaletinin geldiğini belirtebileceğini unutmayınız (1), (2), (3), (4), (5).

Tablo 4.2. Çocuğuma gündüz tuvalet kontrolünü kazandırmak için nasıl hazırlanmalıyım?

- **Kuruluk kaydı tuttuğunuz formdan yeni bir tane daha hazırlayınız. Çocuğunuzun tuvalet kontrolündeki ilerlemesini kayıt etmek için kuruluk kaydı formunu yenileyerek kullanabilirsiniz.**

- **Çocuğunuzun kuruluk kaydını belirlemek için yarımşar saate böldüğünüz çizelgeyi, uyandığı saatten itibaren, kuru kaldığı süreye göre tekrar oluşturunuz.**

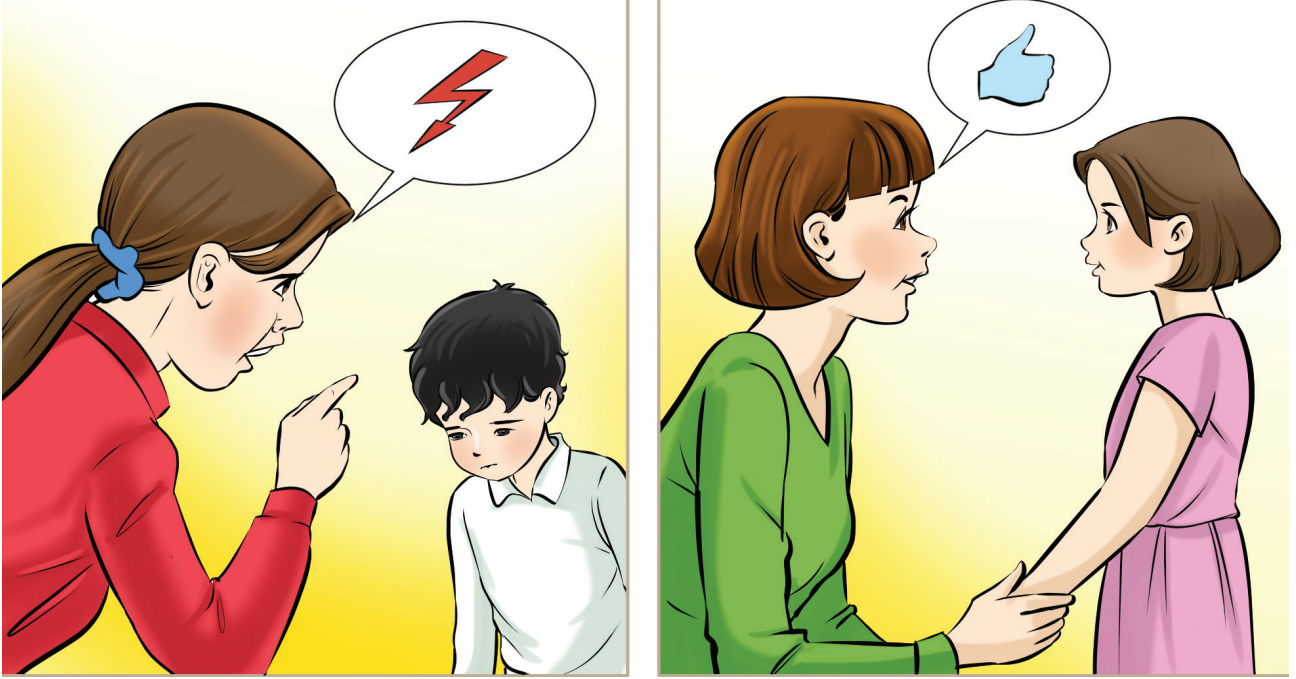
Örneğin kuruluk kaydı sonucunda çocuğunuzun 60 dakika kuru kaldığı sonucuna vardınız. O zaman ilk kuruluk kaydı çizelgenizin en solunda yer alan saatlerin bulunduğu sütunu uyanma saatinden başlayarak yatma saatine kadar birer saatlik zaman dilimlerine ayırınız. Bu tabloda da yine gündüz uyku saatlerini belirtiniz. Not almak için satır aralıklarını daha geniş hâle getiriniz.

- **Tuvalet zamanının geldiğini gösteren bir sembol ya da sesli uyarı belirleyiniz. İsterseniz hem dokunsal hem sesli uyararı bir arada kullanabilirsiniz.**

Örneğin tuvalet zamanı için küçük bir klozet maketi, tuvalet kâğıdından bir parça, tuvalette kullandığınız ıslak mendil, tuvalet zamanını hatırlatan bir şarkıyı kullanabilirsiniz. Çocuğunuz ile bir sembol tablosu hazırlayıp tuvaletini tuvalete her yaptığında ya da kendiliğinden haber verdiğinde tabloya bir yıldız yapıştırarak onu ödüllendirebilir sonra bu yıldızları birlikte sayarak sevdiği bir etkinliğe ya da nesneye çevirebilirsiniz.

- **Gündüz tuvalet kontrolü çalışmalarına başladığınızda çocuğunuzun altına gündüz saatlerinde hiçbir şekilde bez bağlamayınız. Gündüz tuvalet kontrolü eğitimi sırasında tuvalete yetişememe, kaza ile altına kaçırma vs. durumlarla karşılaşma olasılığı artabilir.**

Bu gibi durumlarda asla çocuğa bağırma, kızma, eleştirme gibi olumsuz dönütler vermeyiniz. Buna karşın "Olsun, boş ver, ben temizlerim." gibi olumlu olduğunu düşündüğünüz ancak çocuğun da süreci önemsiz algılamasını sağlayacak geri dönütlerde bulunmayınız. Böyle kaza durumlarında "İlk kez tuvaletini tuvalete yapmaya başlıyorsun, böyle kazalar normal. Şimdi üzerini değiştiririm ve buraları temizleyelim." gibi ifadeler kullanmaya çalışınız (1), (2), (3), (4), (5).

Görsel 2 Betimleme: İlk görselde kızgın bir ifadeyle işaret parmağını çocuğuna yönelten bir annenin başının üstünde içinde kırmızı şimşek işareti olan konuşma balonu ve karşısında üzgün erkek çocuğu. İkinci görselde karşısında kendisini dinleyen çocuğunun hizasına eğilerek ellerini tutan anne ve başının üzerindeki konuşma balonunda tamam işareti.

Tablo 4.2. Başarımı Değerlendiriyorum

Çocuğuma Gündüz Tuvalet Kontrolünü Kazandırmak İçin İzlediğim Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
Kuruluk kaydı tuttuğum formdan yeni bir tane daha hazırladım. Açıklama: Çocuğunuzun tuvalet kontrolündeki ilerlemesini kayıt etmek için kuruluk kaydı formunu yenileyerek kullanabilirsiniz.	
Çocuğumun kuruluk kaydını belirlemek için yarımşar saate böldüğüm çizelgeyi, uyandığı saatten itibaren, kuru kaldığı süreye göre tekrar oluşturdum. Açıklama: Örneğin kuruluk kaydı sonucunda çocuğunuzun 60 dakika kuru kaldığı sonucuna vardınız. O zaman ilk kuruluk kaydı çizelgenizin en sonunda yer alan saatlerin bulunduğu sütunu uyanma saatinden başlayarak yatma saatine kadar birer saatlik zaman dilimlerine ayırınız. Bu tabloda da yine gündüz uyku saatlerini belirtiniz. Not almak için satır aralıklarını daha geniş hâle getiriniz.	

Tuvalet zamanının geldiğini gösteren bir sembol ya da sesli uyarı belirledim. Açıklama: İsterseniz hem dokunsal hem sesli uyarıyı bir arada kullanabilirsiniz. Örneğin tuvalet zamanı için küçük bir klozet maketi, tuvalet kâğıdından bir parça, tuvalette kullandığınız ıslak mendil, tuvalet zamanını hatırlatan bir şarkıyı kullanabilirsiniz. Çocuğunuz ile bir sembol tablosu hazırlayıp tuvaletini tuvalete her yaptığında ya da kendiliğinden haber verdiğinde tabloya bir yıldız yapıştırarak onu ödüllendirebilir sonra bu yıldızları birlikte sayarak sevdiği bir etkinliğe ya da nesneye çevirebilirsiniz.	
Gündüz tuvalet kontrolü çalışmalarına başladığımda çocuğumun altına gündüz saatlerinde hiçbir şekilde bez bağlamadım. <i>Gündüz tuvalet kontrolü eğitimi sırasında tuvalete yetişememe, kaza ile altına kaçırma vs. durumlarla karşılaşma olasılığı artabilir.</i> Açıklama: Bu gibi durumlarda asla çocuğa bağırma, kızma, eleştirme gibi olumsuz dönütler vermeyiniz, buna karşın "Olsun, boş ver, ben temizlerim." gibi olumlu olduğunu düşündüğünüz ancak çocuğun da süreci önemsiz algılamasını sağlayacak geri dönütlerde bulunmayınız. Böyle kaza durumlarında "İlk kez tuvaletini tuvalete yapmaya başlıyorsun, böyle kazalar normal şimdi üzerini değiştirelim ve buraları temizleyelim." gibi ifadeler kullanmaya çalışınız.	
Toplam (✓) sayısı:	

! DİKKAT

Sevgili aileler unutmayın! Tuvalet kontrolü sırasında istenmeyen sorunların oluşması sizin çocuğunuza has ve onun özel durumu ile alakalı bir durum değil. Tüm çocuklar bu süreçte sıklıkla kazalar yaşar.

👍 ÖNERİ

Tuvalet eğitimi sırasında çocuğunuzun altına bez bağlamayacağınız zamanlar olacağı için ortamın mümkün olduğunca sıcak olmasına hatta imkanınız varsa bu beceriyi havaların sıcak olduğu bir zamanda çalışmaya gayret ediniz.

ETKİNLİK 5: Tuvalet Zamanı

Etkinliğin Amacı: Gündüz tuvalet kontrolü eğitimi verir.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda kurulum kaydı tablosunu, tuvalet kontrolü tablosuna uyarlamayı, tabloyu kullanmayı, çocuğuma tuvalet sembolü belirlemeyi ve kullanmayı, tuvalet kontrolü öğretimi yaparken nelere dikkat edeceğimi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Tuvalet kontrolü tablosu, tuvalet zamanını gösteren sembol ve şarkı/tekerleme, Tablo 5.1. ve Tablo 5.2.

Ortam: Tablo 5.1.'i okuyabileceğiniz, Tablo 5.2.'yi doldurabileceğiniz sessiz ve rahat bir çalışma ortamı, uygulama basamaklarında ise tuvaleti kullanınız

Etkinliğe Başlayalım: Öncelikle Tablo 5.1.'deki açıklama ve yönergeleri okuyunuz. Ardından hazır olduğunuzda bu yönergelere göre tuvalet kontrolü eğitimlerine başlayınız.

Başarımı Değerlendiriyorum: İlk öğretim denemenizden sonra tablo 5.2.'den kendi performansınızı değerlendiriniz. Bu tabloyu 3 günde bir tekrar doldurunuz ve ilerlemenizi gözlemleyiniz.

Tablo 5.1. Çocuğuma Gündüz Tuvalet Kontrolünü Öğretiyorum

Gündüz Tuvalet Kontrolü Öğretimi Uygulama Basamakları

Çocuğumu sabah uyanır uyanmaz tuvalete götürdüm.

Çocuğumun tuvalet zamanının geldiğini gösteren tuvalet kâğıdı rulosuna dokundurdum. "Tuvalet zamanı geldi şimdi tuvalete gidiyoruz." dedim. Çocuğuma tuvalet zamanının geldiğini gösteren tekerleme, şarkı vs. söyleyerek de tuvalet zamanının geldiği işaretini verdim.

Çocuğumun pantolonunu ve iç çamaşırını el-el altında yöntemi ile birlikte çıkarttım/indirdim. (El-el altında yöntemi için bu kitabın "Çocuğun Gelişiminin Desteklenmesi İçin Gerekli Stratejiler" bölümünde ilgili etkinliğe başvurunuz.)

Çocuğumu tuvalete oturttum. Tuvaletini yapmasını 10 dakika bekledim.

Eğer çocuğum tuvaletini yapmazsa iç çamaşırını ve pantolonunu el-el altında yöntemi ile birlikte çektim. Çocuğum bu becerilere sahip değilse sözel olarak anlatarak bu basamakları yerine getirdim ve çocuğumun pantolonunu indirerek tuvalete oturttum.

Gün içinde kesinlikle bezini bağlamadım.

Bu aşamadan sonra çocuğunuz için ilk belirlediğiniz öğretimsel amaç süresi çalışması başlayacaktır.

Çocuğumu sabah tuvalete götürdükten sonra 61 dakika dolmadan birkaç dakika önce (ortalama 5-10 dakika) tuvalet zamanının geldiğini gösteren tuvalet kâğıdı rulosuna dokundurdum. "Tuvalet zamanı geldi şimdi tuvalete gidiyoruz." dedim. Çocuğuma tuvalet zamanının geldiğini gösteren tekerleme, şarkı vs. söyleyerek de tuvalet zamanının geldiği işaretini verdim.

Çocuğumu tuvalete götürdüm. Çocuğumla birlikte el-el altında yöntemi ile pantolonunu ve iç çamaşırını indirip "Tuvalete otur." dedim.

Çocuğunuz bu becerilere sahip değilse sözel olarak anlatarak siz pantolonunu indirin ve çocuğunuzu tuvalete oturtun. 61 dakika dolduğunda çocuğunuzun klozete/lazımlığa oturmuş olmasını sağlayınız.

Çocuğumun tuvalette 5-10 dakika oturarak tuvaletini yapmasını bekledim. Bu süre içinde çocuğum tuvaletini yaparsa "Aferin, tuvaletini klozete/lazımlığa yaptın." diyerek pekiştirdim.

Eğer çocuğum tuvaletini yapmadıysa çocuğuma şimdi çıkıyoruz diyerek tuvaletten çıkarttım ve 5 dk. başka bir etkinlikte meşgul ettim. Sonra tekrar tuvalete götürüp 5 dk. bekledim. Tuvaletini tuvalete yaparsa pekiştirdim yapmazsa hiçbir tepkide bulunmadan tuvaletten çıkarıp bir sonraki tuvalet yapma saatini (1 saat 1 dakika sonrasını) bekledim.

Çocuğum kazayla altına kaçırdıysa ya da tuvalet dışında boşaltım gerçekleştiyse sakın bir biçimde üzerini değiştirdim. Çocuğumun tüm çiş ve kaka yapışlarını kuruluk kaydı formuna işaretledim.

Bu süreci çocuğunuz 61 dakika aralıkla tuvalete her götürdüğünüzde %80 tuvaletini klozete/lazımlığa yapana kadar tekrar ediniz. Başka bir deyişle çocuğunuz günde 14 saat uyanıksa ve günde 14 sefer tuvalete gidiyorsanız, ortalama 11-12 kez hiçbir kaza yaşamadan tuvaletini tuvalete yapıyorsa ve bunu 3-4 gün tutarlı olarak başarmışsa artık öğretimsel amacınızı 62 dakikaya çıkarınız.

Çocuğum belirlediğim öğretimsel amaçlar doğrultusunda 3- 4 gün boyunca tuvaletini tutarlı olarak tuvalete yaparsa tuvalete götürme süresini gittikçe arttırdım ve ilk kısa dönemli amacı tamamlayana kadar bu süreci tekrar ettim.

Görsel 3 Betimleme: Özel aparatı olan bir klozet kullanımı

Tablo 5.2. Başarımı Değerlendiriyorum

Gündüz Tuvalet Kontrolü Öğretimi İçin İzlediğim Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Çocuğum için uzun dönemli amaç, kısa dönemli amaç ve öğretimsel amaçlar belirledim.		
Kuruluk kaydı tablosunu gündüz tuvalet kontrolü kaydı tablosuna dönüştürdüm.		
Tuvalet sembolünü ve şarkısını belirledim.		
Çocuğumu sabah uyanır uyanmaz tuvalete götürmeden önce sembolü ve tuvalet şarkısını çocuğuma sundum, "Şimdi tuvalete gideceğiz." diyerek sözel uyarı verdim.		
Çocuğumu uyanır uyanmaz tuvalete göturdüm.		
Çocuğum tuvaletini tuvalete yaptıysa pekiştirdim.		
Çocuğumun altı kirliyse hiçbir olumsuz tepki vermeden sakince üzerini değiştirdim.		
Çocuğumun tuvalet kontrolü kaydını tuttum, forma işledim.		

Çocuğuma uyanma ve uyuma saatleri arasında kesinlikle bez bağlamadım.		
İlk tuvalet fırsatından sonra öğretimsel amaca uygun süre boyunca bekledim.		
Öğretimsel amaç süresi dolmadan 5-10 dakika önce çocuğuma önce sembolü ve tuvalet şarkısını sundum, "Şimdi tuvalete gideceğiz." diyerek sözel uyarı verdim.		
Çocuğumun pantolonunu, iç çamaşırını indirirken el-el atında ip ucunu kullandım ve sözel betimleme yaptım. Çocuğum kendisi soyunma becerilerine sahipse kendisinin yapmasına izin verdim.		
Öğretimsel amaçta belirlediğim süre sonunda çocuğumun tuvalete oturmuş olmasını sağladım.		
5- 10 dakika tuvalette oturmasını sağladım.		
Çişini yaptıysa pekiştirdim. Yapmadıysa tuvaletten çıkardım ve 5 dakika sonra tekrar tuvalete oturttum.		
İstenmeyen bir durum olduysa hiçbir olumsuz tepki vermeden sakince çocuğumun üzerini değiştirdim.		
Çocuğumun tuvalet kontrolü kaydını tuttum forma işledim.		
Her üç- dört günde bir çocuğumun tutarlı tepkilerine göre öğretimsel amacımdaki süreyi uzattım.		
Toplam (✓) sayısı:		

Görsel 4 Betimleme: Özel aparatı olan bir klozet kullanımı

ETKİNLİK 6: Çocuğuma Gece Tuvalet Kontrolünü Nasıl Kazandırırım?

Etkinliğin Amacı: Gece tuvalet kontrolü eğitimi verir.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda gece tuvalet kontrolü öğretimi yaparken nelere dikkat edeceğimi ve gece tuvalet kontrolü öğretimini öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinliğin sonunda çocuğum gece tuvalet kontrolünü sağlamayı öğrenecek.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 6.1. ve Tablo 6.2.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 6.1.'de yer alan açıklama ve yönergeleri okuyunuz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 6.2.'yi doldurunuz. Yapabildiğiniz basamaklara "+" yapamadığınız basamaklara "-" işareti koyunuz. Yapamadığınız basamaklar için Tablo 6.1.'i tekrar okuyunuz ya da çocuğunuzun öğretmeni ile görüşünüz.

Tablo 6.1. Açıklama ve Yönergeler

Çocuğunuz artık gündüzleri tuvalet kontrolünü sağlıyor, tuvaleti geldiğinde size bunu çeşitli şekillerde ifade edebiliyor duruma geldiyse ve bunu gün boyunca %70-80 oranında başarmışsa artık gece tuvalet kontrolünü de kazanabileceği anlamına gelir. Gece tuvalet kontrolünün bir diğer göstergesi de çocuğun az sıklıkta da olsa sabahları kuru kalkması olabilir. Gece tuvalet kontrolü eğitimine karar verdikten sonra, çocuğunuza akşam verdiğiniz sıvıların miktarını azaltınız ve yatma zamanından bir buçuk iki saat önce yeme içme alışkanlığını bırakınız. Eğer çocuğunuzun diyabet vb. nedenlerle aç kalmaması gerekiyor ise gece tuvalet kontrolüne başlamadan önce mutlaka doktoru ile görüşünüz. Çocuğunuzun yatağına su geçirmez alez vs. kullanabilirsiniz ancak gece tuvalet kontrolünün kazanılma sürecinde de tıpkı gündüz tuvalet kontrolü sürecinde olduğu gibi çocuğunuza asla bez bağlamayınız.

- Akşam sıvı alımını azaltın ve yatmadan bir buçuk iki saat önce çocuğunuzun yeme içme işlerini bitiriniz.
- Yatmadan hemen önce çocuğunuzun tuvalete gitmesini sağlayınız.
- Çocuğunuza "Bu akşam sana bez bağlamayacağım, sabah yatağın kuru olursa sana sevdiğin vereceğim, yapacağım." deyiniz ve altında bez olmadığını kendisinin de fark etmesini sağlayın.
- Çocuğunuzu yattıktan bir buçuk saat sonra uyandırın, çocuğunuzun altı kuru ise tuvalete götürerek tuvaletini yapmasını bekleyiniz.

- Çocuğunuzun altı ıslanmış ise hiçbir tepki vermeden üzerini değiştiriniz. Bu durumda ertesi gün çocuğunuzu bir buçuk saat dolmadan 5-10 dakika önce uyandırın ve tuvalete götürünüz.
- Sabah olduğunda çocuğunuzun altı kuru ise mutlaka söz verdiğiniz ödülü çocuğunuza veriniz.
- Çocuğunuzun tuvalet kaydını tutmaya devam ediniz.
- İlk üç gün çocuğunuz her kalktığında tuvaletini tuvalete yaptı ve sabah kalktığında altı kuru ise dördüncü gün uyandırma saatinize 5 dakika ekleyerek süreyi uzatınız.
- Bu süreci gece boyunca tuvalet kontrolü sağlayana kadar devam ettiriniz.

Tablo 6.2. Başarımı Değerlendiriyorum

Çocuğuma Gece Tuvalet Kontrolünü Kazandırmak İçin İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Akşam sıvı alımını azalttım ve yatmadan bir buçuk iki saat önce çocuğumun yeme içme işlerini bitirdim.		
Yatmadan hemen önce çocuğumu tuvalete götürdüm.		
Çocuğuma "Bu akşam sana bez bağlamayacağım, sabah yatağın kuru olursa sana sevdiğin ... vereceğim, yapacağım." dedim ve altında bez olmadığını kendisinin de fark ettirdim.		
Çocuğumu yattıktan bir buçuk saat sonra uyandırıdım, çocuğumun altı kuru ise tuvalete götürerek tuvaletini yapmasını bekledim.		
Çocuğumun altı ıslak ise hiçbir tepki vermeden üzerini değiştirdim. Bu durumda ertesi gün çocuğumu bir buçuk saat dolmadan 5-10 dakika önce uyandırıdım ve tuvalete götürdüm.		
Sabah olduğunda çocuğumun altı kuru ise söz verdiğim ödülü çocuğuma verdim.		
Çocuğumun tuvalet kaydını tutmaya devam ettim.		
İlk üç gün çocuğum her kalktığında tuvaletini tuvalete yaptı ve sabah kalktığında altı kuru ise dördüncü gün uyandırma saatine 5 dakika ekleyerek süreyi uzattım.		
Bu süreci gece boyunca tuvalet kontrolü sağlayana kadar devam ettirdim.		
Toplam (✓) sayısı:		

ETKİNLİK 7: Tuvalet Becerileri Hemen Kazanılır mı?

Etkinliğin Amacı: Bağımsız tuvalet becerisinin basamaklarını bilir.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda bağımsız tuvalet becerilerinin neler olduğunu öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalem, Tablo 7.1., Tablo 7.2., Bilgi Notu.

Ortam: Tabloları sessiz ve rahat bir çalışma ortamı.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 7.1.'deki tabloya tuvalet becerilerinin neler olabileceğini yazınız.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 7.2.'de bulunan tablo ile kendi tablonuzu karşılaştırınız. Son olarak bilgi notunu okuyunuz.

Tablo 7.1. Bağımsız Tuvalet Becerisinin Basamaklarını Yazıyorum

Bağımsız Tuvalet Becerisinin Basamakları
1)
2)
3)
4)

Tablo 7.2. Başarımı Değerlendiriyorum

Bağımsız Tuvalet Becerisinin Basamakları	Başarımı Değerlendiriyorum
Çocuğumun boşaltım örüntüsünün tutarlı olması	
Gündüz ve gece tuvalet kontrolünü sağlama	
Tuvaletin geldiğini haber vermesi, yardımla tuvalet ihtiyacını gidermesi	
Kendiliğinden tuvaletin geldiğini anlaması ve tuvalete giderek tuvalet ihtiyacını gidermesi.	
Toplam (✓) sayısı:	

Bilgi Notu

Bağımsız tuvalet becerilerinin kazanılması süreci kendi içinde alt becerileri olan, karmaşık bir süreçtir. Kas ve sinir sistemi belli bir gelişimsel düzeye geldiğinde çocuğunuzun boşaltım örüntüsü belli bir tutarlılığa ulaşır. Bu nedenle çocuğunuzun bu süreçte hangi basamağa kadar geleceği bireysel özellikleri ile yakından alakalıdır.

Çocuğunuz tutarlı olarak gece ve gündüz tuvalet kontrolünü sağlıyorsa artık bağımsız olarak tuvaletinin geldiğini size bildirmeli, yardımla ya da bağımsız şekilde tuvalet ihtiyacını gidermeli, temizliğini yapmalı ve giyinerek tuvaletten çıkabilmelidir. Anlaşılacağı üzere bağımsız tuvalet becerileri giyinme, soyunma, tuvalet temizliği yapma, el yıkama ve sembolik/sözel iletişim becerilerini bir arada kullanmayı gerektiren bir dizi karmaşık beceriyi art arda yapmayı gerektirmektedir. Çoğu zaman bu beceriler tuvalet kontrolü eğitimi verilirken birlikte çalışılır. Kuruluk kaydı tutarken çocuğunuza verdiğiniz sözel ve dokunsal uyarılarla, tuvalet kontrolü çalışmalarında tuvalet sembolünü sunma aşamasından ellerini birlikte yıkayıp tuvaletten çıkma basamağına kadar yaptığınız tüm etkinliklerde çocuğunuzun bağımsız olarak tuvalet becerilerini sergilemesi için büyük adımlar atmış olursunuz. Böylece bağımsız tuvalet becerilerini kazandırmada işiniz kolaylaşır.

Bağımsız tuvalet becerilerini kazandırmada ilk yapmanız gereken çocuğunuzun yapabildiklerini, yardımla yapabildiklerini ve bağımsız olarak yapabildiklerini belirlemek olacaktır. Ardından çocuğunuz için uygun yardım ve ipuçlarını belirleyecek, ortamı düzenleyecek, çocuğunuza sunacağınız pekiştireçleri belirleyecek ve bağımsız tuvalet becerileri etkinliklerine başlayacaksınız.

Bu aşamada dikkat etmeniz gereken çocuğunuzun becerileri sergilemesi için kullandığınız ifadelerde ve becerinin basamaklarının sıralamasında tutarlı olmak, kullandığınız ipucu ve pekiştireçleri zamanla azaltarak doğal sürece dönmek olmalıdır. En nihayetinde hiçbir çocuğa bağımsız olarak tuvalete gidip geldiği için sonsuza kadar pekiştireç verilmez ve sonsuza kadar aynı düzeyde ipucu sunulmaz (1, 2, 3, 4, 5).

ETKİNLİK 8: Ellerimi Yıkıyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğuma el yıkama becerisi öğretme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğuma el yıkama becerisini nasıl öğreteceğimi ve el yıkama becerisi öğretimi için yapılacak uyarlamalar ve ortam düzenlemeleri nasıl olması gerektiğini öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinliğin sonunda çocuğum elini yıkama becerisini öğrenecek.

Gerekli Materyaller: Tablo 8.1., sabun, su.

Ortam: Lavaboyu kullanım durumunuza göre banyo ya da tuvalet.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 8.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliğini gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa, bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

Tablo 8.1. Çocuğuma Ellerini Yıkamayı Öğretiyorum

El Yıkama Becerisi İçin İzlemem Gereken Aşamalar	Başarımı Değerlendiriyorum
Çocuğumun ellerini yıkaması için gerekli bir ortam hazırladım. Örneğin çocuğunuzla boyama çalışması yaptıktan sonra, yemek yemeden önce, tuvaletini yaptıktan sonra vb.	
El yıkama becerisini birincisi musluğu açma, ikincisi elleri sabunlama, üçüncüsü elleri durulama ve dördüncüsü musluğu kapatma olarak dört temel basamağa ayırdım.	
Çocuğumla birlikte suyu açma, ellerini sabunlama, ellerini durulama ve musluğu kavramasına yardımcı oldum (Eylemleri birlikte yapınız.). Sonra sadece "musluğu kapatma" görevini çocuğuma bırakıp becerinin son basamağını kendi yapmasını sağladım.	

Musluğu kapatabilir hâle geldikten sonra musluğu açıp, ellerini sabunlamayı birlikte yaparak, kendi başına ellerini durulaması ve musluğu kapatmasını istedim.

Açıklama: İki yönergeyi bir arada vermeniz çocuğunuzun takibini zorlaştırabilir. Bu nedenle lütfen önce ellerini durulamasını isteyin, bu kısmı tamamladıktan sonra musluğu kapat yönergesi verebilirsiniz.

Ellerini durular hâle geldiğinde; musluğu açmayı birlikte yaparım, kendi başına ellerini sabunlamasını, ellerini durulaması ve musluğu kapatmasını istedim.

Açıklama: Yönergeleri aynı anda vermeniz çocuğunuzun takibini zorlaştırabilir. Bu nedenle lütfen önce ellerini sabunlamasını, sonra durulamasını ve ardından musluğu kapatmasını isteyiniz.

Ellerini sabunlar hâle geldiğinde, kendi başına musluğu açıp ellerini yıkamasını istedim.

Toplam (✓) sayısı:

DİKKAT

Sevgili aileler, çocuğunuz ona bıraktığınız basamaklardan birinde yardıma ihtiyaç duyabilir. Bu durumda verdiğiniz ipucunu azaltarak çocuğunuza destek olmaya devam ediniz. El yıkama becerisini çocuğunuz bağımsız olarak elini yıkayabilir hâle gelene kadar günlük rutinleriniz içinde çalışabilirsiniz.

Bilgi Notu

El Yıkama Becerisi Öğretiminde Potansiyel Zorluklar ve Yapılabilecek Uyarlamalar

- Çocuğunuz görünür bir kir olmadığı için ellerini neden yıkaması gerektiğini anlamıyor olabilir.
- Sabun kokusuna karşı duyarlı olabilir.
- Suya dokunma noktasında hassasiyet gösterebilir.

Bu durumlarla başa çıkmak için;

- Eğer çocuğunuz görme duyusundan faydalanabiliyorsa el yıkama ile ilgili sıralı kartlar hazırlayarak lavabonuzda uygun yere asabilirsiniz. (Kartların üzerinde kullandığınız nesnelerin gerçek fotoğraflarının olması çocuğun daha iyi kavramasını sağlayacaktır.)

- Çocuğunuzla birlikte el yıkama rutinleri oluşturunuz. Örneğin tuvaleti kullandıktan sonra, yemek yedikten sonra oyuncaklarla oynadıktan ya da boyama yaptıktan sonra el yıkanacağını belirten resimli kartı duvarlara asabilir ya da çocuğunuzla oluşturduğunuz dokunsal etkinlik çizelgesine el yıkama ile ilgili dokunsal bir kart ekleyebilirsiniz.
- El yıkamanın önemini çocuğunuzun anlayacağı şekilde açıklayabilirsiniz. Bunun için çocuklarınızla sabunun kiri nasıl arındırdığına dair basit deneyler hazırlayabilir ya da sosyal öyküler oluşturabilirsiniz.
- Çocuğunuzun suya karşı dokunsal bir hassasiyeti varsa öncelikle bir leğeni doldurup, leğen içerisinde suyla oynayarak ellerini ıslatmayı öğretebilirsiniz. Eğer akan suya karşı hassasiyeti halen devam ediyorsa ve buna tahammül edemiyorsa ellerini temizlemek için ıslak bir bez hazırlayıp bununla ellerini silmesini sağlayabilirsiniz.
- Çocuğunuz sabun kokusuna tahammül edemiyorsa kokusuz ya da sevdiği kokulu bir sabunu kullanabilirsiniz.
- Sabuna kolay erişmesini sağlamak için sabunlarınıza ip takabilirsiniz.
- Çocuğunuz musluğa erişmekte ya da suya doğru uzanmakta zorluk yaşıyorsa musluk uzatma aparatlarından ve lavabo bataryalarından yararlanabilirsiniz.
- Çocuğunuz az görense ya da ışık hassasiyeti varsa ortamın ışıklandırmasını uygun şekilde ayarlayabilir ve musluk, sabun gibi malzemelerin görünürlüğünü arttırmak için zeminle zıt renkli olmasını sağlayabilirsiniz. (Musluklarınıza etiketler yapıştırabilirsiniz).
- Lavaboların olduğu yerlerin zeminlerine kaymaz kilim kullanabilirsiniz.

Görsel 5 Betimleme: Uzun bir sapı olan ve ucuna aparat takılmış bir musluk ,lavabonun üzerinde iple duvara bağlı sabunluk

ETKİNLİK 9: Giyinebilirim, Soyunabilirim!

Etkinliğin Amacı: Çocuğuma giysilerini bağımsız giyinme-soyunma becerisi kazandırma.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğuma giysilerini giyinmesini ve çıkartmasını nasıl öğretmem gerektiğini öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinlik sonunda çocuğum giysilerini giyinmeyi ve çıkartmayı öğrenebilecek.

Gerekli Materyaller: Tablo 9.1. ve Tablo 9.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 9.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek giyinme ve çıkartma becerilerini, Tablo 9.2.'de yer alan yönergeleri izleyerek de pantolon giyinme etkinliğini gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp, bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer Tablo 9.1. ve Tablo 9.2.'de yer alan etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

Tablo 9.1. Çocuğuma Giyinme Soyunma Becerisini Öğretiyorum

Giyinme-Soyunma Becerisini Öğretmek İçin İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
Çocuğumun eline giymesi gereken bir tişörtü verdim.	
Tişörtün ön tarafını çocuğuma gösterdim.	
Tişörtün başından ve kollarından giydirdim ve çocuğumdan tişörtünü göğüs kısmından beline kadar indirmesini istedim. Açıklama: Burada çocuğunuz göğüs kısmından beline kadar çekemiyorsa fiziksel yardım ile (elinizi onun üzerine koyarak birlikte çekerek) yardım edebilirsiniz.	
Göğüs kısmından beline kadar indirmesini yapabilir hale geldiğinde tişörtün başından ben giydirdim ve önce kollarını giymesini ardından da tişörtünü beline kadar indirmesini istedim. Açıklama: Çocuğunuz kollarını giymede yardıma ihtiyaç duyuyorsa fiziksel yardım uygulayabilirsiniz. İki yönergeyi bir arada vermeniz çocuğunuzun takibini zorlaştırabilir. Bu nedenle lütfen önce kollarını giymesini isteyin, kollarını giyme işlemi tamamlandıktan sonra tişörtünü beline kadar çek yönergesini veriniz.	

Kollarını giyebilir ve göğüs kısmından beline kadar indirmesini yapabilir hâle geldiğinde tişörtün başından geçirmesini istedim. Açıklama: Çocuğunuz başına geçirmede yardıma ihtiyaç duyuyorsa fiziksel yardım uygulayabilirsiniz. Yönergeleri bir arada vermeniz çocuğunuzun takibini zorlaştırabilir. Bu nedenle lütfen önce başından geçirmesini, ardından kollarını giymesini isteyiniz. Kollarını giyme işlemi tamamlandıktan sonra tişörtünü beline kadar çek yönergesini veriniz.	
Çocuğumun üzerindeki tişörtü çıkartması için "Haydi, tişörtümüzü birlikte çıkartalım!" dedim ve aşağıdaki basamakları sözel olarak betimleyerek model oldum. Ellerimizi çapraz yaparak tişörtün altından tut. Şimdi kollarımı havaya kaldır ve tişörtünü çıkart.	
Çocuğumun yapamadığı durumlarda fiziksel olarak yardımcı oldum ve yardım ettiğim basamağı sözel olarak tekrar betimledim.	
Toplam (✓) sayısı:	

Üst kıyafetleri ile birlikte alt kısımdaki kıyafetlerini de bağımsız olarak giyinip çıkartabilmesi çocuğunuzun özellikle tuvalet becerisini bağımsız olarak gerçekleştirmesi için gereklidir. Tablo 9.2.'de pantolon giyme becerisinin öğretilmesine ait işlem basamakları yer almaktadır.

Tablo 9.2. Çocuğuma Pantolon Giyme Becerisini Öğretiyorum

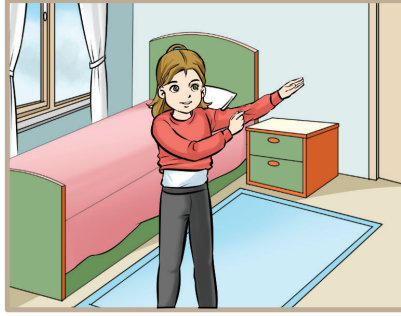
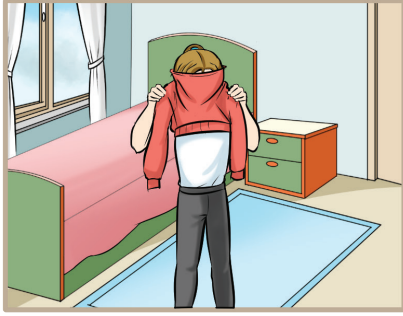
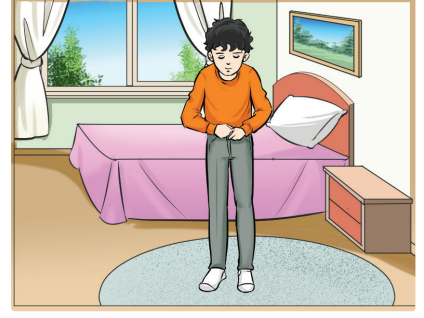
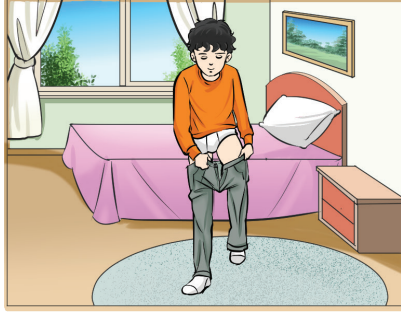
Pantolon Giyinme Becerisi Basamakları	Başarımı Değerlendiriyorum
Çocuğumun eline giymesine gereken bir pantolonu verdim.	
Pantolonun ön tarafını çocuğuma gösterdim.	
Çocuğumun iki elinin üstünden tutarak fiziksel yardımla pantolonun bel kısmından tutturup, beline kadar çektiler ve pantolonu giymesine yardımcı oldum ve "Birlikte pantolonumuzu giydik!" diyerek yaptığımız işlemi anlattım.	

Pantolonu çocuğumun dizine kadar giydirdim ve dizinden sonra pantolonu beline kadar çekmesi için "Pantolonu giy." yönergesini verdim. Açıklama: Burada çocuğunuz pantolonu beline kadar çekemiyorsa ona fiziksel yardım ile yardım edebilirsiniz.	
Pantolonunun dizinden beline kadar çekmesini yapabilir hâle geldiğinde pantolonun bileğine kadar ben giydirdim ve önce bileğinden dizine çekmesini ardından da dizinden beline kadar çekmesini istedim. Açıklama: Çocuğunuz pantolonu çekmede yardıma ihtiyaç duyuyorsa fiziksel yardım uygulayabilirsiniz. İki yönergeyi bir arada vermeniz çocuğunuzun takibini zorlaştırabilir. Bu nedenle lütfen önce pantolonu dizine kadar çekmesini istemeyiniz, bu kısmı tamamladıktan sonra beline kadar çek yönergesini veriniz.	
Pantolonunun bileğinden beline kadar çekmesini yapabilir hale geldiğinde pantolonun bir ayağının paçasını ben giydirdim ve önce paçasından bileğine oradan da beline kadar çekmesini istedim. Açıklama: Yönergeleri bir arada vermeniz çocuğunuzun takibini zorlaştırabilir. Bu nedenle lütfen önce paçasından bileğine ardından da bileğinden beline kadar çekmesini isteyiniz.	
Toplam (✓) sayısı:	

DİKKAT

Sevgili aileler, giyinme ve soyunma becerileri çalışırken çocuğunuzun mahremiyetine özen gösteriniz. Bu becerileri yaparken ortamda başka birilerinin olmamasına özen gösteriniz. Uzman ve öğretmenlere video çekecekseniz lütfen bu videoların paylaşımlarını yapmayınız.

Görsel 6 Betimleme: Üstteki üç görselde pantolonu sağ bacağına geçiren, pantolonu sol bacağına geçiren ve pantolonunun düğmesini ilikleyen birerkek çocuk

Altındaki üç görsel; kazağın boyun kısmını kafasından geçiren, kazağının sol kolunu düzeltten, kazağının bel kısmını düzeltten bir kız çocuk

Bilgi Notu

- Gün içinde giyinme- soyunma zamanlarını bu becerinin öğretimi için kullanabilirsiniz. Böylelikle çocuğunuzun doğal rutinleriniz içerisinde giyinme ve soyunma becerilerinde bağımsızlaşmasını desteklemiş olursunuz.
- Yönergeleri mümkün olduğunda kısa ve aynı ifadelerle vermeye gayret ediniz. Bunun için yukarıdaki tabloda yer alan yönerge cümlelerini temel alabilirsiniz.
- Çocuğunuzun kullandığı destekleyici araçlar ya da özel giysiler olabilir. Bunun için çocuğunuzla giyinme ve soyunma becerisi çalışmadan önce, çocuğunuzun bedensel yeterlilikleri ve kullandığı araçlar doğrultusunda giyinme çıkartma yöntemine karar veriniz (Örneğin önce hangi kol çıkartılacak, çocuğum oturur pozisyonda mı olacak ayakta mı olacak?)
- Çocuğunuz ortez kullanıyorsa pantolon giymesini istemeden önce ortezlerini çıkartınız, giyinme sonrasında yeniden takınız.

- Pantolon/etek giydirmeye çalışırken öncelikle lastikli kıyafetlerle başlamanız ve beceride ustalaştıkça fermuarlı ve düğmeli kıyafetlere geçiniz.
- Çocuğunuzun kullanması gereken ek araçlardan (çorapları çekmeye yarayan çekekçiler, pantolonu indirmeye yarayan çubuklar vb.) ya da fiziksel yetersizlikleri doğrultusunda ek uyarlamalardan faydalanabilirsiniz.
- Giyinme becerisinin öğretiminde her seferinde tişörtün/kazağın ön tarafını kendine göstermeyi unutmayınız. Bir süre sonra kendisinin de giysisinin ön tarafını bulmasını bekleyiniz, gerektiğinde destek olmaya devam ediniz.
- Çocuğunuzun tişörtün/kazağın ön tarafını bulması için bir ipucu belirleyebilirsiniz. (üzerindeki baskı, etiket vb.)
- Bağımsız olarak ilk giyinme ve soyunma denemelerinin rahat olması için biraz daha bol ve yakası geniş tişörtlerle/fanilalarla başlayabilirsiniz.
- Yaptığınız giyinme ve soyunma becerilerini video kaydı alarak çocuğunuzun öğretmeni ile paylaşabilir ve dönütlerini isteyebilirsiniz.

ETKİNLİK 10: Fermuarımı Çekebilirim

Etkinliğin Amacı: Giysilerin aparatlarını kullanabilme becerisi kazandırma.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğuma giysilerdeki aparatları kullanmayı nasıl öğretmem gerektiğini öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinliğin sonunda çocuğum, giysilerine ait fermuar, çıt çıt, düğme gibi aparatları kullanmayı öğrenecek.

Gerekli Materyaller: Tablo 10.1. ve Tablo 10.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 10.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek giyinme ve çıkartma becerilerini, tablo 10.2.'de yer alan yönergeleri izleyerek de pantolon giyinme etkinliğini gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp, bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer Tablo 10.1. ve Tablo 10.2.'de yer alan etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa, bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

Tablo 10.1. Çocuğuma Giysi Aparatlarını Açmayı Öğretiyorum

Çocuğuma Giysi Aparatı (Fermuar, çit- çit, düğme) Açmayı Öğretmek İçin İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
Çocuğumun üzerine fermuarlı bir yelek giydirdim ve fermuarı kapattım ve "Haydi birlikte fermuarını açalım!" diyerek aşağıdaki işlem basamaklarını uygulamaya başladım.	
Çocuğumun elinin üzerinden tutarak birlikte fermuarın sapını tutmasını sağladım.	
Çocuğumun elinin üzerinden tutarak fermuarın sapını aşağı doğru çekmesini sağladım.	
Çocuğumun fermuarın kulpunu bırakmasını sağladım.	
Çocuğumun elinin üzerinden tutarak, fermuarın ucundaki kilit kısmını birlikte tuttum.	
Çocuğumun elinin üzerinden tutarak, ellerini ters yöne hareket ettirerek fermuarı kilitli kısımdan çıkartmasını sağladım.	
Çitçit ve düğme açma için de yukarıdaki basamakları benzer şekilde uyguladım.	

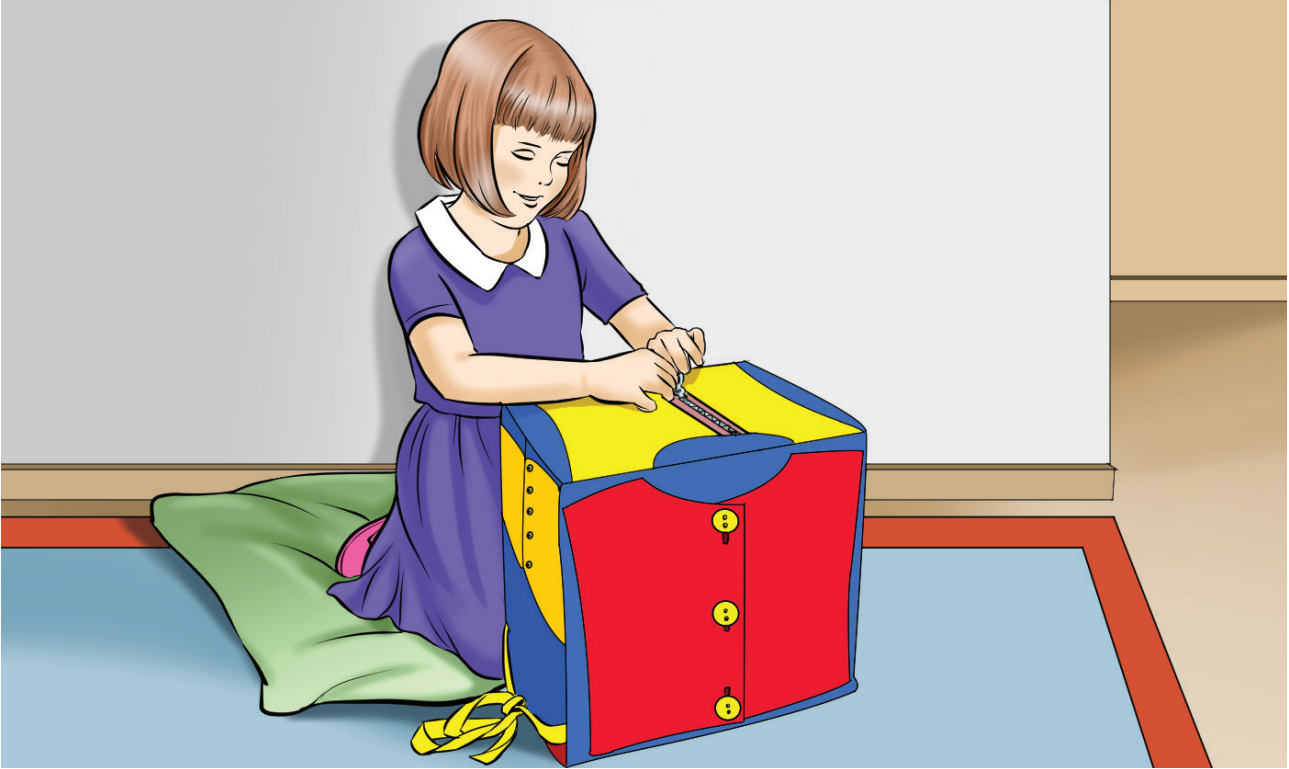
ÖNERİ

Sevgili aileler, çocuğunuz fermuarı tutmakta zorlanıyorsa ya da fermuar kulpu çok küçükse fermuara ip, kumaş parçası ekleyebilirsiniz. Fermuar, cırt cırt, düğme gibi giysi aparatlarından bir beceri küpü hazırlayıp çocuğunuzun gün içinde bu beceri küpü ile oynamasını teşvik ederek pratik yapmasını sağlayabilirsiniz.

Düğme, çitçit ya da fermuar açma basamaklarını kullandığınız kıyafetteki şekline ve çocuğunuza göre uyarlamanız için öncelikle siz deneyiniz ve denerken yaptığınız her basamağı not alınız (Örneğin çitçitin üst kısmını tuttum, çitçitin üst kısmını yukarı doğru çektim ve alt kısmından ayrılmasını sağladım.) ve ardından bu aşamaları yönerge hâline dönüştürerek çocuğunuz ile birlikte çalışabilirsiniz.

DİKKAT

Yönergelerinizin açık ve anlaşılır olmasına ve her denemede aynı yönergeyi vermeye lütfen özen gösteriniz.

Görsel 7 Betimleme: Her yüzeyinde farklı bir beceriye ait çalışma alanı olan beceri küpünün fermuarlı yüzeyindeki fermuarı çeken kız çocuk

Neler Öğrendik?

Bu bölümde öz bakım becerilerinden tuvalet becerileri, giyinme ve soyunma becerileri ve el yıkama becerilerinin önemini, çocuğumuzun bu becerilerin bağımsız olarak kazanabilmesi için uygulayabileceğimiz basamakları, söz konusu becerilerin öğretiminde çocuklarımızın yeterlilikleri doğrultusunda yapılabilecek uyarlamaları öğrendiniz.

Yararlanılan Kaynaklar

- (1) Dayı, E., (2020) *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* içinde P. Şafak (Ed.), *Ağır ve Çoklu Yetersizliği Olan Öğrencilere Öz Bakım Becerilerinin Öğretimi*. Ankara: Vize.
- (2) Dayı, E., & Şafak, P. (2018). Çoklu Yetersizliği olan bir çocuğa dönüştürülebilir sembol pekiştirmeyi içeren tuvalet eğitim paketiyle tuvalet kontrolünün kazandırılması: vaka çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 43(196), 301-316.
- (3) Kroeger, K., & Sorensen, R. (2010). A parent training model for toilet training children with autism. *Journal of Intellectual Disability Research*, 54(6), 556-567.
- (4) Özkubat, U., & Töret, G. (2014). Zihinsel yetersizliği olan çocuklara gündüz tuvalet kontrolü becerisi öğretiminde anneleri tarafından sunulan geleneksel gündüz tuvalet

kontrolü öğretimin etkililiği. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(35), 61-84.

- (5) Özcan, N., & Cavkaytar, A. (2009). Parents as teachers: Teaching parents how to teach toilet skills to their children with autism and mental retardation. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 44(2), 237-243.

EK - 1
KURULUK KAYDI FORMU

BÖLÜM 4

Arş. Gör. Hatice Cansu BİLGİÇ

**BİLİŞSEL GELİŞİMİN
DESTEKLENMESİ**

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; 4-6 yaş grubundaki çocuğunuzun bilişsel gelişimini destekleyecek stratejiler ile ilgili bilgi ve becerileri kazandırmak için ne tür etkinlikler ve uyarlamalar yapacağınızı öğrenmenize hizmet edecektir.

Bilişsel gelişim, bebeklikten yetişkinliğe kadar olan dönemde bireyin yaşadığı dünyayı anlamasını sağlayan bir süreçtir (1). Bu süreç çevrede gelişen olaylar hakkında duyu organları aracılığı ile bilgi edinme, bu bilgileri kategorize etme, depolama ve gerektiğinde depoladığı bilgileri kullanmayı içermektedir. Bilişsel gelişim; öğrenme, anlama, dikkatini verme, problem çözme, mantık yürütme gibi becerileri kapsamaktadır. Çoklu yetersizliği olan küçük çocuklarda bu beceri çoğunlukla fiziksel olarak erişebildikleri alanlarla sınırlıdır. Bu nedenle bu çocukların bilişsel becerilerini geliştirmek için;

- ✓ Benzer ipuçları ile benzer deneyimlerin tekrar edilmesine izin veren tutarlı rutinler,
- ✓ Çocuğun anladığı biçimde açıkça iletilen beklentiler,
- ✓ Çocuğun sahip olduğu materyal ve nesnelerin motive edici hale gelmesini sağlayan öğrenme ortamları,
- ✓ Etkin katılım ve iletişim imkanları gereklidir (2).

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinebilirler:

- Nesne devamlılığının kazanılması için gerekli etkinlik ve düzenlemeleri yapar.
- Neden sonuç becerisini geliştirmek için yapılabilecek aktiviteleri hazırlar.
- Dikkat becerilerini geliştirmek için yapılacak aktiviteleri tasarlar.
- Sıra alma becerisini geliştirmek için yapabileceğiniz aktivite ve uyarlamaları açıklar.
- Seçim yapma becerisini destekler.
- Problem çözme becerisini geliştirmek için aktiviteler hazırlar.
- Eşleme ve ayırt etmeye yönelik etkinlik düzenlemeleri yapar.

İçerik

1. Kaybolan Nesneler
2. Sonbaharda Gördüklerim

3. Dikkat! Sana Bakıyorum
4. Sıra Sende, Sıra Bende
5. İstediğimi Seçerim
6. Çözüm Benim İşim
7. Eşliyorum, Ayırt Ediyorum

Açıklamalar

Sevgili aileler, bu bölümde sizlere çocuğunuzun bilişsel becerilerini geliştirmeye ilişkin etkinliklere yer verilmiştir. Bilişsel gelişimin önemi ve bilişsel gelişimin içindeki becerilerin neler olduğu hakkında kısa bilgilerden sonra bu becerilere yönelik etkinlikleri yapabilirsiniz.

Unutmayın! Burada verilenler sadece örnek etkinliklerdir. Bilişsel becerileri günlük hayatınız içerisinde çeşitli fırsatlar yaratarak da çalışabilirsiniz.

Giriş

Bilişsel gelişim genel olarak düşünme ve problem çözme yeteneğini kazanmayı kapsamaktadır (3). Çocuklar, çevrelerindeki dünyayı keşfettikçe gereksinimlerini karşılamak için farklı yollar denemeye başlarlar. Örneğin 6 aylık bir bebeğin temel gereksinimi etrafındaki nesnelere ulaşmak ve hoşlandığı hareketleri tekrar etmek iken 3 yaşında bir çocuk geçmiş deneyimlerinden edindiği tecrübelerle, uzaktaki bir oyuncuğuna ulaşmak için bir kalem ya da çubuktan yardım alarak karşılaştığı problemi çözebilmektedir. Çoklu yetersizliği olan çocukların; sınıflandırma, nesne devamlılığı, problem çözme gibi becerileri kazanma süreçlerinde okul ve ev ortamında vereceğimiz destekler, çocuklarımızın var olan bilişsel kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarına katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda izleyen kısımda, çocuğunuzla keyifli vakit geçirirken aynı zamanda bilişsel gelişimlerini desteklemeye yardımcı olacak etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

ETKİNLİK 1: Kaybolan Nesneler

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuza görme alanından çıkan nesneyi/kişiyi aramaya yönelik etkinlik oluşturma.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda nesne devamlılığın önemini ve çocuğumda nesne devamlılığını geliştirmek için yapılabilecek etkinlikleri öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinliğin sonunda çocuğum nesne devamlılığını geliştirebilecek etkinlikler yapacak.

Gerekli Materyaller: Çeşitli oyuncaklar, Tablo 1.1.

Ortam: Evinizde çocuğunuzla vakit geçirdiğiniz her alanda ve çocuğunuzla rahat etkileşime geçtiğiniz oturma pozisyonunda etkinliği gerçekleştirebilirsiniz. Kullandığınız oyuncakların kolay ulaşılabilir konumda olması, etkinliğinizin sürekliliğine katkı sağlayacaktır.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1 'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa, bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

SORU

Çocuğumun nesne/kişî devamlılığını öğrenmesi neden önemlidir?

Nesne devamlılığı bir nesne veya kişinin çocuğun görüş açısından çıksa bile hala var olduğunu, kaybolmadığını anlaması demektir. Nesne devamlılığına sahip olmayan bir çocuk, göremediği/dokunamadığı zaman nesnenin/kişinin ortadan yok olduğunu sanmaktadır. Örneğin nesne devamlılığı olmayan ve elinden oyuncaklarını düşüren bir çocuk oyuncaklarını göremediği için yok olduğunu düşünmektedir. Nesne devamlılığının kazanılması ile birlikte çocuklar bir nesnenin görüş alanlarından kaybolsa bile var olmaya devam ettiğini öğrenirler bu da bellek gelişiminin temelini oluşturur. Bellek gelişimi ile birlikte kaybolan nesneyi/kişiyi arama davranışları da problem çözme becerilerinin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle nesne/kişî devamlılığı becerisi bilişsel gelişimde önemli bir basamağı oluşturmaktadır.

Aşağıda Tablo1.1.'de yer alan etkinlik basamaklarına "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz:

Tablo 1.1. Nesne Devamlılığına Yönelik Etkinlik Tablosu

Nesne Devamlılığını Geliştirmek için İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Çocuğumu rahat edeceği ve tüm duyularını en üst düzeyde kullanabileceği bir pozisyonda oturttum. (Ayakta durma seh-pasında ya da ayakta da olabilir.)		
Çocuğuma oynayacağımız oyuncakları tek tek gösterdim ve in-celemesine fırsat verdim.		
Çocuğumun sevdiği ve ilgilendiği oyuncağı seçmesine fırsat verdim/çocuğumun ilgisini çeken oyuncağa ulaşmasına yardım ettim.		
Çocuğumun seçtiği oyuncakla, dikkatini oyuncağa yöneltmesi-ni sağlayacak şekilde oynamaya başladım.		
Çocuğumun dikkati oyuncağın üzerindeyken oynadığım oyun-cağı düşürdüm/sakladım.		
Oyuncak göz hizasından ayrıldıktan sonra çocuğumun oyunca-ğı aramasını bekledim.		
Çocuğum oturduğu yerden yere düşen/saklanan nesneyi ba-şını, vücudunu ve/veya gözlerini öne eğerek aradıysa, arama davranışını "Aferin benim çocuğuma! Kaybolan oyuncağını bulmaya çalışıyor." gibi coşkulu bir ifade ile pekiştirdim.		
Çocuğum, bir önceki basamaktaki arama davranışını gerçekleştirmediyse "Aaa, oyuncağımız nereye saklandı? Yere mi düştü? Bak buradaymış." diyerek oyuncağın düştüğü yere çocuğumun dikkatini çektim ve onun göreceği/işiteceği şekilde oyuncağı-mı yerden aldım.		
Çocuğumun sevdiği diğer oyuncaklarla da aynı oyuna devam ettim.		
Toplam (✓) sayısı:		

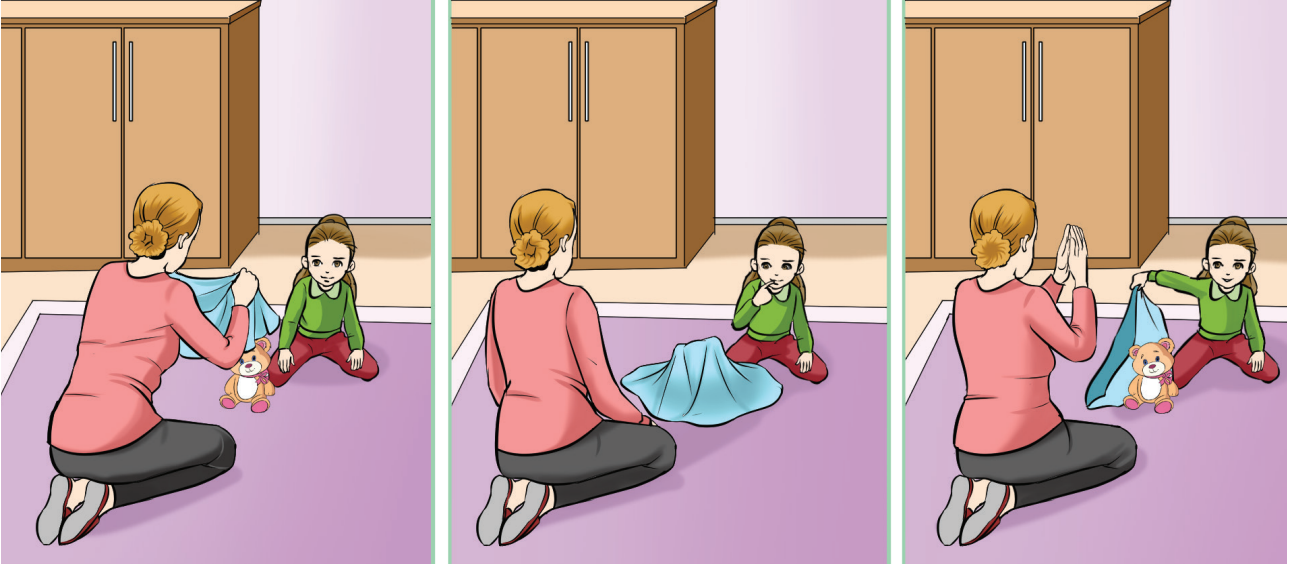

DİKKAT

Sevgili aileler, oyuncakları düşürdüğünüz/sakladığınız anda çocuğunuzun dikkatinin başka yönde olmadığından ve oyuncağın (özellikle az görenler için) görüş alanı içerisinde olduğundan emin olunuz.

ÖNERİ

Çocuğunuzun az gören ise oyuncakların renginin zemin rengi ile zıt olmasına ve oyuncakların kolay seçilebilir/görülebilir olmasına dikkat ediniz. Çocuğunuzda görme yetersizliği varsa yere düşerken ses çıkartacak oyuncakları tercih edebilirsiniz.

Görsel 1 Betimleme: Yan yana üç görselden ilkinde yerde duran oyuncak ayının üzerini örtüyle kapatmakta olan anne ve karşısında kız çocuğu, ikincisinde üstü örtülü oyuncuğa şaşkın ifadeyle bakan kız çocuğu ve karşısında annesi, üçüncüsünde ise örtüyü kaldırarak oyuncuğu bulan kızını alkışlayan annesi

ETKİNLİK 2: Sonbaharda Gördüklerim

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun nesnelere ve olaylara yönelik neden sonuç ilişkisi kurmasına yönelik etkinlik hazırlama.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumda neden sonuç ilişkisi kurma becerisini geliştirmek için yapılabilecek etkinlikleri öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinliğin sonunda çocuğum neden sonuç ilişkisini geliştirebilecek etkinlikler yapacak.

Gerekli Materyaller: Poşet, sayfa şeklinde kesilmiş karton, yapıştırıcı., Tablo 2.1., Tablo 2.2., Tablo 2.3.

Ortam: Evinize yakın bir parkta ya da bahçede etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 2.1. ve 2.2.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir. Aşağıda yer alan etkinlik basamaklarına "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz:

Tablo 2.1. Neden Sonuç Becerilerine Yönelik Etkinlik Aşamaları Tablosu

Neden Sonuç Becerilerini Geliştirmek için Yapacağım Etkinlik Aşamaları	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
<i>Dışarı çıkmadan önce çocuğuma "Bugün seninle parka gidip/bahçeye çıkıp, sonbahar mevsiminde neler oluyormuş beraber inceleyeceğiz." açıklamasını yaparak etkinliğimiz hakkında bilgi verdim.</i>		
<i>Parka/bahçeye gitmeden önce sonbahar mevsimi ile ilgili fotoğraflar gösterdim/betimledim.</i> Açıklama: Örneğin çocuğunuz görme yetersizliğinden etkilenmişse "Fotoğrafta kocaman bir ağaç var, tüm yapraklarını yere dökmüş. Yapraklar sararmış, yağmur yağıyor, insanlar şemsiyelerini açmış." şeklinde betimleme yaparak çocuğunuza bilgi veriniz.		
<i>Çocuğum ile sonbahar mevsiminin özellikleri hakkında sohbet ettim.</i>		
<i>Parka/bahçeye gittiğimizde kurumuş yaprakları, toprağa dökmüş kozalakları incelemesine fırsat verdim.</i>		
<i>Çocuğumun kurumuş yapraklardan, dallardan, kozalaklardan örnekler alıp poşete koymasına yardım ettim.</i>		
<i>Çocuğum, yaprakları, kozalakları, toprağı incelerken bunlar hakkında sohbet ettim.</i> Açıklama: Örneğin çocuğunuza kozalağı almasına yardım ediniz/uzatınız ve poşete koymadan önce incelemesine fırsat verip kozalağın dokusu, ne işe yaradığı ile ilgili sohbet ediniz.		

<i>Eve geldiğimizde topladığı sonbahar ile ilgili nesneleri önüne koyarak incelemesine fırsat verdim.</i>		
<i>Çocuğumun nesnelerden bir tanesini seçmesini istedim ve seçtiği nesneyi önceden hazırladığım ilk kartona yapıştırarak çocuğuma incelemesi için fırsat verdim.</i>		
<i>Çocuğuma, "Nesnenin adı neydi? Eline aldığı anda ses çıkarıyor mu? Çıkartıyorsa nasıl bir ses çıkartıyor?" gibi sorular sorarak sözel ya da işaret/sembollerle cevap vermesi için süre tanıdım.</i>		
<i>Çocuğumla birlikte benzer şekilde diğer nesnelerle kitabının sayfalarını hazırladım.</i>		
<i>Kitabının sayfalarını bir ip ya da kurdele ile birleştirdim.</i>		
<i>Hazırladığımız nesne kitabına çocuğumla birlikte inceledim.</i>		
Toplam (✓) sayısı:		

Tablo 2.1.'de nesne kitabını incelerken dikkat etmeniz gerekenler yer almaktadır. Nesne kitabını incelemeyi önce bu basamakları okuyup, inceledikten sonra yaptıklarınızı gözden geçirebilir, uyarlamalarınızı not alabilirsiniz.

Tablo 2.2. Nesne Kitabı İncelerken Dikkat Edilecekler

Nesne Kitabını İncelerken Yapacaklarım	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
<i>Hazırladığımız nesne kitabını incelerken her sayfadaki nesne ile ilgili "Neden yapraklar dökülmüştü? Neden çimenler ıslaktı?" gibi neden – sonuç soruları sordum.</i>		
<i>Çocuğumun cevap vermesi için süre tanıdım. "Çünkü sonbahar gelmişti, yapraklar dökülmüştü, çünkü yağmur yağmıştı çimenler bu yüzden ıslanmıştı gibi cevaplarla neden-sonuç ilişkisini anlaması için model oldum.</i>		
Toplam (✓) sayısı:		

! DİKKAT

Sevgili aileler, çocuğunuza cevap vermesi için süre tanıyınız. Aynı nesne kitabına farklı zamanlarda tekrardan bakarak sohbet etmeye devam ediniz. Unutmayınız ki çocuğunuzla yaptığınız rutin ve tekrarlı etkinlikler onların bilişsel becerilerini geliştirmek için temel öneme sahiptir.

👍 ÖNERİ

Çocuğunuzda görme yetersizliği varsa neden sonuç ilişkisi kurabilmeleri için betimleme yapınız.

SORU

Çocuğumun neden sonuç becerilerini geliştirmek için yapabileceğim ek aktiviteler nelerdir?

Neden-sonuç ilişkisi çocuğunuzun olaylar, nesneler arasında işlevsel bağları kurabilmesi ve yaşadığı dünyayı anlamlandırması için önemli bir beceridir. Bu becerinin gelişmesi için günlük yaşantınızdaki aktivitelere de neden-sonuç ilişkilerini içerecek düzenlemeler yapabilirsiniz. Aşağıda yer alan Tablo 2.3'te günlük yaşantınızda neden-sonuç ilişkilerini nasıl çalışacağınıza dair önerilere yer verilmiştir. Önerileri inceleyerek günlük yaşantınızda benzer şekilde nelere yer verdiğinizi not edebilirsiniz.

Tablo 2.3. Neden Sonuç Becerisini Geliştirmek için Genel Öneriler

Günlük Yaşamda Neden-Sonuç Becerisini Geliştirmek için Öneriler	Benim Yaptıklarım
Çocuğumla gün içinde sohbet ederken çevrede olan değişiklikleri, olayları göstererek/betimleyerek fark etmesini sağlarım. Örneğin "Hava soğudu o yüzden penceremizi kapatıyorum, dışarı çıkarken şapka takacağız çünkü bugün hava çok güneşli, asansör bozulmuş bu nedenle merdivenleri kullanacağız."	
Çocuğumun eylemler arasındaki ilişkileri fark edebilmesini sağlamak için farklı oyunlar oynarım. Örneğin suyun içine oyuncakları atıp batan ve batmayan oyuncakları seçme, mısır patlatma, kek yapma gibi mutfak etkinlikleri hazırlama.	
Günlük yaşam içerisinde "Sence neden böyle oldu? Sence nasıl olmalı?" gibi sorular sorup nedenlerini açıklayarak beni model almasını sağlarım.	
Neden sonuç ilişkilerini içerecek mutfak aktivitelerine (mısır patlatma, kek yapmak) çocuğumu da aktif olarak dâhil eder ve yaptıklarımızın nedenleri ve sonuçları hakkında sohbet ederim.	

ÖNERİ

Sorduğunuz sorulara sözel cevap alamadığınız durumlarda cevap kartları oluşturup çocuğunuzun bu kartlardan birini seçmesini bekleyebilirsiniz. Kartların hazırlanması ve dikkat edilecek detaylar noktasında "Çoklu Yetersizlik 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı İletişimin Desteklenmesi/ADİ Sistemleri" bölümünden faydalanabilirsiniz.

ETKİNLİK 3: Dikkat! Sana Bakıyorum

Etkinliğin Amacı: Dikkat becerileri sergileme ve ortak dikkati geliştirme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumda dikkat becerilerini geliştirmek için yapılabilecek etkinlikleri öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Çocuğunuzun dikkatini çekecek oyuncaklar, top, Tablo 3.1., Tablo 3.2.

Ortam: Çocuğunuzla günlük yaşamda vakit geçirdiğiniz her yerde etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 3.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp, bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa, bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir. Aşağıda Tablo 3.1.'de yer alan etkinlik basamaklarına "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz:

Tablo 3.1. Dikkat Becerilerine Yönelik Etkinlik Tablosu

Dikkat Becerilerini Geliştirmek İçin Yapacağım Etkinlik Aşamaları (1. Kısım)	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Çocuğumun en çok ilgisini çeken oyuncuğu (örneğin top) seçtim.		
Oyuncağı çocuğumun göz hizasında 5-6 saniye tuttum ve sonra oyuncuğu göz hizasından çektim.		

<i>Oyuncağı çektiğimde çocuğum bana baktığı/bana yöneldiği/ eliyle beni işaret ettiği an oyuncağı çocuğuma verdim ve oyunu farklı oyuncaklarla tekrarladım.</i>		
<i>Çocuğum önce oyuncağa sonra da bana bakmakta zorluk yaşıyorsa/bakmadyısa "Aaa oyuncak nerede? Bak bak/dokun bakalım." diyerek hafifçe çenesine dokunup başını çevirmesini/başını çevirmeden gözleri ile aramasını sağladım.</i>		
Dikkat Becerilerini Geliştirmek için Yapacağım Etkinlik Aşamaları (2. Kısım)		
<i>Çocuğumun sevdiği bir oyuncağı (örneğin top) göremeyeceği/dokunamayacağı bir yere sakladım ve ardından yavaşça yere düşürdüm.</i>		
<i>Düşen oyuncağın sesine dikkatini yöneltmesini bekledim. Eğer yöneltmezse "Aaa, oyuncak düşmüş." diyerek dikkatimi paylaştım.</i>		
<i>Oyuncağı yerden aldım ve benden istemesi için oyuncakla oyun oynamaya başladım.</i>		
<i>Çocuğumun, elimdeki oyuncağı istediğini gösteren heyecan, el çırpma, gülümseme, seslenme davranışlarını izledim ve bu dikkat davranışlarını sürdürmek için oyuncağı onunla paylaştım.</i>		
<i>Oyuncağa karşı herhangi bir dikkat davranışı olmadıysa "Seninle bu oyuncağı oynayalım ister misin?" diye oyuncağı gösterip soru sorarak model oldum.</i>		
Toplam (✓) sayısı:		

SORU

Çocuğumun dikkat becerilerini geliştirmek için yapabileceğim ek aktiviteler nelerdir?

Dikkati yöneltme ve ortak dikkat sağlayabilme becerilerin öğrenilmesi için ön koşul niteliğindedir. Bebeklikten itibaren çocuk bakım verene dikkatini yöneltmek ne yaptığını anlamaya ve ortak dikkat kurarak da etkileşime geçmeye devam eder. Dikkat kurmak, göz kontağı ile olabileceği gibi çocuğunuzun yeterliliklerine bağlı olarak yapılan eyleme/konuşan kişiye dönme, sese yönelme, gözleri ile takip etme şeklinde de olabilir. Çocuğumuz ortak dikkat kuramadığında nesnelerin isimlerini bilse dahi sohbet esnasında o nesneden bahsettiğimizi

anlaması, istediğimiz nesneye bakması/yönelmesi/işaret etmesi veya ortak bir konu/olay hakkında konuşması güçleşir ve bu da çocuğumuza yeni bir bilgi ya da beceri kazandırma-mızı en önemlisi de onunla iletişime geçmemizi zorlaştırır. Bu nedenle dikkat becerisinin gelişmesi için günlük yaşantınızdaki aktivitelerde dikkat kurma becerilerini içerecek düzenlemeler yapabilirsiniz. Tablo 3.2.'de günlük yaşantınızda dikkat becerisini nasıl destekleyebileceğinize dair önerilere yer verilmiştir. Önerileri inceleyerek günlük yaşantınızda benzer şekilde nelere yer verdiğinizi not edebilirsiniz.

Tablo 3.2. Dikkat Becerisini Geliştirmek İçin Öneriler

Günlük Yaşamda Dikkat Becerisini Geliştirmek için Öneriler	Benim Yaptıklarım
Günlük yaşantınızda çocuğumun yüzüne bakarak ve göz hizasına gelerek konuşmaya dikkat ederim.	
Gün içinde ortamdaki sesleri, ilgi çekici nesneleri değerlendirerek çocuğumun dikkatini bu nesnelere çekmek ve bu nesneler/sesler hakkında konuşmak için fırsat oluşturmam.	
Çocuğumun dikkatini yönleltebilmesi ve ortak dikkat becerisini geliştirmek için planlı olarak doğal ortama üçüncü bir kişi/olay eklerim. (Örneğin oyun oynarken odanın kapısının çalınması, içeriye biri gelmesi gibi.)	

ETKİNLİK 4: Sıra Sende, Sıra Bende

Etkinliğin Amacı: Sıra alma becerisini sergileme ve geliştirme

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumda sıra alma becerilerini geliştirmek için yapılabilecek etkinlikleri öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Çocuğunuzun dikkatini çekecek oyuncaklar, Tablo 4.1. ve Tablo 4.2.

Ortam: Çocuğunuzla günlük yaşamda vakit geçirdiğiniz her yerde etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 4.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz. Çocuğunuzun değerlendirmek için Tablo 4.2.'de yer alan tablodan faydalanabilirsiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili ✓ işaretleri fazlaysa bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

Aşağıda yer alan Tablo 4.1.'de etkinlik basamaklarına + veya ✓ işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz.

Tablo 4.1. Sıra Alma Becerisine Yönelik Etkinlik Tablosu

Etkinlik Aşamaları	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Çocuğumun en çok ilgisini çeken oyuncacı (örneğin top) seçtim.		
"Haydi, birlikte oynayalım!" diyerek rahat hareket edebileceğim şekilde çocuğumun karşısına ya da yanına oturdum.		
10-15 saniye oynadıktan sonra topu çocuğuma attım/verdim "Şimdi sıra sende, haydi oyna bakalım." diyerek çocuğumu yönlendirdim.		
Çocuğum, sıra kendindeyken topla oynamıyorsa/bekliyorsa topla oynaması için elimi elinin üzerine götürüp yardım ederek topla oynamasını sağladım.		
"Şu an oynama sırası sende, sıra bana gelene kadar bekleyeceğim." diyerek sözlü şekilde model oldum.		
Çocuğum topla bir süre oynadıktan sonra "Şimdi sıra bende." diyerek topu bana atmasını/vermesini/topla oynamayı bırakıp bana bakmasını bekledim.		
Çocuğum oyuna devam ettiyse/dikkatini başka yöne verdiyse "Şimdi sıra bende, ben oynayacağım. Sıra tekrar sana gelene kadar bekle." yönergesini verdim.		
Toplam (✓) sayısı:		

ÖNERİ

Çocuğunuz görme yetersizliğinden etkilenmişse sıranın başkasına geçtiğini belirten bir ses belirleyebilirsiniz. (Örneğin bu çingirak sesini duyduğunda sıra bana/başkasına geçecek, diyebilirsiniz.)

Çocuğunuzun gelişimini izlemek ve uzmanlarla paylaşmak için etkinliklerinizi kayıt altına alabilir veya aşağıdaki gözlem formundan yararlanabilirsiniz.

Tablo 4.2. Etkinlikte Sıra Alma Gözlem Formu

Çocuğumun Yaşı:
Gözlem Tarihi:
Gözlem Süresi:
Gözlem Mekanı:
Gözlenen Durum: Etkinlikte sıra alır.
Açıklama:
Yorum:

! DİKKAT

Sevgili ailelerimiz, gözlemi nasıl yapacağınız ve gözlem sırasında dikkat etmeniz gerekenlerle ilgili olarak "Çoklu Yetersizlik 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı Çocuğumu Tanımak" adlı bölümü inceleyebilirsiniz.

SORU

Çocuğumun sıra alma becerilerini geliştirmek için yapabileceğim ek aktiviteler nelerdir?

Sıra alma, yapılan her türlü aktivite sırasında (ses çıkarma, sözcük kullanma, birbirine bakma, birbiri ile oyun oynama vb.) iki kişinin etkileşim içinde olduklarını birbirlerine iletme becerisidir (4). Bebeklik döneminden itibaren sıra alma denemeleri başlamaktadır. Küçük bebeğimiz ile oynadığımız "ce-e" oyunu sıra almanın ilk örneklerinden biridir. Oyun esnasında kendi yüzünü bir bez ile kapatan yetişkin ilk sırayı alır, bezi yüzünden çekip "cee" dediğinde ise çocuk sıra almış olur ve bu tepkiye şaşırıp güler. Çocuğumuz büyüdükçe sıra alma ve sırasını beklemede gelişimini devam ettirir ve oyunlarda, günlük aktivitelerinde sıra almayı aktif olarak kullanmaya başlar. Sıra alma becerisine sahip olmayan bir çocuk, karşısındakinin konuşmasını bitirmesini beklemeden konuşabilir. Bu durumda anlatılanı ya da sorulanı tam

ve doğru dinlemediği/anlamadığı için uygunsuz cevaplar verebilir. Bu nedenle sıra alma becerisinin gelişmesi için günlük yaşantınızdaki aktivitelere sıra almayı ekleyebilirsiniz. Tablo 4.2.'de günlük yaşantınızda sıra alma becerisini nasıl destekleyebileceğinize dair önerilere yer verilmiştir. Önerileri inceleyerek günlük yaşantınızda benzer şekilde nelere yer verdiğinizizi not edebilirsiniz.

Görsel 2 Betimleme: Sıralı olarak nesneleri yerleştirerek oyun oynayan iki kişinin elleri

Tablo 4.2. Sıra Alma Becerisini Geliştirmek için Genel Öneriler

Günlük Yaşamda Sıra Alma Becerisini Geliştirmek için Öneriler	Benim Yaptıklarım
Günlük aktivitelerde çocuğumun sıra bekleme sırasının, dikkatini dağılacak kadar uzun olmamasına dikkat ediyorum.	
Çocuğum sıra alamadığında fiziksel yardım kullanarak sıra alma davranışını gerçekleştirmesini sağlıyorum.	
Çocuğum sıra almakta zorluk yaşadığında, sözel ipucu ile sıra alma davranışını gerçekleştirmesini sağlıyorum. Örneğin çocuğumun oyuncacı istemesi için yanına yaklaşarak yavaş bir ses tonu ile "Söyle, oyuncacı istiyorum." diyerek ipucu sunarım.	
Etkinlikler esnasında yavaşlamak, durmak, bir şey beklediğimi belirtecek şekilde göz teması kurmak gibi ipuçları ile sıranın bana geldiğini/sıranın çocuğuma geçtiğini anlamasını sağlayacak ipuçları sunuyorum.	

! DİKKAT

Sevgili aileler, fiziksel yardım kullanarak çocuğun davranışını gerçekleştirmeniz yetişkin olarak sizin çocuğun sırasını almanız anlamına geldiği için bu yardım çocuk için sınırlayıcıdır. Bu nedenle fiziksel yardım yerine model olarak ve/veya sözel ipuçları ile çocuğunuzun sıra alma becerisini gerçekleştirmesine destek olabilirsiniz.

Bilgi Notu

Fiziksel yardım; becerinin öğretilmesi esnasında, çocuğun gerekli uzvundan tutarak (örneğin top oynarken ellerinden tutmak ya da ayakkabı giyerken ayağından tutmak) beceriyi yaptırmasıdır.

Model olma; beceri aşamalarının yapılarak gösterilmesi ve çocuğun taklit ederek öğrenmesidir. Model olmada beceriyi öğretecek kişi, öğretilecek becerinin aşamalarının ilk önce nasıl yapıldığını gösterir; ardından çocuğa yaptırır.

Sözel ipucu; çocuğa becerideki basamakları nasıl yapacağını hatırlatmak veya ifadelerle çocuğu yönlendirmeyi kapsamaktadır.

ETKİNLİK 5: İsteddiğimi Seçerim!

Etkinliğin Amacı: Sunulan seçenekler arasından tercih ettiğini seçme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumda seçim yapma becerisini geliştirmek için yapılabilecek etkinlikleri öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinliğin sonunda çocuğum seçenekler arasından bağımsız olarak tercihinin yapabilecek.

Gerekli Materyaller: Çocuğunuzun ilgisini çeken oyuncaklar, ev içinde çocuğunuzun ilgi gösterdiği güvenli nesneler, Tablo 5.1.

Ortam: Çocuğunuzla günlük yaşamda vakit geçirdiğiniz her yerde etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 5.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp, bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili ✓ işaretleri fazlaysa, bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

SORU

Seçim nedir? Seçim ve tercih arasındaki fark nedir?

Seçim yapma becerisi, bireylerin yeterlilikleri doğrultusunda yaşam sorumluluğu alabilmesinin temelini oluşturan becerilerden biridir (5). Erken çocukluk döneminden itibaren seçim yaparak tercihlerini, ilgilerini ve ihtiyaçlarını ifade edebilen bireyler; yetişkinlik dönemlerinde kendi üzerine düşen sorumlulukları yapabildikleri sınırlar içerisinde yerine getirip, yaşama aktif olarak katılabilirler (6). Çocuğumuza seçim yapma fırsatı vermeyerek tercihleri ve ilgileri doğrultusunda etkileşime girmediğimizde dikkati çok daha kısa süre içerisinde dağılabilir, davranış problemleri oluşabilir ve iletişimi güçleştirebilir. Seçim ve tercih günlük hayatta birbirleriyle sık sık karıştırılan kavramlardır. Tercih; sunulan seçenekler içerisinde bireyin bir seçeneği diğerine göre daha çok sevdiği ya da sevmediği olarak belirtilirken seçim; bireyin tercihi doğrultusunda yaptığı eylemdir. Tercih değerlendirmesi yaparak çocuğunun tercihlerini net olarak fark edebilirsiniz. Bölüm 1’de sizlere çocuğunuzun tercihlerini nasıl değerlendirebileceğiniz anlatılmıştır. Tercih değerlendirmesi sonrasında Tablo 5.1.’de yer alan seçim etkinliğini yapabilirsiniz.

 ÖNERİ

Çocuğunuzla seçim yapma becerisini geliştirmeye dayalı aktiviteler yapmadan önce “Çoklu Yetersizlik 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı Çocuğumu Tanımak” bölümündeki “Tercih Değerlendirmesini” yapabilir ve seçimlerini yapmayı öğretirken, tercih değerlendirmesinde belirlediklerinize göre sırasıyla “tercih ettiği-tercih etmediği, tercih ettiği- nötr kaldığı, tercih ettiği-tercih ettiği” materyaller içerisinde yapmasını sağlayabilirsiniz. Çünkü çocuğunuzun tercih ettiği ve tercih etmediği iki unsur arasından tercih ettiğini seçmesi daha kolayken, tercih ettiği ve tercih ettiği iki unsur arasından seçim yapması daha zor bir beceridir.

Tablo 5.1. Seçim Yapma Becerisine Yönelik Etkinlik Tablosu

Seçim Yapma Becerisini Geliştirmek için Yapacağım Etkinlik Aşamaları	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
<i>Çocuğumu rahat edeceği ve tüm duyularını en üst düzeyde kullanabileceği bir pozisyonda oturttum (ayakta durma sehpa-sında ya da ayakta da olabilir).</i>		
<i>Çocuğumun ilgisini çeken iki oyuncak (örneğin araba ve oyuncak gitar) onun görüş alanı içerisinde fakat ulaşamayacağı şekilde elimde tuttum/bir sehpanın üzerine koydum.</i>		
<i>Çocuğumun etkileşimi başlatmasını ve oyuncaklara doğru yönelmesini bekledim.</i>		
Açıklama: Söz konusu yönelme davranışı sözlü ya da davranışsal olabilir.		

Çocuğum, yönelme davranışı gösterdiği an sözel ya da davranışsal ipucu sundum. Açıklama: Örneğin "Hangisini istiyorsun? Arabayı mı? Oyuncak gitarı mı?" diye sorunuz. Soruyu sorarken arabayı mı dediğiniz an arabayı, gitarı mı dediğiniz an da gitarı dokundurabilir ve sonradan ellerini her iki oyuncaktan da çekip tepki vermesini bekleyebilirsiniz.		
Öğrenciniz sunduğunuz ipucunu taklit etmeye başladıktan sonra, hedef uyarının sunulmasıyla ipucunun sunulması arasında geçen süreyi (bekleme süresini) giderek artırınız.		
Çocuğum, oyuncaklardan birini seçtiği/bana gösterdiği/işaret ettiği an (örneğin araba) "Evet, sen arabayı istiyorsun." diyerek oyuncağı almasına izin verdim/oyuncağı ona doğru uzattım.		
Çocuğum oyuncaklardan birini seçmediyse/işaret etmediyse iki üst basamaktaki gibi sorumu tekrar sordum ve tepki vermesini bekledim.		
Toplam (✓) sayısı:		

SORU

Çocuğumun seçim yapma becerisini geliştirmek için yapabileceğim ek aktiviteler nelerdir?

Çocuğunuza gün içerisinde sunabileceğiniz birçok seçim fırsatı olacaktır. Yapacağınız iki etkinlik arasından, iki yiyecek arasından, iki oyuncak arasından, iki kitap arasında seçim fırsatları sunabileceğiniz gibi, kiminle oynamak istediği, oyuna katılıp katılmak istemediği gibi durumlarda da seçimlerini yapması için çocuğunuza fırsat verebilirsiniz. Seçim yapma becerisini günlük yaşantınızda tüm aktivitelerin içerisine dâhil ederek geliştirebilirsiniz. Tablo 5.1.'de günlük yaşantınızda seçim yapma becerisini nasıl destekleyebileceğinize dair önerilere yer verilmiştir. Önerileri inceleyerek günlük yaşantınızda benzer şekilde nelere yer verdiğinizi not edebilirsiniz.

Tablo 5.2. Seçim Yapma Becerisini Geliştirmek için Genel Öneriler

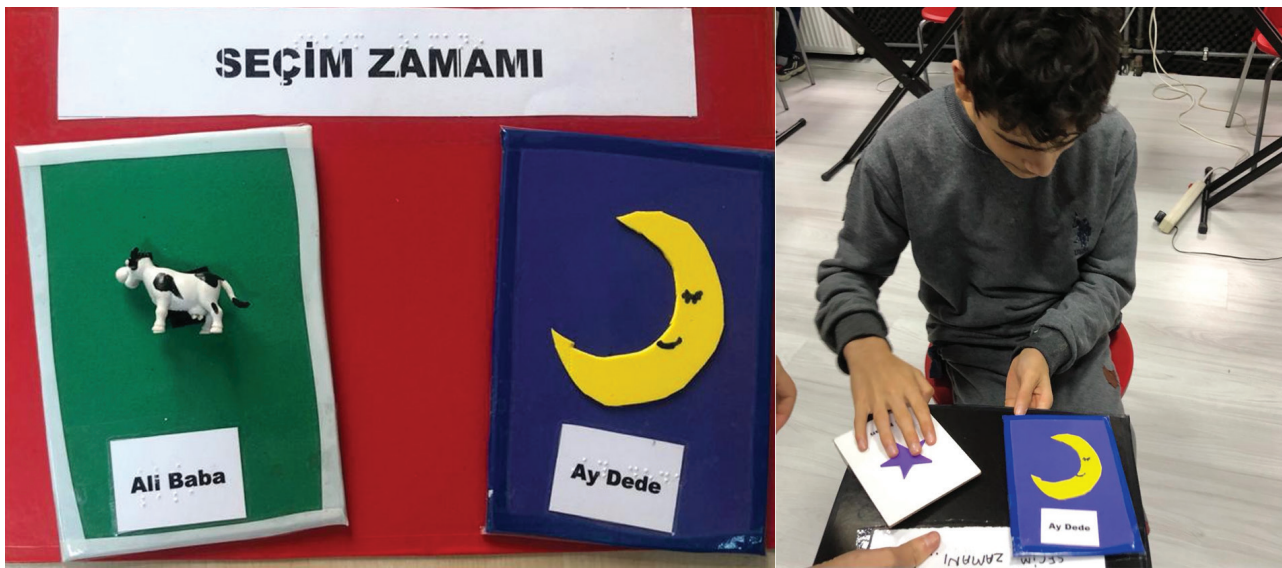
Günlük Yaşamda Seçim Becerisini Geliştirmek İçin Öneriler	Benim Yaptıklarım
Gün içinde yapacağınız aktivitelerde kullanılacak materyaller arasından seçim yapmasını sağlarım. Açıklama: Örneğin birlikte kitap okuyacağımız zaman iki kitap sunarak hangisini istediğini sorabilirsiniz.	

Gün içinde yapacağınız aktivitelerde kullanılacak materyaller arasından seçim yapmasını sağlarım.

Açıklama: Örneğin birlikte kitap okuyacağımız zaman iki kitap sunarak hangisini istediğini sorabilirsiniz.

Gün içinde yapacağımız aktivitelerin sıralamasını imkânlar doğrultusunda seçmesine olanak tanırım.

Açıklama: Örneğin tırnaklarını banyo yapmadan önce mi, sonra mı kestirmek istediğini sorabilirsiniz.

Görsel 3 Betimleme: Seçim Zamanı başlığı altında birinin üzerinde küçük oyuncak inek yapıştırılmış altında gören ve Braille alfabesi ile Ali Baba yazan, diğerinde ise kartondan kesilmiş ay resmi olan ve altında gören ve Braille alfabesi ile Ay Dede yazan iki şarkı seçim kartı. Önündeki iki seçim kartından birine dokunan özel gereksinimli çocuk

Bilgi Notu

Sevgili aileler, seçim yapma becerisi çoklu yetersizlikten etkilenmiş çocuklarımızın hayatının her alanında olmalıdır ancak mevcut rutininizdeki her şey seçime tabi değildir. Örneğin “Yemek yemek mi istersin, oyun oynamak mı istersin?” diye sordüğümüzda, çocuğumuz oyun oynamayı seçebilir ve yemesi gereken öğünü aksatabilir. Burada çocuğumuz için yemek yemeyi teşvik edici hâle getirmek adına yemesi gerekenleri yeme sırasını seçim olarak sunabilirsiniz (önce pilavından mı bir kaşık istersin, yoksa patlıcan yemeğinden mi? gibi).

Çocuğunuz sunduğunuz seçenekler arasında seçim yapmaktan zorlanıyorsa “Çoklu Yetersizlik 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı Çocuğumu Tanımak” kısmındaki etkinlikleri gözden geçirerek seçim sırasında en çok ve en az tercih ettiği (tercih ettiği-tercih etmediği) unsur çiftlerini sunarak başlayınız. Çocuğunuz seçim yapma becerisinde ustalaştıkça tercih ettiği iki materyal arasından da seçim yaptırmayı ya da seçenekleri arttırmayı düşünebilirsiniz.

ETKİNLİK 6: Çözüm Benim İşim!

Etkinliğin Amacı: Problem çözme becerisini geliştirme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumda problem çözme becerisini geliştirmek için yapılabilecek etkinlikleri öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinliğin sonunda çocuğum problem çözme becerilerini geliştirebilecek etkinlikler yapacak.

Gerekli Materyaller: Çeşitli oyuncaklar, Tablo 6.1.

Ortam: Evinizde çocuğunuzla vakit geçirdiğiniz her alanda yapacağınız küçük değişikliklerle (örneğin çocuğunuza hazırladığınız atıştırmalıkları ağzı kapalı parmaklarla açılabilir şeffaf kutulara koymak gibi) problem çözme becerilerini destekleyecek aktiviteler oluşturabilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 6.1.'de yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Bebeğimin/Küçük Çocuğumun Başarısını Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp, bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarlama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili ✓ işaretleri fazlaysa, bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

SORU

Çocuğunuzun problem çözme becerisini desteklemeniz önemli mi?

Çocuklar, çevrelerindeki dünyayı anlamlandırdıkça ve yaşantıları arttıkça farklı gereksinimleri ve bu gereksinimleri karşılamak için de farklı çözüm yolları geliştirirler (7). Karşılaştıkları problemleri çözmek için çaba sarf etmeleri ve bu çabalarla edindikleri deneyimleri farklı problem durumlarına genelleylebilmeleri çocukların bilişsel gelişimi, dil ve sosyal gelişimleri için oldukça önemlidir.

Aşağıda yer alan etkinlik basamaklarına "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz:

Tablo 6.1. Problem Çözme Etkinlik Aşamaları Tablosu

Etkinlik Aşamaları	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
<i>Çocuğumu rahat edeceği ve tüm duyularını en üst düzeyde kullanabileceği bir pozisyonda oturttum. (Ayakta durma seh-pasında ya da ayakta da olabilir.)</i>		

Çocuğumun oyuncaklarını/kalemlerini/yapbozlarını kapalı kutulara koyarak sakladım ve oyuna başlamadan önce kapalı şekilde çocuğuma sundum. Açıklama: Örneğin çocuğunuzun çok sevdiği oyuncak arabaları şeffaf bir kutu içerisine koyup ağzını kapatınız. Çocuğunuz arabalarla oynamak istediği zaman kutuyu kapalı şekilde koyunuz ve açması için çocuğunuza fırsat veriniz.		
Çocuğumun kutuyu açması ve arabalara ulaşması için çözüm yolu bulmasını beklerim.		
Çocuğumun problem çözümüne yönelik olarak gösterdiği jest/mimik, işaret gibi etkileşimlerini kabul ederek problem çözümüne yardımcı oldum. Açıklama: Çocuğunuzun önce kutuya, sonra size sonra tekrar kutuya bakması ya da kutuyu işaret etmesi, "aç" ve benzeri sözcüklerle seslenmesi de problem duruma karşı ürettiği bir çözüm denemesidir. Bu sebeple çocuğunuzun bu taleplerini de kabul ederek model olunuz. Örneğin çocuğunuz sırayla kutuya ve size baktı. Bu bakışın ardından ona seslenerek "Kutuyu açmamı mı istiyorsun? O zaman kutuyu açabilirim." diyerek problemi çözmek için başvurduğu yardım talebine cevap verebilirsiniz.		
Toplam (✓) sayısı:		

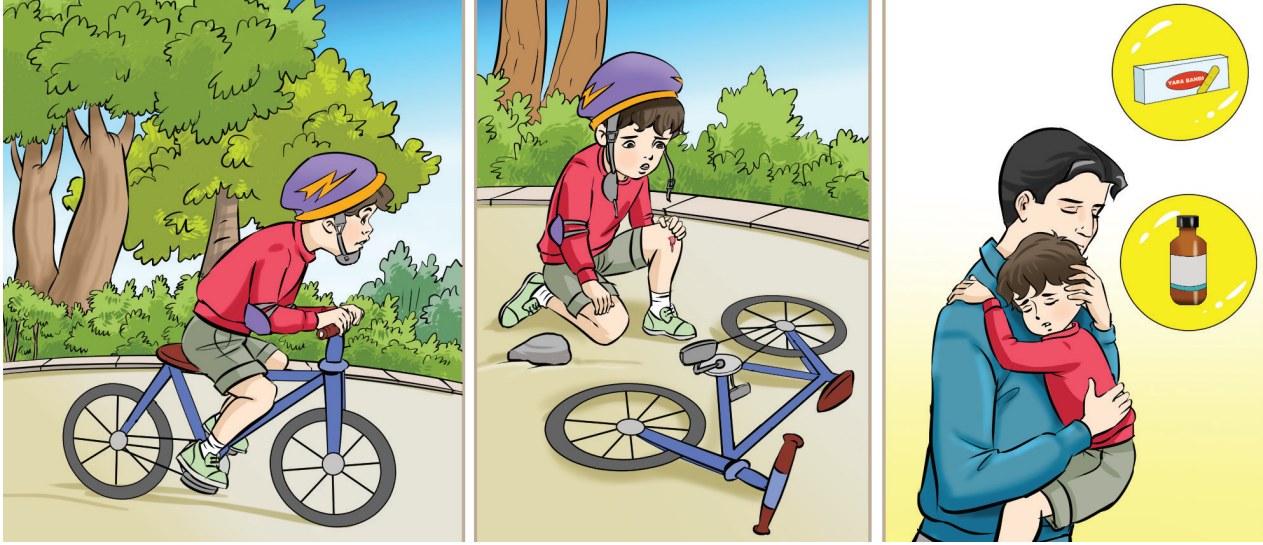
SORU

Çocuğumun problem çözme becerisini geliştirmek için yapabileceğim ek aktiviteler nelerdir?

Tablo 6.1.'de problem çözme için size bir örnek etkinlik sunulmuştur. Sizler de çocuklarınızın problem çözme becerisini günlük yaşantınızdaki aktivitelerin içerisine dahil ederek bu etkinlikleri çeşitlendirebilirsiniz. Tablo 6.2.'de günlük yaşantınızda problem çözme becerisini nasıl destekleyebileceğinize dair önerilere yer verilmiştir. Önerileri inceleyerek günlük yaşantınızda benzer şekilde nelere yer verdiğinizi not edebilirsiniz.

Tablo 6.2. Günlük Yaşamda Problem Çözme Becerisini Geliştirmek İçin Öneriler

Günlük Yaşamda Problem Çözme Geliştirmek İçin Öneriler	Benim Yaptıklarım
Gün içinde problem çözme becerilerini destekleyecek oyunlar oynama-sına da fırsat sunarım. Açıklama: Örneğin yapı-inşa oyunları, yapbozlar, evcilik oyunları gibi etkin-liklerde çocuğumun karşısına çıkan problemleri çözmesi için fırsat tanır ve gerektiği yerde problemi nasıl çözdüğümü göstererek model olurum.	
Problem çözme becerisini desteklemek için basit aktivitelerden başlaya-rak çocuğumun gelişimine göre daha karmaşık aktivitelere geçtim. Açıklama: Örneğin ipli bir oyuncak bir mendil altına saklayıp "Acaba men-dilin altında ne var?" diyerek çocuğunuzun ipi çekerek oyuncakı ortaya çı-kartmasını teşvik edebilirsiniz. Sonraki zamanlarda tekli yapbozlar ya da şekil kutuları ile çalışabilir; çocuğunuzun gelişimine göre tek parçalı, çok parçalı yapbozlara geçebilirsiniz.	
Gün içinde karşılaştığı problem durumlarında çözemediği yerlerde prob-lemi direkt çözmek yerine ona seçenekler sunup, problemi kendisinin çözebilmesi için destek olmaya çalışırım. Açıklama: Örneğin tak-çıkart plastik yapı oyuncaklarıyla oynarken çocuğunu-zun birbirine ekleyemediği parçalar oldu. Parçaları çocuğunuzdan alıp birbi-rine eklemek yerine ona daha kolay takılabilecek iki farklı parça sununuz ve birini seçip eklemesini isteyiniz.	
Çocuğumla birlikte hikâye kitabı okurken bazı sayfalarda problem du-rumlarına yönelik sorular sordum ve cevap vermesi/işaret etmesi için süre tanıdım. Açıklama: Örneğin çocuğunuz ile "ilk yardım" isimli bir hikâye okuyorsu-nuz ve bu hikâye kitabında bisikletten düşüp dizini yaralamış bir çocuk var. Bir sonraki sayfaya geçmeden önce çocuğunuza "Ali, bisikletten düştü, dizi yaralandı. Şimdi ne yapmalıyız? Bant mı yapıştırırsın yoksa ilaç mı içsin?" gibi seçenekler sunup cevap vermesini teşvik edebilirsiniz.	

Görsel 4 Betimleme: Hikaye kitabının sayfalarını temsil eden yan yana üç görselde sırasıyla; kaskı ve kolluklarıyla bisiklet süren çocuk, bisikletten düşüp dizini kanatan çocuk ve babasına üzgün bir şekilde sarılan çocuk. Üçüncü görselde bir şurup şişesi ve yara bandı var

ETKİNLİK 7: Eşliyorum, Ayırt Ediyorum!

Etkinliğin Amacı: Eşleme, ayırt etme gibi kavramsal becerilerini geliştirme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun eşleme, ayırt etme gibi kavramsal becerilerini geliştirmek için yapılabilecek etkinlikleri öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek?: Bu etkinliğin sonunda çocuğum eşleme, ayırt etme gibi kavramsal becerileri geliştirebilecek etkinlikler yapacak.

Gerekli Materyaller: Toplar, oyuncaklar, tak-çıkart plastik yapı oyuncağı, renkli çubuk ve tahtalar, boncuklar, Tablo 7.1., 7.2., 7.3.

Ortam: Çocuğunuzla günlük yaşamda vakit geçirdiğiniz her yerde etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 7.1., 7.2. ve 7.3. eşleme ve ayırt etmeye yönelik etkinliklerin basamaklarını içermektedir. Tabloda yer alan açıklamaları ve yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz. Bunlarla birlikte 7.1. ve 7.3. numaralı tabloları da çocuğunuza eşleme ve ayırt etmeye yönelik etkinlikler tasarladığınızda kullanabilirsiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Bu etkinliği yaparken zorlandığınız yerlerle ilgili ayrıntılı notlar alıp bir sonraki sefer etkinlikte çocuğunuza özgün bir uyarılama yapabilirsiniz. Eğer etkinlik aşamalarıyla ilgili "✓" işaretleri fazlaysa bu etkinliğin başarılı olduğunu gösterecektir.

Bilgi Notu

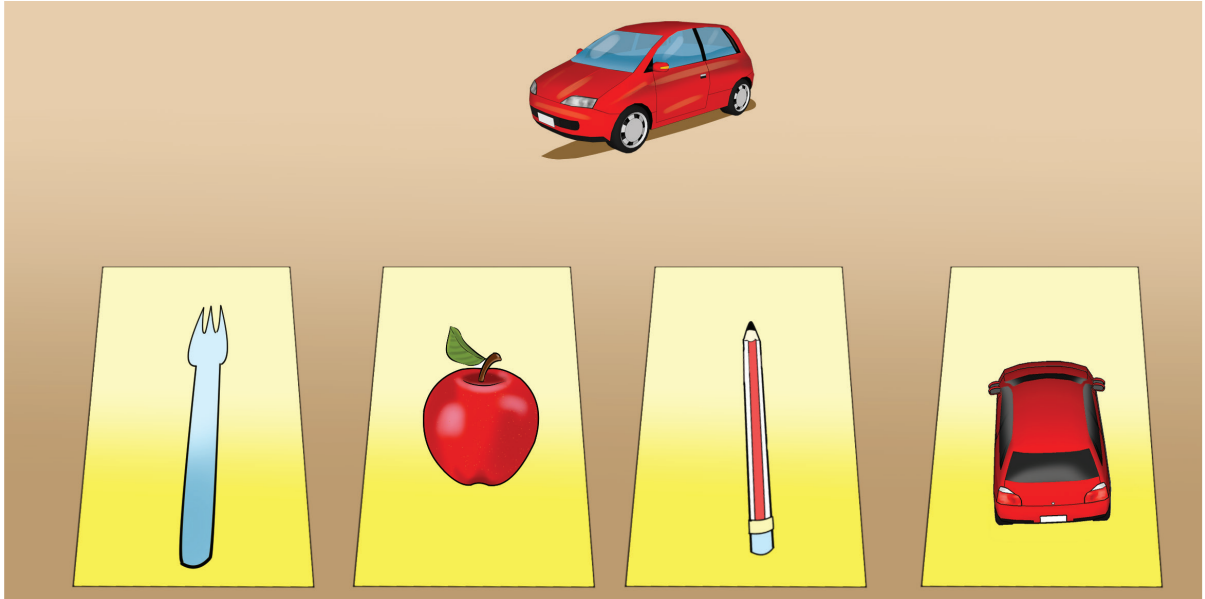
Bilişsel gelişimin önemli göstergelerinden bir diğeri de kavram gelişimidir. Kavram gelişimi, çocuğunuzun canlı ve cansız nesneler arasındaki ilişkileri, benzerlikleri, farklılıkları anlaması ile gelişmektedir. Çocuklarımız, bebeklik döneminden itibaren ilk olarak anneyi/ birincil olarak bakım veren kişiyi sesinden, kokusundan, yüzünden ayırt eder yaşantıları arttıkça nesneler arasındaki ilişkileri görmeye başlar ve benzer niteliklerdeki nesneleri bir araya getirebilir veya birbirinden ayırt edebilir.

Aşağıda yer alan etkinlik basamaklarına "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz.

Tablo 7.1. Eşleme Becerisine Yönelik Etkinlik Tablosu

Eşleme Becerisini Geliştirmek için Yapacağım Etkinlik Aşamaları	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Çocuğumu rahat edeceği ve tüm duyularını en üst düzeyde kullanabileceği bir pozisyonda oturttum. (Ayakta durma seh-pasında ya da yer minderinde de olabilir.)		
Çocuğumun oturma pozisyonuna göre önüne iki farklı oyun-cak/nesne yerleştirdim.		
Çocuğumun nesneleri teker teker incelemesine fırsat verdim. Birlikte incelediğimiz her nesneyi çocuğumla birlikte tekrardan masadaki/yerdeki yerine koydum.		
Oyuncaklardan/nesnelerden birinin eşini çocuğumun önüne koydum ve bu nesneyi de incelemesi için fırsat verdim.		
Çocuğuma "Elindeki nesne/oyuncak ile aynı olan hangisi, gös-ter." yönergesini sundum.		
Çocuğuma ihtiyacı olan ipucunu sunarak birlikte eşini bulması-nı sağladım. Açıklama: Çocuğunuzun elindeki materyali incelemesini sağ-layınız. Hemen ardından çocuğunuzun ellerinin altına kendi ellerinizi yerleştirin (böylece sizin ellerinizi takip edebilsin) ve yerdeki/masadaki materyallere sıra ile dokununuz. Her birine dokundururken aynı anda "Elindeki oyuncak ile aynı olan bu oyuncak mı? Yoksa bu oyuncak mı?" diyerek sorunuz.		
İlk seferde etkinliği çocuğum ile birlikte yaptığım için doğ-ru cevaba birlikte uzanmamızı sağladım ve "Aferin, elindeki oyuncak ile aynı olan oyuncak bu, sen doğru olanı gösterdin." diyerek pekiştirdim.		

Çocuğumun etkinliği anlaması için farklı nesne/oyuncaklarla yukarıdaki basamakları en az 3 kez tekrar ettim.		
Etkinliğin basamaklarını en az 3. kez tekrar yaptıktan sonra, nesneyi eşlemesi için çocuğuma fırsat tanıdım.		
Açıklama: Çocuğunuzun elindeki materyali incelemesini sağlayınız. Hemen ardından çocuğunuzun elini kendi elinizin üstüne getirerek yerdeki/masadaki materyallere sıra ile dokununuz. Her birine dokundururken aynı anda "Elindeki oyuncak ile aynı olan bu oyuncak mı? Yoksa bu oyuncak mı?" diyerek sorduktan sonra bekleyiniz ve çocuğunuzun elindeki nesne/oyuncak ile aynısını eşlemesi için fırsat veriniz.		
Çocuğum eşleme becerisini doğru yaptıysa "Aferin, elindeki oyuncuğın/nesnenin aynısını buldun, nesneleri eşledin. Süpersin!" diyerek pekiştirdim. Yanlış yaptıysa ya da tepkisiz kaldıysa etkinliği çocuğum ile birlikte yapmaya devam ettim.		
Toplam (✓) sayısı:		

Görsel 5 Betimleme: Kırmızı bir araba oyuncuğı, karşısında sırayla çatal, kırmızı elma, kırmızı kalem ve kırmızı araba olan resim kartları. Çocuğın nesne ile resmi eşlemesi için yapılacak etkinlik.

! DİKKAT

Çocuğunuza sunduğunuz nesnenin eşi olan nesneyi sağ ve sola eşit şekilde koymaya gayret ediniz. Örneğin sürekli olarak aynı olan nesneyi sağ tarafa koyarsanız çocuğunuz tesadüfi bir şekilde sağ tarafa yönelebilir. Hep sağ tarafı işaret ettiği için doğru cevap vermiş gibi mi görünebilir. Bu durumda doğru bir eşleştirme yaptığını anlamamız zorlaşır.

ÖNERİ

Nesneleri/oyuncakları çocuğunuzun düzeyine göre üçe, dörde çıkartabilir ve bunlar arasından eşini bulmasına yönelik oyun oynayabilirsiniz. Çocuğunuz görme becerisini aktif kullanabiliyorsa aynı oyunu nesneler ve onların resimleri ile eşleme şeklinde de oynayabilirsiniz.

Hangi oyuncak çiftlerini sunduğunuzu ve bu oyuncak çiftlerinden hangilerini doğru cevapladığını not almak için 7.2. 'deki gibi küçük bir tablo hazırlayabilirsiniz.

Tablo 7.2. Eşleme Tablosu Örneği

Nesne Çiftleri/Elindeki Nesne	Sağdaki Nesne	Soldaki Nesne	Eşleme Durumu Notlarınız
Nesne Çiftleri: Tatlı Kaşığı-Plastik Tabak	Tatlı Kaşığı*	Plastik Tabak	Tatlı kaşığını benimle birlikte yaparak eşledi.
Elindeki Nesne: Tatlı Kaşığı			
Nesne Çiftleri: Demir Kaşık- Plastik Bardak	Demir Kaşık	Plastik Bardak*	Plastik bardağı kendi başına eşledi.
Elindeki Nesne: Plastik bardak			
Nesne Çifti:			
Elindeki Nesne:			

Aşağıda yer alan etkinlik basamaklarına "✓" işareti koyarak etkinliği aşama aşama gerçekleştirdiğinizden emin olabilirsiniz. Varsa notlarınız en sondaki sütuna yazabilirsiniz:

Tablo 7.3. Ayırt Etme Becerisine Yönelik Etkinlik Tablosu

Ayırt Etme Becerisini Geliştirmek için Yapacağım Etkinlik Aşamaları	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
Çocuğumu rahat edeceği ve tüm duyularını en üst düzeyde kullanabileceği bir pozisyonda oturttum. (Ayakta durma sehpasında ya da yer minderinde de olabilir.)		
Çocuğumun oturma pozisyonuna göre önüne üç farklı oyuncak/nesne yerleştirdim.		
Çocuğumun nesneleri teker teker incelemesine fırsat verdim, birlikte incelediğimiz her nesneyi çocuğumla birlikte tekrardan masadaki/yerdeki yerine koydum.		

Çocuğuma "Önündeki nesneleri inceledik. Farklı olan hangisi, göster." yönergesini sundum.		
Çocuğuma ihtiyacı olan ipucunu sunarak birlikte farklı olanı bulmasını sağladım. Açıklama: Çocuğunuzun elini kendi elinizin üstüne getirerek yerdeki/masadaki materyallere sıra ile dokundurunuz ve hepsine dokunmasını/incelemeğini/bakmasını tamamladıktan sonra farklı olanın hangisi olduğunu sorunuz.		
İlk seferde etkinliği çocuğum ile birlikte yaptığım için doğru cevaba birlikte uzanmamızı sağladım ve "Aferin, farklı olan oyuncak bu. Diğerleri top ama bu oyuncak araba, sen farklı olanı gösterdin." diyerek pekiştirdim.		
Çocuğumun etkinliği anlaması için farklı nesne/oyuncaklarla yukarıdaki basamakları en az 3 kez tekrar ettim.		
Etkinliğin basamaklarını en az 3. kere bir arada yaptıktan sonra, farklı nesneyi bulması için çocuğuma fırsat tanıdım. Açıklama: Çocuğunuzun yerdeki/masadaki materyaller incelemeğini sağlayınız. Hemen ardından çocuğunuzun elini kendi elinizin üstüne getirerek yerdeki/masadaki materyallere sıra ile dokununuz. Her birine dokundururken aynı anda -ayrıt edici özelliği hangisi ise isimlerini/renklerini belirtiniz. (Bu bir yeşil kare, bu da bir yeşil kare ancak bu bir yeşil üçgen gibi.) İnceledikten sonra "Farklı olan hangisi, göster." yönergesini vererek bekleyiniz ve çocuğunuzun farklı olanı bulması için fırsat veriniz.		
Çocuğum farklı olanı ayırt etme becerisini doğru yaptıysa "Aferin, farklı olan nesneyi/oyuncağı buldun. Süpersin!" diyerek pekiştirdim. Yanlış yaptıysa ya da tepkisiz kaldıysa çocuğum ile birlikte farklı olanları birlikte bulma etkinliğine devam ettim.		
Toplam (✓) sayısı:		

ÖNERİ

Nesneleri/oyuncakları çocuğunuzun düzeyine arttırabilir ve farklı olanları bulmasına yönelik oyun oynayabilirsiniz. Çocuğunuz görme becerisini aktif kullanabiliyorsa aynı oyunu nesne resimleri ile de geliştirebilirsiniz. Çocuğunuz görme becerisini aktif kullanabiliyorsa aynı renkte farklı nesneleri de oyuna dâhil edebilirsiniz.

! DİKKAT

Sevgili aileler çocuğunuz nesne gruplarında farklı olanı bulmakta zorlanıyorsa yönergenizi nesnenin farklı olan özelliğine göre uyarlayabilirsiniz. Örneğin iki tanesini sarı bir tanesi mavi renkteki oyuncacı koyarak "Bana mavi olan oyuncacı göster." diyebilirsiniz.

Hangi nesneleri sunduğunuzu ve bu nesnelerden hangilerini doğru cevapladığınızı not almak için 7.4.'teki gibi küçük bir tablo hazırlayabilirsiniz.

Tablo 7.4. Ayırt Etme Tablosu Örneği

Nesneler	Sağdaki Nesne	Ortadaki Nesne	Soldaki Nesne	Eşleme Durumu Notlarınız
Sarı Sünger- Sarı Sünger- Mavi Sünger	Sarı Sünger	Mavi Sünger	Sarı Sünger	Farklı olan mavi renkli süngeri benimle birlikte buldu.
Uzun Kalem- Uzun Kalem- Kısa Kalem	Kısa Kalem	Uzun Kalem	Uzun Kalem	Plastik bardağı kendi başına eşledi.
Nesneler:				

SORU

Çocuğumun kavram becerisini geliştirmek için yapabileceğim ek aktiviteler nelerdir?

Kavram gelişimi, çocuğumuzun diğer bilişsel becerilerdeki gelişimini de desteklemekte, problem çözümü ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Sizler de günlük yaşantınızdaki aktivitelerin içerisine dâhil edeceğiniz küçük uyarlamalar ve etkinliklerle çocuklarınızın kavram becerilerinin gelişimine katkı sunabilirsiniz. Tablo 7.4.'te günlük yaşantınızda seçim yapma becerisini nasıl destekleyebileceğinize dair önerilere yer verilmiştir. Önerileri inceleyerek günlük yaşantınızda benzer şekilde nelere yer verdiğinizi not edebilirsiniz.

Tablo 7.4. Kavram Becerilerini Geliştirmek İçin Genel Öneriler

Günlük Yaşamda Kavram Becerisini Geliştirmek İçin Öneriler	Benim Yaptıklarım
Gün içinde yapılan rutin etkinliklere ve ev içi aktivitelerde kavram becerilerini destekleyecek düzenlemeler getiririm. Açıklama: Örneğin çatal kaşıklığın içerisinde ona zarar verecek bıçak benzeri sivri malzemeleri aldıktan sonra küçük kaşıkları ve büyük kaşıkları gruplamasını isteyebilirsiniz. Oyuncaklarını toplarken benzer nitelikteki oyuncakları aynı kutuya atmasını sağlamak için tak-çıkart plastik yapı oyuncakları, arabalar kutusu gibi farklı oyuncak kutuları oluşturabilirsiniz.	
Günlük hayatta, birbirinin eşi olan veya diğerlerinden farklı bir nesne gördüğümde çocuğumun dikkatini çekerim. Açıklama: Örneğin çorapları katlarken bir çorabın eşini bulup "Aaa bak çorabın aynısını buldum." diye yaptığım eşlemeyi sesli olarak betimlerim ya da dışarıda gezerken sarı taksilerin olduğu bir yerdeki beyaz arabayı gösterip "Aaa bak taksilerin arasında farklı renkte bir araba var." diyerek farklılığa çocuğumun dikkatini çekebilirsiniz.	

DİKKAT

Çocuğunuzla eşleme ve ayırt etmeye yönelik olarak hazırladığınız etkinliklerde çok sevdiği nesneleri ya da oyuncakları kullanmaktan kaçınınız. Çocuğunuz çok sevdiği nesneyi eline bir kez alınca bırakmak istemeyebilir ve bu da etkinliğinizin ilerlemesi için önünüzde bir engel oluşturabilir.

ÖNERİ

Hazırladığınız etkinliklerin günlük yaşamda kullanılan ve aşina olduğu materyaller arasından olmasına özen gösteriniz. Tabak, çorap, kaşık, boncuk, eldiven gibi nesneler çocuğunuzun sıklıkla kullandığı ve aşina olduğu nesneler olduğu için nesnelerden çok onların ayırt edici ve benzer olan özelliklerine odaklanabilir.

Neler Öğrendik?

Bu bölümde çocuğunuzun erken bilişsel becerilerini geliştirmek için ev ve dışarıda yapabileceğiniz aktivitelere ve uyarlamalara yönelik olarak becerileri edindiniz. Bu kapsamda nesne devamlılığı, neden sonuç ilişkileri, dikkat, sıra alma ve seçim yapma becerileri, problem çözme ve kavram öğretimine yönelik etkinlikleri ve bu etkinlikler yoluyla çocuğunuzun bu becerilerinin gelişmesine katkı sağlamayı öğrendiniz.

Yararlanılan Kaynaklar

- (1) MEB, (2018). *Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için (0-36 ay) erken çocukluk özel eğitim öğretim programı*. <https://orgm.meb.gov.tr/derskitaplari/ciltler/okuloncesi/0-36a-yogretmenkilavuzu.pdf> adresinden edinilmiştir.
- (2) Şafak, P. (2018). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitimleri ve bağımsızlığa ulaşmaları için desteklenmesi*. (2. Baskı). Ankara: Vize Basın Yayın.
- (3) Ramazan, O., & Demir, S. (2011). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 36–48 aylık çocukların bilişsel gelişim düzeyleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 83-98.
- (4) Klingberg, T. (2014). Childhood cognitive development as a skill. *Trends in cognitive sciences*, 18(11), 573-579.
- (5) Eldeniz-Çetin, M. (2013). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan bireylerin tercihlerinin değerlendirilmesi ve seçim yapma becerisinin öğretimi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- (6) Şafak, P., & Uyar D. (2015). Ağır ve çoklu yetersizliği olan çocuklara seçim yapma becerisinin öğretimi. *Electronic Turkish Studies*, 10(3), 779-798.
- (7) Gelişimsel Destek Programı-GEDEP, <https://www.gedep.org/gelisimsel-alanlar> sayfasından edinilmiştir.

BÖLÜM 5

Arş. Gör. Zahide TÖRET

İLETİŞİMİN
DESTEKLENMESİ/ADI
SİSTEMLERİ

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; değerli ailelerimiz bu bölümü tamamladıktan sonra, çocuğunun iletişim becerilerini değerlendirme ve destekleme; sözel iletişim kurmayan çocuğunun çevresi ile iletişim kurması için gerekli "alternatif ve destekleyici iletişim sistemleri" hakkında bilgi ve beceri sahibi olmanızdır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Çocuğun iletişim becerilerini değerlendirir.
- Alternatif ve destekleyici iletişim (ADİ) sistemleri hakkında bilgi edinir.
- ADİ için gerekli dokunsal semboller oluşturur.
- Çocuğa sembol değiş tokuşuna dayalı iletişimi öğretir.

İçerik

1. Sözelci mi, Söz Önceci mi?
2. Konuşmuyorsa Ne Yapmalı?
3. Dokunsal Semboller Oluşturuyorum
4. Sembölü Ver İstedğini Al

Açıklamalar

Bu bölümde iletişim gelişimi, iletişim becerilerinin önemi, çoklu yetersizliği olan çocukların iletişim özellikleri, sembolik iletişim, sembolik olmayan iletişim, iletişimi değerlendirme, çocuk için uygun olan iletişim yoluna karar verme ve artırıcı ve destekleyici iletişim sistemleri (ADİ) hakkında bilgi ve beceri sahibi olmaya yönelik etkinlikler bulunmaktadır.

Giriş

Değerli anne babalar; iletişim genel olarak kişilerin bilgi, ihtiyaç, fikir ve isteklerini paylaştıkları, verilmek istenen mesajın kodlanmasını, iletilmesini ve iletilen kodun çözülmesini içeren aktif bir süreçtir. İletişim boyunca kişiler birbirinin paylaştığı bilgi ya da ihtiyacı anlamak için aktif olarak katılım göstermelidir. İletişim çocuklarımızın yaşadığı toplumla bağ kurması, öğrenmesi,

çevresini anlaması, çevresi tarafından anlaşılması ve sosyal ve bireysel ihtiyaçlarını karşılaması bakımından son derece önemlidir.

Yeni doğan bir bebek sözcük kullanmaya başlamadan çok önce -doğumundan konuşana kadar- yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, bakışlarını, gülümsemeyi, sesler çıkarmayı ve jestlerini kullanarak iletişim kurar. Bu davranışları ilk zamanlarda iletişim kurmak için kullanmazlar. Bu davranışlar genellikle açlık, ağrı ve memnuniyetsizlik gibi fizyolojik durumuyla ilişkili refleksif ve dürtüsel davranışlardır. Ancak çevrede bulunan yetişkinler, bu davranışlara bir anlam yükler ve bu anlama göre bebeğin ihtiyaçlarını giderirler. Zaman içinde bebekler bu davranışları bir amaç için sergilemeye başlarlar. Öyle ki anneler ağlama şeklinden bebek acıktı mı, yoksa altını mı kirletti anlamaya başlar. Daha sonra bu davranışlar çevredeki yetişkinlere isteme, reddetme, bilgi verme, protesto etme, selamlaşma, vedalaşma ve ortak dikkat işlevli mesajlar göndermek için jest, mimik ve/veya seslendirmelere dönüşür. İşte bu basit olarak başlayan ve giderek karmaşıklaşan süreçte en önemli nokta bebek ve anne babanın iletişiminin bir süreklilik ve tutarlılık arz etmesidir. Bu noktada anne babanın bebeğin verdiği mesajı alması, anlamlandırması ve onun ihtiyacını gidermesi son derece önemlidir.

Bazı çocuklar birden fazla yetersizliği olması nedeni ile yaşitlarını geriden takip edebilir. Bu durum dil ve iletişim gelişimi için de geçerli olabilir. Çocuğunuzun çevresiyle alışıldık yollarla iletişim kurma becerileri oldukça sınırlı ve kendilerine özgü olabilir. Bazı çocuklar elleri, kolları ya da parmaklarının yanı sıra yüz ifadeleri ve vücut hareketleri ile iletişim kurma amacıyla jestlerini kullanır. Jestler işaret etme, gösterme gibi şekillerde ya da bir nesneyi tarif etme şeklinde ortaya çıkabilir. Bazı çocuklar ise gelişimle birlikte gittikçe yetişkinin konuşmasına benzer ve amaçlı biçimde ortaya çıkan sesletimleri kullanır. Bazı çocuklar bakışlarını, vücudunu ya da başını kullanarak yönelimleri ile iletişim kurabilir. Bazı çocuklar iletişimlerini ağlama, bağırma gibi bize problem gibi gelen ama onun için çok işlevsel olan davranışlarla iletişim kurabilir. İletişim davranışları çok geniş bir yelpazeye dağılır ve her çocuk iletişim kurar.

Yukarıda belirtildiği üzere iletişim sadece konuşma ile kurulmaz iletişimin çok çeşitli yolları ve araçları vardır. Hatta bazı durumlarda iletişim alternatif sistemlerle kurulabilir.

! DİKKAT

Çocuğunuzun kendisini konuşarak ifade edememesi onun iletişim hakkının veya söyleyeceği bir şeyin olmadığı anlamına gelmez. Tüm çocuklar yetersizliklerinin etkisinden bağımsız olarak iletişim kurma isteğine ve hakkına sahiptir. Bu nedenle çocuğunuzun iletişim girişimlerinin sizin tarafınızdan fark edilmesi, uygun biçimde yanıtlanması ve desteklenmesi son derece önemlidir.

ETKİNLİK 1: Sözelci mi Söz Önceci mi?

Etkinliğin Amacı: Çocuğun iletişim becerilerini değerlendirme.

Neler öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun iletişim becerilerinin hangi dönemde olduğuna karar verebileceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 1.1., Tablo 1.2. ve Tablo 1.3.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: İlk olarak iletişim davranışlarına ilişkin Tablo 1.1.'de yer alan bilgi notunu okuyunuz. Ardından yönergeleri izleyerek Tablo 1.2.'de yer alan tabloyu çocuğunuzun iletişim becerilerini göz önünde bulundurarak doldurunuz. Son olarak sizce çocuğunuz hangi iletişim döneminde olabilir karar veriniz ve düşündüğünüz sonucu öğretmeni ile tartışınız.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 1.3.'te yer alan "Başarımı Değerlendiriyorum" tablosu ile kendinizi değerlendiriniz. Gerçekleştirdiğiniz her bir madde için formda ilgili maddenin karşısına "+", gerçekleştiremediğiniz her bir madde için "-" işareti koyunuz. "-" işareti verdiğiniz maddeleri gözden geçirerek Tablo 1.2.'de yer alan açıklamaları tekrar gözden geçirin.

Tablo 1.1. Bilgi Notu

Söz Öncesi İletişim Becerileri: Yeni doğan bir bebeğin doğumundan sözcük kullanma evresine kadar iletişim amacı ile kullandığı yüz ifadeleri, vücut hareketleri, göz kontağı, gülümseme, sesler çıkarma ve doğal jestler gibi davranışların tümüdür.

Amaç Öncesi Davranışlar: Bebeğin, henüz kontrollü ve iletişim kurmaya yönelik olmayan, genellikle açlık, ağrı ve memnuniyetsizlik gibi fizyolojik durumuyla ilişkili refleksif ve dürtüsel davranışlarıdır.

Amaçlı Davranışlar: Yetişkinlere isteme, reddetme, bilgi verme, protesto etme, selamlaşma, vedalaşma ve ortak dikkat işlevli mesajlar göndermek için kullanılan jest, mimik ve/veya seslendirmelerden oluşan davranışlardır.

Jestler: Çocukların elleri, kolları ya da parmaklarının yanı sıra yüz ifadeleri ve vücut hareketleri ile iletişim kurma amacıyla ürettikleri davranışlardır. Jestler işaret etme, gösterme gibi şekillerde ya da bir nesneyi tarif etme şeklinde ortaya çıkabilir.

Sesletim: Doğumdan itibaren ortaya çıkan, ilk zamanlarda anlamsız ve dürtüsel olarak sergilenen fakat gelişimle birlikte gittikçe yetişkinin konuşmasına benzer ve amaçlı biçimde ortaya çıkan seslerin tümüdür.

Yönerge: Çocuğunuzun iletişim becerilerini aşağıda bulunan Tablo 1.2.'yi doldurarak değerlendiriniz. Tabloda yer alan her bir soruyu çocuğunuzun doğal ortamında gözlemleyerek cevaplayınız. Örneğin “Çocuğunuz karnının acıktığını nasıl ifade eder?” sorusunu cevaplamak için yemek saatinden önce çocuğunuzun gözlemleyiniz ve acıktığını size nasıl ifade ediyor not ediniz. Eğer saat 13.00 çocuğunuzun öğle yemeği saati ise saat 12.30’dan itibaren çocuğunuzun gözlemlemeye başlayınız.

- Çocuğunuz acıktığını ifade etmek için ağzını gösteriyor ise jest olarak işaretlemenizi yapınız.
- Çocuğunuz acıktığını ifade etmek için ağlama, bağırma gibi davranışlar sergiliyorsa problem davranış olarak işaretleme yapınız.
- Çocuğunuz acıktığını tutarlı olarak “mammammam” gibi sesler çıkırıyorsa sesletim olarak işaretleme yapınız.
- Çocuğunuz acıktığını “acıktım”, “mama”, “yemek yiyeceğim” vs. gibi sözcük kullanarak yapıyorsa sözcük olarak işaretlemenizi yapınız.
- Bazı çocuklar hem eliyle ağzını gösterip hem de “mammamma” gibi sesletimleri bir arada çıkarabilir. Böyle durumlarda jest ve sesletim olarak her iki davranışı da işaretleyiniz.
- Çocuğunuzun söz öncesi ya da söz döneminde olduğuna karar vermek için tüm sorulara yanıt veriniz. Sorulara verdiğiniz yanıtlar genelde problem davranış, jest, sesletim ise çocuğunuzun dil gelişimi söz öncesi dönemdedir. Eğer verdiğiniz yanıtlar sözcük ve cümle ise çocuğunuz sözel dönemdedir.

Tablo 1.2. İletişim Becerileri Değerlendirme Formu (2)

SORU NO	SORU	İLETİŞİM DAVRANIŞI				AÇIKLAMA
		PROBLEM DAVRANIŞ	JEST	SESLETİM	SÖZCÜK/ CÜMLE	
1	Çocuğunuz karnının acıktığını nasıl ifade eder?					
2	Çocuğunuz susadığını nasıl ifade eder?					

3	Çocuğunuz altını ıslattığını nasıl ifade eder?					
4	Çocuğunuz tuvaletinin geldiğini nasıl ifade eder?					
5	Çocuğunuz bir yerinin ağrıdığında ya da acıdığını nasıl ifade eder?					
6	Çocuğunuz bulunduğu ortamdan rahatsızlık duyduğunu nasıl ifade eder?					
7	Çocuğunuz ilgisini çeken bir nesneyi (bir eşya veya oyuncak gibi) size göstermek için ne yapar?					
8	Çocuğunuz bir kişiden hoşlandığını, onunla ilgilendiğini belli etmek için ne yapar?					
9	Çocuğunuz bir nesneden (bir eşya veya oyuncak gibi) hoşlanmadığını belli etmek için ne yapar?					
10	Çocuğunuz bir kişiden hoşlanmadığını belli etmek için					
11	Çocuğunuz hoşlanmadığı bir şeyi (yemek, müzik, oyun veya hareket gibi) sonlandırmak için ne yapar.					

12	Çocuğunuz bir şeyden (bir yiyecek, eşya veya oyuncak gibi) daha fazla istediğini belirtmek için ne yapar?					
13	Çocuğunuz bir etkinliğe devam etmek istediğini (zıplama, salıncakta sallanma gibi) belli etmek için ne yapar?					
14	Çocuğunuz nasıl vedalaşır?					
15	Çocuğunuz nasıl selamlaşır?					
16	Çocuğunuz elindeki bir şeyi (bir yiyecek, eşya veya oyuncak gibi) size nasıl gösterir?					
17	Çocuğunuz duyduğu bir sesi (müzik, kapı zili veya dışarıdan gelen sesler gibi) size nasıl belirtir?					
18	Çocuğunuz elindeki bir nesneyle (bir eşya veya oyuncak gibi) sizinle birlikte oynamayı başlatmak için ne yapar?					

Kaynak: Ayyıldız, E. (2012). Çok engelli görmeyen çocuklar için söz öncesi iletişim becerileri ölçeğinin geliştirilmesi.

Tablo 1.3. Başarımı Değerlendiriyorum

İletişim Becerilerini Değerlendirirken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum	Notlarım
<i>Tabloda bulunan her soru için doğal ortamı belirledim.</i>		
<i>Çocuğum kendini ifade etmek için ağlama, bağırma gibi davranışlar sergiliyorsa problem davranış olarak işaretledim.</i>		
<i>Çocuğum kendisini ifade etmek için gösterme, işaret etme gibi el kol hareketleri kullanıyorsa jest olarak işaretledim.</i>		
<i>Çocuğum kendisini ifade etmek için tutarlı olarak sözcüğe benzemeyen ancak tekrarlı sesler çıkarıyorsa sesletim olarak işaretledim.</i>		
<i>Çocuğum kendisini sözcük kullanarak ifade ediyorsa sözcük olarak işaretledim.</i>		
<i>Çocuğum birden fazla iletişim davranışını bir arada kullanarak kendisini ifade ediyorsa birden fazla işaretleme yaptım.</i>		
<i>Çocuğumun hangi iletişim döneminde olduğuna karar verdim ve bu kararı öğretmeni ile paylaştım.</i>		

ETKİNLİK 2: Konuşmuyorsa Ne Yapmalı?

Etkinliğin Amacı: Alternatif ve destekleyici iletişim (ADİ) sistemlerini tanıma.

Neler öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda konuşma dışında kullanılabilecek alternatif iletişim sistemleri hakkında bilgi sahibi olacağım.

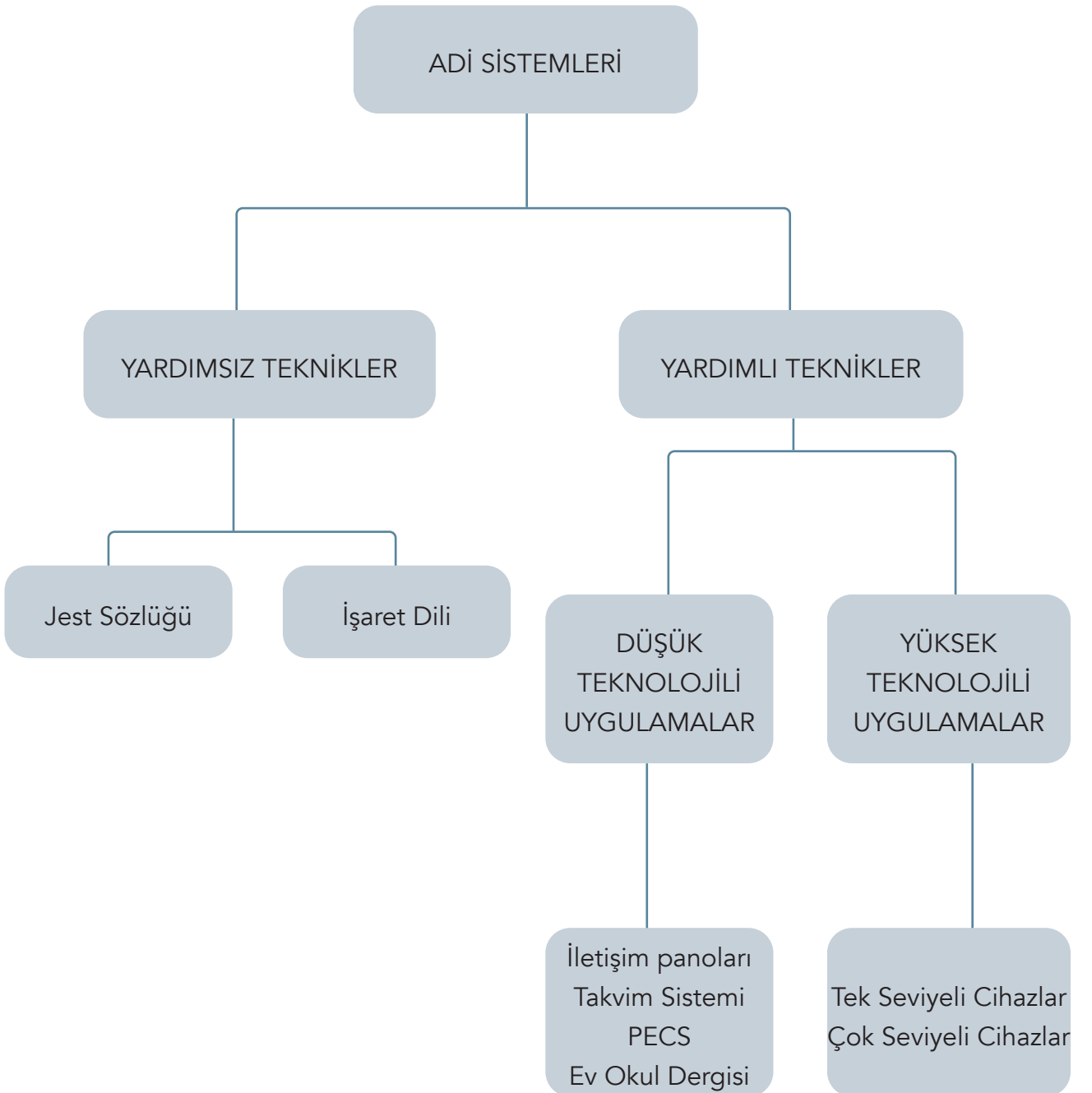
Gerekli Materyaller: Renkli kalem, Tablo 2.1., Tablo 2.2., Tablo 2.3.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 2.1.'de verilen kavram haritasını inceleyiniz. Tablo 2.2.'de yer alan açıklamalarla kavram haritasında gördüğünüz teknik, sistem, cihaz ya da uygulama isminin hangi açıklamaya ait olduğunu tahmin ederek sol taraftaki boşluklara yazınız. Son olarak okuduklarınızdan yola çıkarak sizce çocuğunuz için en uygun ADİ sistemi hangisi olabilir üzerinde düşününüz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 2.3.'te yer alan "Başarımı Değerlendiriyorum" tablosunda yer alan tablo ile Tablo 2.2.'de doldurduğunuz kendi tablonuzu karşılaştırınız.

Tablo 2.1. Kavram Haritası

Aşağıda yer alan kavramları tablonun sol tarafına, uygun olduğunu düşündüğünüz açıklamanın karşısına yazınız.

ADİ Sistemi, Yardımlı Teknikler, Yardımsız Teknikler, Düşük Teknolojili Uygulamalar, Yüksek Teknolojili Uygulamalar, Jest Sözlüğü, İletişim Panoları, Ev Okul Dergisi, PECS, Takvim sistemi, Tek Seviyeli Cihazlar, Çok Seviyeli Cihazlar

Tablo 2.2 Eşleme Oyunu

Teknik/Sistem/Araç/ Uygulama	Tanımı
	Elektrik gücü, pil ya da batarya gerektiren araçları/cihazları kapsar. Bazıları ses/kelime/cümle kaydetme ve seslendirme, bazıları ise görselleri değiştirme/işaretleme gibi işlevlere sahiptir. Bu araçların bir kısmı el ile bir kısmı göz hareketleri ile kontrol edilir. Bazıları ucuz maliyetli, kullanımı ve programlaması kolaydır. Bazıları ise pahalı ve kullanımı karmaşıktır. Bu cihazlar konuşamayan çocukların konuşma çıktısıyla iletişim kurmasına olanak tanır (5), (8).
	Ağır ve çoklu yetersizliği olan çocukların kendine özgü iletişim davranışlarının olması ve bu davranışların genellikle yakın çevresi tarafından anlaşılıyor olmasından dolayı sadece yakın çevresi değil, diğer kişilerin de söz konusu çocuklarla rahatlıkla iletişim kurması amacıyla oluşturulur. Her bir çocuk için bireysel hazırlanır. Böylece o çocukla nasıl iletişim kurulacağı hakkında çevresindeki kişilere sağlıklı bilgi verir. Kişinin yaptıkları (iletişim davranışları), yapılanların ne anlama geldiği (davranışın anlamı) ve dinleyicinin nasıl tepki verdiği (sonuç/uygun tepki) aşamalarından oluşur (5), (8).
	Yetişkinler tarafından sıklıkla kullanılır. Jestler, mimikler, beden dili ve işaret dilidir. Bu tekniklerin bir veya birkaçının birlikte kullanılması iletilen mesajın anlaşılmasında oldukça etkilidir. Bu tekniklerden sıkça kullanılanlardan birisi jesttir. (5), (8).
	Sözlü dil yerine geçebilen ve sözlü dili destekleyen uygulamaları içeren tekniklerdir. Konuşma geliştirilemediğinde ve iletişim kurulamadığında kullanılır (5), (8).
	İletişim kurmak için semboller, ses düğmeleri, bilgisayar, elektronik cihazlar gibi materyaller kullanmayı gerektiren uygulamalardır Kullanılan materyalin türüne göre ikiye ayrılır (5), (8).

	Elektrik gücü, pil ya da batarya gerektirmeyen araçların/materyallerin kullanılmadığı uygulamaları kapsar. Bunlar genellikle bir mesajı iletmek için harflerin, kelimelerin, cümlelerin, resimlerin/çizimlerin ve/veya nesnelerin seçildiği basit uygulamalardır (5), (8).
	Bu sistem kişinin bir günündeki her bir aktiviteyi geçiş sırasına göre sembollerle temsil eden bir düzenlemedir. Başka bir deyişle, günün takvimidir (5), (8)
	Picture Exchange Communication System'in baş harfleriyle anılmaktadır. Türkçe karşılığı Resim Değiş Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi'dir. Görsel becerilere dayalı bir uygulamadır. Amacı, temel iletişim ilkelerini kazandırarak belirli mesajların iletimini öğretmektir. Mesaj iletimi resimli kartlarla sağlanır (5), (8).
	Sınırlı sayıda mesaj içeren, yaklaşık olarak 20-30 saniyeye ses kaydı alan cihazlardır. Kullanımı ve programlaması oldukça kolaydır. Ses ve görsel değiştirmek için kullanılan düğmelerinin bir kısmı bu grupta yer alır. Bu cihazlardan en yaygın olarak kullanılanı ses düğmeleridir. Ses düğmeleri iletişim amaçlı mesajlar içerir (5), (8).
	Belirlenen bir konu hakkında, o bağlamda öğrencinin kendini ifade edeceği sözcükleri kapsayan sembollerle hazırlanır. Öğrencinin iletişim performansına göre farklı seviyelerde hazırlanabilir. Kullanılan semboller, öğrencinin kullandığı iletişim yoluna göre nesneler, nesne parçaları, fotoğraflar, resimler/çizimle ve/veya yazı gibi sembol türlerinden biri ya da birkaçı birlikte kullanılarak oluşturulabilir (5), (8).
	Konuşamayan bireylerin kullandığı, belli kuralları olan, sistemli vücut hareketlerinden oluşan bir dildir. Ancak kullanımı jestler gibi doğal süreçte başlamaz. Çocuğa kendi dilinin özelliklerini taşıyan dilin öğretimi yapılır. Genelde işitme yetersizliği olan bireyler tarafından kullanıldığı düşünülür ancak ağır iletişim yetersizliği olan bireyler tarafından da kullanılır (5), (8).
	Gün sonunda o gün içinde yapılanların karşılıklı iletişim halinde özetlenmesidir. Bu uygulamada nesneler, fotoğraflar, resimler/çizimler, yazı gibi bir ya da birden fazla sembol türü tercih edilebilir. Ancak kullanılacak semboller, öğrencinin takvim sisteminde kullandığı sembollerle aynı olmalıdır. Böylece anlamada bütünlük sağlanır (5), (8).
	20'den daha fazla mesajı içeren cihazlardır. Ayrıca bu cihazlar tek, iki ya da daha fazla tuşlu olabilir (5), (8).

! DİKKAT

Bazı ebeveynler ADİ sistemlerinin çocuklarının konuşma becerisini engelleyebileceğini düşünebilir. Ancak ADİ sistemleri kullanımı konuşmayı destekler, çocukların işlevsel ve kabul edilebilir yolla iletişim kurmasını sağlar. Dolayısıyla çocuğunuzun sosyal kabulünü artırır (8).

Tablo 2.2 Başarımı Değerlendiriyorum

Teknik/Sistem/Araç/ Uygulama	Tanımı
Yüksek Teknolojili Uygulamalar	Elektrik gücü, pil ya da batarya gerektiren araçları/cihazları kapsar. Bazıları ses/kelime/cümle kaydetme ve seslendirme, bazıları ise görselleri değiştirme/işaretleme gibi işlevlere sahiptir. Bu araçların bir kısmı el ile bir kısmı göz hareketleri ile kontrol edilir. Bazıları ucuz maliyetli, kullanımı ve programlaması kolaydır. Bazıları ise pahalı ve kullanımı karmaşıktır. Bu cihazlar konuşamayan çocukların konuşma çıktısıyla iletişim kurmasına olanak tanır (5), (8).
Jest Sözlüğü	Ağır ve çoklu yetersizliği olan çocukların kendine özgü iletişim davranışlarının olması ve bu davranışların genellikle yakın çevresi tarafından anlaşılıyor olmasından dolayı sadece yakın çevresi değil, diğer kişilerin de söz konusu çocuklarla rahatlıkla iletişim kurması amacıyla oluşturulur. Her bir çocuk için bireysel hazırlanır. Böylece o çocukla nasıl iletişim kurulacağı hakkında çevresindeki kişilere sağlıklı bilgi verir. Kişinin yaptıkları (iletişim davranışları), yapılanların ne anlama geldiği (davranışın anlamı) ve dinleyicinin nasıl tepki verdiği (sonuç/uygun tepki) aşamalarından oluşur (5), (8).
Yardımsız (Ek Araçsız) Teknikler	Yetişkinler tarafından sıklıkla kullanılır. Jestler, mimikler, beden dili ve işaret dilidir. Bu tekniklerin bir veya birkaçının birlikte kullanılması iletilen mesajın anlaşılmasında oldukça etkilidir. Bu tekniklerden sıkça kullanılanlardan birisi jesttir. (5), (8).
Alternatif Destekleyici İletişim (ADI) Sistemleri	Sözlü dil yerine geçebilen ve sözlü dili destekleyen uygulamaları içeren tekniklerdir. Konuşma geliştirilemediğinde ve iletişim kurulamadığında kullanılır (5), (8).
Yardımlı (Ek Araçlı) Teknikler	İletişim kurmak için semboller, ses düğmeleri, bilgisayar, elektronik cihazlar gibi materyaller kullanmayı gerektiren uygulamalardır. Kullanılan materyalin türüne göre ikiye ayrılır (5), (8).

Düşük Teknolojili Uygulamalar	Elektrik gücü, pil ya da batarya gerektirmeyen araçların/materyallerin kullanılmadığı uygulamaları kapsar. Bunlar genellikle bir mesajı iletmek için harflerin, kelimelerin, cümlelerin, resimlerin/çizimlerin ve/veya nesnelerin seçildiği basit uygulamalardır (5), (8).
Takvim Sistemi	Bu sistem kişinin bir günündeki her bir aktiviteyi geçiş sırasına göre sembollerle temsil eden bir düzenlemedir. Başka bir deyişle, günün takvimi-dir (5), (8)
PECS (Resim Değiş Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi)	Picture Exchange Communication System'in baş harfleriyle anılmaktadır. Türkçe karşılığı Resim Değiş Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi'dir. Görsel becerilere dayalı bir uygulamadır. Amacı, temel iletişim ilkelerini kazandırarak belirli mesajların iletimini öğretmektir. Mesaj iletimi resimli kartlarla sağlanır (5), (8).
Tek Seviyeli Cihazlar	Sınırlı sayıda mesaj içeren, yaklaşık olarak 20-30 saniyeye ses kaydı alan cihazlardır. Kullanımı ve programlaması oldukça kolaydır. Ses ve görsel değiştirmek için kullanılan düğmelerinin bir kısmı bu grupta yer alır. Bu cihazlardan en yaygın olarak kullanılanı ses düğmeleridir. Ses düğmeleri iletişim amaçlı mesajlar içerir (5), (8).
İletişim Panoları/İletişim Kitapları	Belirlenen bir konu hakkında, o bağlamda öğrencinin kendini ifade edeceği sözcükleri kapsayan sembollerle hazırlanır. Öğrencinin iletişim performansına göre farklı seviyelerde hazırlanabilir. Kullanılan semboller, öğrencinin kullandığı iletişim yoluna göre nesneler, nesne parçaları, fotoğraflar, resimler/çizimle ve/veya yazı gibi sembol türlerinden biri ya da birkaçı birlikte kullanılarak oluşturulabilir (5), (8).
İşaret Dili	Konuşamayan bireylerin kullandığı, belli kuralları olan, sistemli vücut hareketlerinden oluşan bir dildir. Ancak kullanımı jestler gibi doğal süreçte başlamaz. Çocuğa kendi dilinin özelliklerini taşıyan dilin öğretimi yapılır. Genelde işitme yetersizliği olan bireyler tarafından kullanıldığı düşünülür ancak ağır iletişim yetersizliği olan bireyler tarafından da kullanılır (5), (8).
Ev/Okul Dergisi	Gün sonunda o gün içinde yapılanların karşılıklı iletişim halinde özetlenmesidir. Bu uygulamada nesneler, fotoğraflar, resimler/çizimler, yazı gibi bir ya da birden fazla sembol türü tercih edilebilir. Ancak kullanılacak semboller, öğrencinin takvim sisteminde kullandığı sembollerle aynı olmalıdır. Böylece anlamada bütünlük sağlanır (5), (8).
Çok Seviyeli Cihazlar	20'den daha fazla mesajı içeren cihazlardır. Ayrıca bu cihazlar tek, iki ya da daha fazla tuşlu olabilir (5), (8).

ETKİNLİK 3: Dokunsal Semboller Oluşturuyorum

Etkinliğin Amacı: ADİ için gerekli dokunsal sembollerini oluşturur.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğunuzun ADİ sistemi için gerekli olan dokunsal sembollerini oluşturabileceğim.

Gerekli Materyaller: Çocuğunuzun gün boyunca katıldığı rutinleri, tercih ettiği etkinlik ve nesneleri temsil edebilecek materyaller, güçlü bir yapıştırıcı, cırt cırt, 15x15 boyutunda kesilmiş mukavva, laminant gibi dayanıklı malzemeden plakalar, sembollerini yerleştirebileceğiniz bir klasör, Tablo 3.1., Tablo 3.2., Tablo 3.3.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: İlk olarak size verilen Tablo 3.1.'deki bilgi notunu okuyunuz. Bilgi notunda yer alan yönergelere göre Tablo 3.2.'deki basamakları izleyerek materyalleri hazırlayınız.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 3.3.'de yer alan maddelere göre kendi performansınızı değerlendiriniz.

Tablo 3.1. Bilgi Notu

- Dokunulabilir semboller kişi, mekân, nesne, olay, kavram ya da aktiviteleri temsil eden resimlerden ya da üç boyutlu nesnelerden oluşur.
- Dokunulabilir semboller genel olarak konuşma ya da işaret dili gibi soyut sembollerle iletişim kuramayan kişiler için kullanılır. Dokunsal semboller temsil ettiği nesne kişi, mekân, olay, kavram ya da aktivite ile aynı dokunsal özelliğe sahip olmalıdır.

Örnek: Park için parktaki salıncağın zincirinden bir parça, okul servisi için emniyet kemeri klipsi, okul için okulun resmi, öğretmen için öğretmenin her zaman kullandığı bir aksesuarı (saat, gözlük ya da önlüğü), oyun zamanı için oyun zamanında her zaman altına serdiğiniz örtüden bir parça, uyku zamanı için battaniye ya da yastık kılıfından bir parça, yemek zamanı için kullandığı kaşık ya da çatalın örneği ya da bir parçası, süt için her zaman kullandığı bardağın kendisi ya da bardağın kulpu.

Görsel 1 Betimleme: Yukarıdan aşağıya sıralanmış üç görselden ilki üzerinde günlük rutine ait çeşitli nesnelerin bulunduğu ve bunların hangi etkinliğe ait olduğunu yazılı olduğu kartlar

İkinci görselde, kişilere ait sembol nesnelerin yapıştırıldığı altında nesnenin ait olduğu kişinin adının yazılı olduğu kişi tanıma kartları

Üçüncü görselde ise çeşitli hava durumlarına yönelik hazırlanmış dokunsal kartlar

Tablo 3.2. Dokunsal Sembol Hazırlıyorum (1, 6, 7, 8, 9, 10)

Dokunsal Sembol Hazırlamanın basamakları	Yaptım	Yardıma İhtiyaç Duydum
Günlük rutinlerin listesini çıkardım. Açıklama: Önce sabah kalktıktan sonra tüm gün çocuğunuzla yaptıklarınızı listeleyiniz.		
Rutinlerde çocuğumun yaptığı etkinlik ve eylemleri sıraladım. Açıklama: Örneğin kahvaltı rutinde masaya oturma, yiyecekleri tabağa koyma, içecekleri doldurma, yeme, masayı toplama, elleri yıkama. Kitap okuma rutinde, kitabı seçme, varsa kitabın şarkısını/tekerlemesini söyleme, kitabı okuma, okuma anında soru sorma/çocuğunuzun taklit etme/kitabın tekrarlı diyaloglarını tekrar etme/kitapta belirlediğiniz dokunsal sembollere dokunma, okumayı bitirme, okuma sonrasında kitapla ilgili şarkı tekerlemeyi tekrar etme, okumanın bittiğini söyleme.		
Her etkinliğe/eyleme ilişkin dokunsal sembolü belirledim. Açıklama: Örneğin kahvaltı için çocuğunuzun kullandığı çatal ve tabak, Kitap okuma için kitabın kapağı, Park zamanı için salıncağın zincirinden bir parça		
Sembolün gerçek nesneyi, mekanı, kişiyi ve etkinliği doğrudan temsil eden özellikte olmasına dikkat ettim. Açıklama: Servis zamanı için oyuncak bir otobüs kullanmak oyun zamanını da çağrıştırabilir. Bunun yerine emniyet kemerinin ucunda bulunan demir klips kısmı daha uygun ve temsil edici bir sembol olacaktır.		
Sembolleri seçerken kaybolduğunda ya da bozulduğunda kolay bulabileceğim özellikte olmasına dikkat ettim. Açıklama: Örneğin tuvalet rutini için küçük bir klozet modeli yerine tuvalet kâğıdı rulosunu kullanmak daha kolay ve yenilenebilen bir sembol seçimi olacaktır.		
Sembolleri 15x15 boyutundaki mukavva ya da laminanta sağlam bir şekilde yapıştırdım. Açıklama: Çekme ve asılmalara dayanıklı, mümkünse piyasada bulunan en kuvvetli yapıştırıcı ile yapıştırarak ya da misina gibi sağlam plastik bir materyal ile sabitleyiniz.		

Sembollerin altına neyi temsil ettiğini gören yazı ile ya da Braille yazı ile yazdım.

Açıklama: Çocuğunuz az görüyor ise gören yazı ile, hiç görmesi yoksa Baraille alfabe kullanın. Çocuğunuzun zaman içinde görmesini kaybetme olasılığı var ise her iki yazıyı da kullanın.

Tüm sembolleri toplu biçimde bulabileceğim bir klasör ya da kutuya yerleştirdim.

Açıklama: Sağlam bir klasör ya da kutu kullanın.

ETKİNLİK 4: Sembolü Ver, İsteddiğini Al.

Etkinliğin Amacı: Sembol değiş tokuşuna dayalı iletişimi öğretir.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda sembol değiş tokuşuna dayalı ADİ sistemi oluşturacağım.

Çocuğun Neler Öğrenecek?: Bu etkinliğin sonunda çocuğum sembol değiş tokuşu ile iletişim kurmayı öğrenecek.

Gerekli Materyaller: Dokunsal sembol klasörü, gerçek oyuncak, yiyecek, etkinlik malzemeleri.

Ortam: Çocuğunuz ile birlikte olduğunuz ortamlar.

Etkinlik/Etkinliğe Başlayalım: Tablo 4.1’de yer alan yönergeleri izleyerek öğretimi yapınız.

Başarımı değerlendiriyorum: Tablo 4.2’de yer alan maddelere göre kendi performansınızı değerlendiriniz.

DİKKAT

Bu etkinlikte Görmeye ek yetersizliği olan çocuklara yönelik uyarlamalar yapılarak PECS’in ilk üç evresine yönelik çalışmalara yer verilmiştir.

Çocuğunuzun işlevsel görme düzeyi, bağımsız hareket becerilerindeki bağımsızlığına bağlı olarak ikinci bir kişiden yardım almanız gerekebilir.

Öğretimleri evre evre gerçekleştirin. 1. evrede çocuğunuz bağımsızlaşınca 2. evreye, 2. evrede bağımsızlaşınca 3. evreye geçin.

Tablo 4.1. PECS Öğretimi Basamakları (8, 9)

Evre	Basamak	Yaptım	Yardıma İhtiyaç Duydum	Açıklama
1. Evre Fiziksel Değiş Tokuş	Çocuğunuzu bir mama sandalyesine ya da her zaman çalıştığınız masanın başına oturtunuz.			
	Size yardım edecek diğer kişi çocuğunuzun arkasında kolundan/elinden yardım edebilecek şekilde konumlansın.			
	Çocuğunuzun önüne "Çocuğumu tanımak" bölümünde yer alan tercih belirleme etkinliğinde belirlediğiniz tercih ettiği nesnelerden sadece bir tanesinin sembolünü koyun. Örneğin çocuğunuz cipsi seviyor ve tercih ediyor ise onun sembolünü koyun.			
	Çocuğunuza "Ne istiyorsun?" diye sorun.			
	Çocuğa yardım veren kişi çocuğun dirseğinden/kolundan/elinden tutarak sembolü almasını ve sizin elinize bırakmasını sağlasın. Siz de o sırada bir elinizi açıp kapatırken diğer elinizle cips paketini hışırdatarak işitsel uyarı verin.			
	Çocuğunuz sembolü sizin elinize bırakır bırakmaz cipsi hemen verin ve "Cips istiyorsun." deyin.			
	Aynı denemeyi en az 10 kez yapın.			
	Çocuğunuzu izleyin eğer kendiliğinden sembole ulaşma çabası göstermeye başladıysa artık ona arkadan fiziksel yardım veren kişi yardımı azaltsın ya da tamamen yardımı kessin.			
	İlk nesne ile bu denemeler bittikten sonra başka bir sevdiği nesneye örneğin boyama etkinliğini seviyorsa aynı basamakları bu sefer boyama etkinliği için yapın.			
	Günde 10-15 dakika bu öğretimi sürdürün. Çocuğunuz artık öğretimlerde 10 denemenin 8-9'unda kendiliğinden sembolü size veriyorsa artık ikinci evreye geçin.			
	Çocuğunuzun bağımsız hareket becerileri kısıtlı ise 2. evredeki fiziksel mesafeyi kısa tutun ya da doğrudan 3. evreye geçin.			

Evre	Basamak	Yaptım	Yardıma İhtiyaç Duydum	Açıklama
2. Evre Spontanlığın Geliştirilmesi	Çocuğunuz ile istediği nesne arasında belli bir mesafe olmasına dikkat edin. Örneğin çocuğunuz mutfak masasında oturuyorsa siz tezgâhın önünde durun			
	Size yardım edecek diğer kişi çocuğunuzun arkasında onun yürümesine ve size yönelmesine yardım edecek şekilde bulunsun.			
	Çocuğunuzun önüne “Çocuğumu Tanımak” bölümünde yer alan tercih belirleme etkinliğinde belirlediğiniz tercih ettiği nesnelerden sadece bir tanesinin sembolünü koyun. Örneğin çocuğunuz cipsi seviyor ve tercih ediyor ise onun sembolünü koyun.			
	Çocuğunuza bulunduğunuz yerden “Ne istiyorsun?” diye sorun.			
	Çocuğa yardım veren kişi çocuğun dirseğinden/kolundan/elinden tutarak sembolü almasını size doğru yürümesini ve sembolü sizin elinize bırakmasını sağlasın. Siz de o sırada “Bana doğru gel.” derken diğer elinizle cips paketini hışırdatarak ve havada paketi sallayarak işitsel uyarı verin.			
	Çocuğunuz sembolü sizin elinize bırakır bırakmaz cipsi hemen verin ve “cips istiyorsun” deyin.			
	Aynı denemeyi en az 10 kez yapın.			
	Çocuğunuzu izleyin eğer kendiliğinden sembole ulaşma çabası göstermeye başladıysa artık ona arkadan fiziksel yardım veren kişi yardımı azaltsın ya da tamamen yardımı kessin.			
	İlk nesne ile bu denemeler bittikten sonra başka bir sevdiği nesneye örneğin boyama etkinliğini seviyorsa aynı basamakları bu sefer boyama etkinliği için yapın.			
	Günde 10-15 dakika bu öğretimi sürdürün. Çocuğunuz artık öğretimlerde 10 denemenin 8-9’unda kendiliğinden sembolü size veriyorsa artık üçüncü evreye geçin.			

Evre	Basamak	Yaptım	Yardıma İhtiyaç Duydum	Açıklama
3. Evre Sembol Ayırt Etme	Çocuğunuzu bir mama sandalyesine ya da her zaman çalıştığınız masanın başına oturtunuz.			
	Size yardım edecek diğer kişi çocuğunuzun arkasında kolundan/elinden yardım edebilecek şekilde konumlansın.			
	Çocuğunuzun önüne “Çocuğumu Tanımak” bölümünde yer alan tercih belirleme etkinliğinde belirlediğiniz bir tercih ettiği bir de tercih etmediği nesne koyun.			
	Çocuğunuza “Ne istiyorsun?” diye sorun.			
	Çocuğa yardım veren kişi çocuğun dirseğinden/kolundan/elinden tutarak sembolleri tanımasını sağlasın. Çocuğunuz sembollere dokunurken sembollerin adını söyleyin. “Bu cips.”, “Bu sakız.” gibi ifade edin.			
	Çocuğunuz ilk iki evrede bir sembolü size vermeyi öğrendiği için burada asıl amaç tercih ettiği nesnenin sembolünü seçerek size vermesini sağlamaktır. Yardım veren kişi çocuğunuz hatalı seçim yaparsa tercih ettiği nesneyi seçmesini sağlasın. Çocuğun istediği nesnenin sembolünü almasını ve sizin elinize bırakmasını bekleyin.			
	Çocuğunuz sembolü sizin elinize bırakır bırakmaz cipsi hemen verin ve “cips istiyorsun” deyin.			
	Aynı denemeyi en az 10 kez yapın.			
	Her bir denemede sembollerin yerini değiştirin.			
	Çocuğunuzu izleyin eğer kendiliğinden seçim yapmaya başladıysa artık ona arkadan fiziksel yardım veren kişi yardımı azaltsın ya da tamamen yardımı kessin.			
	Her gün günde 10-15 dakika bu öğretimi yapın.			

Okuma Önerileri

Şafak, P., & Uyar, D. (2020). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler içinde* P. Şafak (Ed.), *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin dil becerileri*. (Sayfa 526-PECS öğretim süreci).

Türkbay, T., Karaman, D., & Çiyiltepe, M. (2005). "Otistik bozuklukta resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sisteminin kullanılması: Bir olgu sunumu." *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(1), 24-29.

Şafak, P., & Uyar, D. (2018) Görme yetersizliği olan çocuklarda ortak dikkat becerisi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 7(4), 366-284.

Uyar, D. (2016). *Çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocukların kullandıkları jestler ile yetişkinlerin çocuklarla etkileşim davranışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Şafak, P., & Uyar, D. (2020). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler içinde* P. Şafak (Ed.), *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin dil becerileri*. (s.97-118). Ankara: Vize.

Küçüközyiğit, M., & Şafak, P. (2015). Arttırıcı ve alternatif iletişim teknikleri. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 4(1). Kaynaklarını okuyabilirsiniz.

Neler Öğrendik?

Bu bölümde yer alan etkinlikler ile çocuğunuzun iletişim becerilerinin hangi dönemde olduğuna karar vermeyi, sözel iletişim kurmayan çocuklar için alternatif iletişim sistemlerinin kullanılabileceğini, ADİ sistemi için gerekli olan dokunsal sembollerini oluşturmayı ve sembol değiş tokuşuna dayalı ADİ sistemi oluşturmayı ve kullanmayı öğrendiniz. Etkinliklerin sonunda yer alan "Başarımı Değerlendiriyorum" başlığında yer alan kontrol listeleri ile kendi ilerlemenizi izlediniz.

Yararlanılan Kaynaklar

- (1) Ali, E. (2009). *The effectiveness of combining tangible symbols with the picture exchange communication system to teach requesting skills to children with multiple disabilities including visual impairment*. The University of Arizona.
- (2) Ayyıldız, E. (2012). *Çok engelli görmeyen çocuklar için söz öncesi iletişim becerileri ölçeği'nin geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- (3) Ayyildiz, E., Akçin, N., & Güven, Y. (2016). Development of Preverbal Communication Skills Scale for Children with Multiple Disabilities and Visual Impairment. *Online Submission*, 13(2), 2668-2681.
- (4) Ivy, S. E., Hatton, D. D., & Hooper, J. D. (2014). Using the picture exchange communication system with students with visual impairment. *Exceptional Children*, 80(4), 474-488.
- (5) Küçüközyiğit, M., & Şafak, P. (2015). Arttırıcı ve alternatif iletişim teknikleri. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 4(1), 27-37.
- (6) Lund, S. K., & Troha, J. M. (2008). Teaching young people who are blind and have autism to make requests using a variation on the Picture Exchange Communication System with tactile symbols: A preliminary investigation. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 38(4), 719-730.
- (7) Parker, A. T., Banda, D. R., Davidson, R. C., & Liu-Gitz, L. (2010). Adapting the picture exchange communication system for a student with visual impairment and autism: A case study. *AER Journal: Research and Practice in Visual Impairment and Blindness*, 3(1), 2-11.
- (8) Şafak, P., & Uyar, D. (2020). Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler İçinde P. Şafak (Ed.), Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin dil becerileri. (s.97-118). Ankara: Vize.
- (9) Türkbay, T., Karaman, D., & Çiyiltepe, M. (2005). Otistik bozuklukta resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sisteminin kullanılması: Bir olgu sunumu. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(1), 24-29.
- (10) Trief, E., Bruce, S. M., Cascella, P. W., & Ivy, S. (2009). The development of a universal tangible symbol system. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 103(7), 425-430.

BÖLÜM 6

Arş. Gör. Zahide TÖRET

UZMANLARLA İŞ
BİRLİĞİ

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; genel olarak 4-6 yaş grubundaki çocuğunuzun eğitimi sürecinde yapacağınız iş birlikleri için gereken bilgi ve becerileri edineceksiniz. Bu genel amaç doğrultusunda siz sevgili ailelerimiz iş birliğinin tanımını yapma, iş birliği kuracağınız olası paydaşların kimler olacağı, paydaşlarla iş birliği kurmada gerekli beceriler, olumlu iletişim kurmanın önemi, aktif dinleme becerileri ve iletişim defteri tutma becerilerini kazanacaksınız.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- İş birliğinin tanımını yapar.
- Çocuğun eğitimi için iş birliğinin gerekliliğini açıklar.
- Çocuğun özellikleri doğrultusunda iş birliği kuracağı kişi ve kurumlar hakkında bilgi edinir.
- Çocuğun eğitimi boyunca kuracağınız iş birliklerinde sorumluluklarınızın neler olabileceğini öğrenir.
- İş birliği için gerekli becerileri öğrenir.
- Aktif dinleme becerilerini geliştirir.
- İş birliği için gerekli iletişim stratejilerini geliştirir.
- İletişim defteri oluşturmanın önemini kavrayacak ve iletişim defteri oluşturmayı öğrenir.

İçerik

1. İş Birliği Nedir?
2. Paydaşlarım Kimler?
3. Sorumluluklarımın Farkında Mıyım?
4. İş Birliği Becerileri Nelerdir?
5. Aktif Dinleme Becerimi Geliştiriyorum
6. Etkili İletişim Kurmak İçin Stratejiler Geliştiriyorum
7. İletişim Defteri Tutuyorum

Açıklamalar

Çocuğunuzun eğitimi için yapacağınız iş birliğinde ebeveyn olarak siz, çocuğunuzun öğretmeni, okul idaresi, sağlık personeli ve başka alanlarda çalışan pek çok farklı uzman bulunur. İş birliğinin ortak amacı ise çocuğunuzun eğitimden alabileceği en yüksek verimi alması ve en nihayetinde bağımsız bir birey olarak toplumda varlık göstermesini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda yapacağınız iş birliğinin kalitesi doğrudan iletişim becerileri ile alakalıdır. Bu bölümde iş birliğinin tanımı, olası paydaşlarınız, iş birliği için gerekli beceriler hakkında yeterlilik kazanmanızı sağlayacak etkinlikler bulunmaktadır.

Giriş

İş birliği “amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı” olarak tanımlanmaktadır. Güncel tanımlarda ise iş birliği; iki ya da daha fazla kişi ya da kurumun bir görevi tamamlamak ya da bir hedefe ulaşmak için bir arada çalıştıkları süreç olarak tanımlanmaktadır. Eğitimde ise iş birliği ortak eğitimsel amaçlar için bir arada çalışan ve karar alan en az iki paydaşın olduğu, etkileşim ve paylaşım dayalı, kültürel ve sistemsel faktörlerden etkilenen bir çerçevedir. Tanımlar dikkatle incelendiğinde paydaşlık, ortak amaç, birlikte çalışma, birlikte karar alma gibi ortak noktaların olduğu görülmektedir.

Bir çocuğun eğitimi söz konusu olduğunda çevresinde bulunan tüm yetişkinlerin ortak amacı onun başarılı olması, ileride bağımsız bir birey olarak hayatına devam etmesidir. Özel gereksinimi olan çocuklar için de bu durum aynıdır. Diğer taraftan özel gereksinimleri olan çocukların eğitimi kendilerine has özellikleri bakımından birden fazla alan uzmanıyla iş birliği gerektirebilir. Öyle ki bazı durumlarda aileler çocuklarının eğitimi boyunca yüzlerce kişi ile tanışıp hepsi ile ayrı iletişim ve iş birliği deneyimi yaşayabilirler. Ancak tüm bu deneyimlerin en önemli paydaşı anne babalardır.

Anne babaların çocukları hakkında en net ve doğru bilgiye sahip olmaları, çocuğun yasal hak savunucuları olmaları, uzmanlar arasında bilgi akışını sağlamaları, çocuklarının eğitimden alacağı verimi artırma çabaları onların kilit rolde olduklarını göstermektedir.

Aile, öğretmen, okul idaresi, sağlık çalışanları ve daha pek çok katılımcı karşılıklı güven ve aidiyet içinde iş birliği kurarsa öğrencinin başarısı ve sosyal kabulü artar. Ancak iş birliği kurmak zor bir süreçtir. İş birliği kültürden, kişilerin sahip olduğu iletişim becerilerinden etkilenir. Bu nedenle iyi ve aktif bir dinleyici olmak, olumlu ve iyi ilişkiler kurmak ailelerin sahip olması gereken en önemli iş birliği becerileri arasında yer almaktadır.

Özetlemek gerekirse özel gereksinimli çocukların anne babaları çocuklarının eğitimi boyunca pek çok iş birliğine ortak olmak durumundadır. Bu nedenle gerekli iş birliği becerilerine

sahip olmaları hem kendi yaşam kaliteleri bakımından hem de çocuklarının alacağı eğitim bakımından son derece önemlidir. Bu nedenle bu bölümde iş birliği ve iş birliği için gerekli bilgi ve becerileri edinmenizi sağlayacak etkinliklere yer verilmiştir.

ETKİNLİK 1: İş Birliği Nedir?

Etkinliğin Amacı: İş birliğinin tanımını yapma, çocuğunun eğitimi için iş birliğinin gerekliliğini açıklama.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun eğitiminde kuracağım veya kurduğum iş birliğinin tanımını ve iş birliği çocuğumun eğitimi için neden gereklidir açıklayabileceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalem, Tablo 1.1., Tablo 1.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinlik/Etkinliğe Başlayalım:

- İlk olarak Tablo 1.1.'de yer alan ilk satıra sizce iş birliğinin anlamının ne olduğunu yazınız.
- Altta bulunan satırlara ise çocuğunuzun gelişimi için neden iş birliği yapmanız gerektiği üzerinde düşünerek gerekçelerinizi yazınız.

Başarımı Değerlendiriyorum:

- Tablo 1.2.'de yer alan "Başarımı Değerlendiriyorum" tablosu ile Tablo 1.1.'de yer alan kendi tablonuzu karşılaştırarak yanıtlarınızı kontrol ediniz, açıklamaları okuyunuz.

Tablo 1.1. İş Birliğinin Tanımı

Bence iş birliği;
.....
.....
.....
.....
.....
.....
..... dir.

Benim çocuğumun eğitimi için iş birliği yapıyor olmam

..... için gereklidir.

..... için gereklidir.

..... için gereklidir.

..... için gereklidir.

Tablo 1.2. Başarımı Değerlendiriyorum

Bence iş birliği; ortak bir amaçta fikir birliğinin olduğu, eşitliğe dayalı ortak bir karar alma sürecidir.

Açıklama: İş birliği bir ortamda çalışmak özel eğitim öğretmenleri, diğer alan uzmanları ve ebeveynlere çocuğun eğitimini bireyselleştirmek için yeni ve özgün yöntemler oluşturmak üzere bilgi ve becerileri paylaşımları için sürekli fırsatlar sunar. Etkili bir iş birliğine dayalı ekip oluşturma süreci; düzenli, olumlu yüz yüze etkileşimler, çocuğun eğitimine ait sorunları ele almak için bir yapı, çocuğun gelişimi ve bu gelişimi izleme için net bireysel sorumluluklar içerir. İş birliğinin merkezindeki ortak amaç çocuğun ilerlemesidir. Bu amaç doğrultusunda ebeveynler; özel eğitim öğretmeni, diğer uzmanlar ve okul idaresi birlikte gönüllü olarak çalışır. Bu gönüllü grup süreçte bilgi paylaşır, birlikte karar alır, kararları uygulamak için sorumluluk alır, ortaya çıkan sonucun sorumluluğunu birlikte paylaşır. Bu sürecin tümünde her bir paydaşın fikirleri eşit değere sahip olmalıdır.

Benim çocuğumun eğitimi için iş birliği yapmam

Çocuğum hakkında en çok, en önemli ve en doğru bilgilere sahip olduğum için gereklidir.

Açıklama: Ebeveynler çocuklarının bilgi, beceri, ilgi, istek ve ihtiyaçları hakkında en derinlemesine bilgiye sahip kişilerdir. Bu bilgiler çocuğun eğitim programının düzenlenmesinde kilit rol oynar çünkü sahip oldukları bilgiler çocuğun hayatındaki diğer uzmanların sahip olduğu bilgilerden çok daha zengindir. Ebeveynler çocukların hayatındaki tek sabit faktörlerdir. Bu nedenle çocuğun eğitimi ve gelişimi hakkında yapılacak iş birliğinin en önemli paydaşlarıdır.

Çocuğumun yasal hak savunucusu olduğum için gereklidir.

Açıklama: Ebeveynler çocuklarının eğitim haklarının savunulması bakımından hem hak hem de sorumluluk sahibi olan kişilerdir. Millî Eğitim Bakanlığının Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde "Ailelerin, özel eğitim sürecinin her aşamasına aktif olarak katılması esastır." (Madde 5/g) şeklinde açıkça ifade edilmektedir. Ebeveynler çocuklarının eğitsel durumlarının değerlendirilmesi, uygun eğitim ortamına yerleştirilmesi, destek eğitim hizmetlerinin sağlanması, çocuğa özgü "Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı"nın (BEP) oluşturulması, BEP'in uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinde görev ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Çocuğumun gelişiminin en üst düzeyde desteklenmesinde benim bilgi ve desteğime ihtiyacı duyulacağı için gereklidir.

Açıklama: Ebeveynler uzmanlardan farklı olarak çocukları hakkında zengin bir bilgiye sahiptir. Örneğin ebeveynler çocuklarının nasıl iletişim kurduğunu, ne zaman ve kiminle rahat olduğunu bilirler. Başka bir deyişle, ebeveynler kendi çocukları konusunda uzmandır. Uzmanlar ise çocukları destekleme konusundaki pratik deneyimleri ile özel bilgilere sahiptir. İdeal olarak hem ebeveynlerin hem de profesyonellerin uzmanlığı çocukların gelişimi için birleşmelidir.

Çocuğumun gelişimi için birden fazla uzmanın (özel eğitim öğretmeni, okul öncesi öğretmeni, çocuk gelişimi uzmanı, fizyoterapist, dil ve konuşma terapisti, ergoterapist, çocuk psikiyatristi, gelişimsel pediatri doktoru vs.) bir arada çalışması nedeni ile gereklidir.

Açıklama: Çoklu yetersizlikte etkilenmiş çocuklar dil ve konuşma, bağımsız hareket etme, bilişsel güçlükler, görme ve işitme yetersizliği gibi birden fazla alanda yetersizliğe sahip olabilir. Diğer taraftan çoklu yetersizliği olan çocuklar yoğun ve sürekli tıbbi tedavilere ihtiyaç duyabilir. Bu nedenle gelişimleri için iş birliği son derece önemli bir süreçtir.

Hem çocuğumun hem kendimin yaşam kalitesini artırmak için gereklidir.

Açıklama: İş birliği temelde ortak hedef belirleme ve ortak karar alma fırsatlarının oluşmasını sağlar. Bu nedenle iş birliği, ortak sahiplik ve sorumluluk anlayışıyla çalışarak çocukların ve ailelerinin yaşam kalitesini iyileştirmenin bir yolu olarak görülebilir. Aile ve okul personeli arasındaki iş birliği çocuğun eğitim sürecindeki başarısını olumlu yönde etkiler. Ebeveynlerin eğitim sürecine vereceği destek çocuğun gelişimine önemli katkılar sunar. Ebeveynlerin çocuklarının eğitim sürecine dâhil olması çocuklarıyla olan etkileşimlerini artırır, çocuklarının ihtiyaçlarına ve gelişimlerine daha duyarlı hale gelir ve ebeveynlik becerilerine olan güvenlerinin artmasını sağlar (1), (3).

ETKİNLİK 2: Paydaşlarım Kimler?

Etkinliğin Amacı: Çocuğunun özellikleri doğrultusunda iş birliği kuracağı kişi ve kurumları bilir.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun eğitiminde kurduğum veya kurduğum iş birliklerinde yer alan paydaşlarımın kimler olacağını öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalem, Tablo 2.1., Tablo 2.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinlik/Etkinliğe Başlayalım:

- İlk olarak Tablo 2.1.'de yer alan şemaya çocuğunuzun eğitiminde iş birliği kurduğunuz kişi ve kurumların isimlerini yazınız.
- Altta bulunan satırlara ise bu kişi ve kurumlarla neden iş birliği yapmanız gerektiği üzerinde düşünerek gerekçelerinizi yazınız.

Başarımı Değerlendiriyorum:

- Tablo 2.2.'de yer alan şema ile Tablo 2.1.'de yer alan kendi tablonuzu karşılaştırarak yanıtlarınızı kontrol ediniz.

Düşünme Sorusu

Çocuğunuz doğduğundan beri hangi alan uzmanları ile etkileşime geçtiniz?

Bu etkileşimlerin konusu kimdi?

Bu etkileşimleri hangi amaçlarla kurdunuz?

Tablo 2.1. Başarımı Değerlendiriyorum

Sağlık	
Eğitim	
Diğer Paydaşlar	

Tablo 2.2. Paydaşlarım kimler?

Sağlık	Çocuk Psikiyatristi	Odyolog
	Gelişimsel Pediatri Doktoru	Psikolog
	Göz Doktoru	Çocuk Gelişimci
Eğitim	RAM	Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi
	Okul İdarecileri	Fizyoterapist
	Okul Öncesi Öğretmeni	Ergoterapist
	Özel Eğitim Öğretmeni	
	Dil ve Konuşma Terapisti	
Diğer Paydaşlar	Sosyal Hizmet Uzmanı	
	Okul ve sınıfta çalışan yardımcı personeller (sınıftaki usta öğretici, okul hemşiresi)	
	Okulda çalışan diğer yardımcı personel	
	Çocuk için yardımcı teknoloji ve cihaz geliştiren/sağlayan kişiler (gözlük, işitme cihazı, protez, tekerlekli sandalye, baston vs.)	

DİKKAT

Çocuğunuzun eğitimi ve gelişimi için pek çok alandan uzman ile iş birliği kurmanız gerekebilir. Çocuğunuzun sahip olduğu yeterlilikler iş birliği yapmanız gereken paydaşlarınızın değişmesine sebep olabilir (5). Yukarıda bulunan alan uzmanlarından bazıları ile hiç iş birliği kurmayabilirsiniz. Diğer taraftan sizin yaptığınız listede daha farklı alanlardan uzmanlar da yer alabilir. Bu etkinlikte çoklu yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin geniş bir iş birliği ağına sahip olması gerektiğine dikkat çekilmeye çalışılmaktadır.

ETKİNLİK 3: Sorumluluklarımın Farkında mıyım?

Etkinliğin Amacı: Ebeveyn olarak sorumluluklarının farkında olma.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun eğitiminde kuracağım veya kurduğum iş birliklerinde sorumluluklarımın neler olabileceğini öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalem, Tablo 3.1., Tablo 3.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinlik/Etkinliğe Başlayalım:

- İlk olarak Tablo 3.1.'de yer alan listeye çocuğunuzun eğitimi için kuracağınız iş birliklerindeki sorumluluklarınızı yazınız.

Başarımı Değerlendiriyorum:

- Tablo 3.2.'de yer alan liste ile Tablo 3.1.'de yaptığınız kendi tablonuzu karşılaştırarak yanıtlarınızı kontrol ediniz.

Tablo 3.1. Sorumluluklarımın Listesi

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tablo 3.2. Başarımı Değerlendiriyorum (5)

Uzmanın/öğretmenin/okul personelinin istediği bilgiyi verme.
Uzmanlara/öğretmenlere/okul personeline çocuk hakkında doğru bilgi verme.
Çocuğun okulda öğrendiği bilgi ve beceriyi okul dışında pekiştirme.
Uzmanlar arasındaki bilgi akışını sağlama.
Okulda öğrenilen bilgi ve becerinin evde pekiştirilmesini sağlama.
Çocuğun yasal haklarını savunma.
Çocuk hakkında karar verilen tüm toplantılarda bulunma.
Kararda sorumluluk alma.
Alınan kararların farkında olma ve kararın sonuçlarına ilişkin sorumluluk alma.

ETKİNLİK 4: İş Birliği Becerileri Nelerdir?

Etkinliğin Amacı: İş birliği için gerekli becerileri bilme.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda iş birliği kurabilmek için gerekli becerilerin neler olduğunu öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 4.1., Tablo 4.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım:

- İlk olarak Tablo 4.1.'e iş birliği kurabilmek için gerekli olabileceğini düşündüğünüz becerileri yazınız.

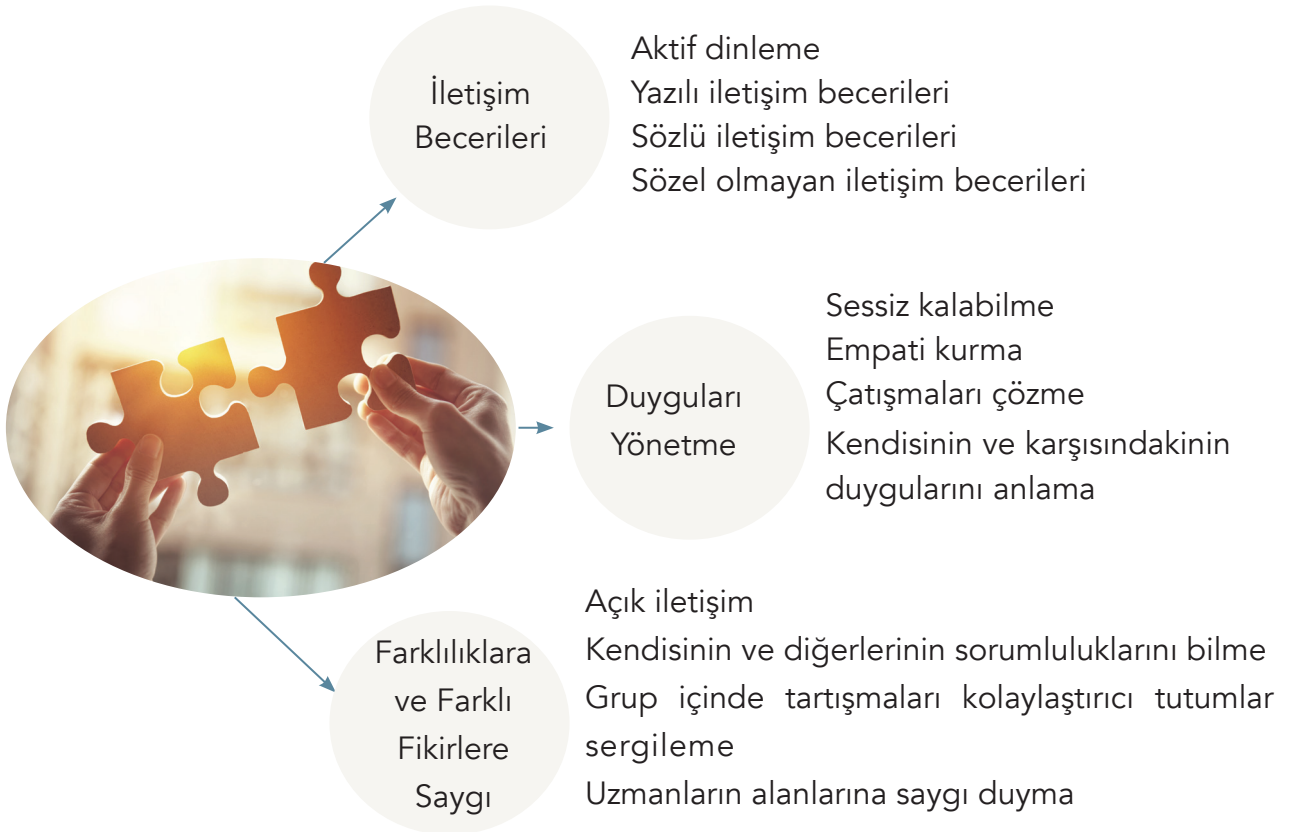
Başarımı Değerlendiriyorum:

- Tablo 4.2.'de yer alan liste ile Tablo 4.1.'de yaptığınız kendi listenizi karşılaştırarak yanıtlarınızı kontrol ediniz.

Tablo 4.1. İş Birliği Becerileri

.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

Tablo 4.2. Etkili İş Birliği Kurabilmek

! DİKKAT

Etkili iş birliği kurabilmek için gerekli becerileri genel olarak üç ana başlık altında becerileri, duyguları yönetme ve farklılıklara ve farklı fikirlere saygı olarak sıralanabilir (1, 3).

ETKİNLİK 5: Aktif Dinleme Becerimi Geliştiriyorum

Etkinliğin Amacı: Aktif dinleme becerilerini geliştirmek.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda aktif dinleyici olabilmek için gerekli becerilerimi geliştireceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalem, Tablo 5.1., Tablo 5.2.

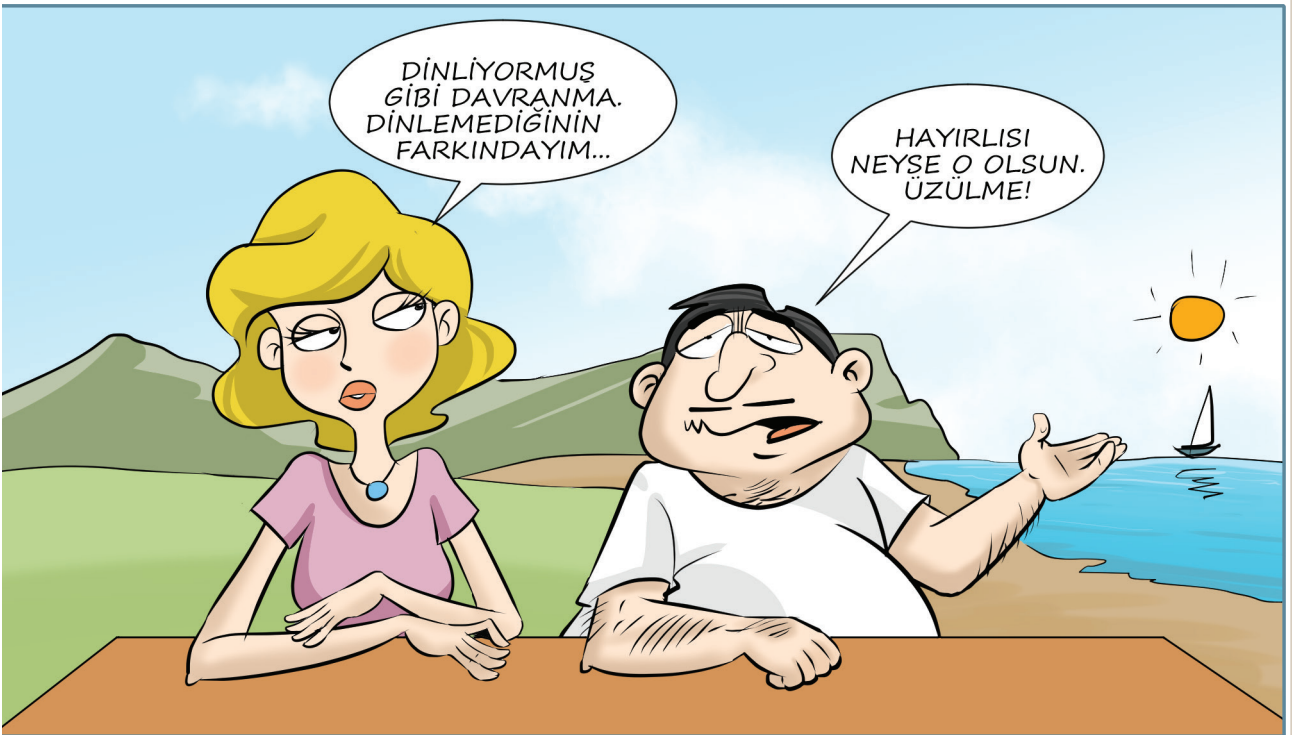
Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinlik/Etkinliğe Başlayalım:

- İlk olarak Tablo 5.1.'de listede yer alan aktif dinlemenin tanımını okuyunuz.
- Daha sonra kendi dinleme biçiminizi düşünerek Tablo 5.2.'de yer alan kontrol listesini doldurunuz. Tablo 5.3.'te yer alan açıklamaları okuyunuz.

Tablo 5.1. Aktif Dinleme

Aktif dinleme dinleyicinin de konuşmacıya sözlü ya da sözsüz ifadelerle katkı sağlaması anlamına gelir. Bu tür dinleme, anlatılanların anlaşıldığını konuşana göstermeyi gerektirir. Aktif dinleme; kişinin kendi anlayışını geliştirmek, daha çok bilgi elde etmek amacıyla dinlemeye odaklanmasını ifade eder. Aktif dinlemede dinleyici tanımlanmış bir sorumluluğa sahiptir (2, 4).

Tablo 5.2 Kontrol Listesi

Davranışlar	Her zaman	Bazen	Hiçbir zaman
Konuşan kişiyi anlamaya odaklanırım.			
Konuşan kişiyi dinlediğimi başımla onaylayarak, anladığımı belli eden sorular sorarak ya da söylediklerine uygun tepkiler vererek belli ederim.			
Konuşan kişinin amacını anlamaya çalışırım, anlamazsam sorarım.			
Konuşan kişiye ilgiyle bakarım ve iletişim kurmaya istekli olduğumu belli ederim.			
Konuşan kişinin bakış açısını anlayacak şekilde dinlerim.			
Konuşan kişinin söylediklerinden çok kendi vereceğim cevaplara ya da mesajlara kafa yorarım.			
Konuşan kişinin söyleyecekleri bitene kadar bekler daha sonra konuşurum.			
İletişim kurduğum kişiler genellikle çok iyi dinleyici olduğumu söyler.			
İletişim kurduğum kişiler genellikle "Bitirmeme izin verirsiniz?", "Tam olarak onu demek istememiştim.", "Lütfen dinler misiniz?" diyerek beni uyarırlar.			
Konuşan kişinin söylediklerini kendi ifadelerimle özetleyerek doğru anlayıp anlamadığımı sorarım.			

Tablo 5.3. Açıklamalar

Davranışlar	Açıklama
Konuşan kişiyi anlamaya odaklanırım.	Aktif bir dinleyici konuşan kişinin ne söylediğini anlamaya odaklanır. Ne söylendiğinin farkında olmadan dinlemek pasif dinleme örneğidir.
Konuşan kişiyi dinlediğimi başımla onaylayarak, anladığımı belli eden sorular sorarak ya da söylediklerine uygun tepkiler vererek belli ederim.	Aktif dinleyiciler konuşmacının söylediklerine odaklandığını sözel ve sözel olmayan şekilde belli ederek iletişimin sürmesini sağlar.
Konuşan kişinin amacını anlamaya çalışırım, anlamazsam sorarım.	Amaca odaklanmadan ve ayırım yapmaksızın dinleme pasif dinleme davranışdır. İletişimin amacını anlamak aktif düşünme sürecini gerektirdiği için dinleyicinin iletişimi sürdürmesini sağlar.
Konuşan kişiye ilgiyle bakarım ve iletişim kurmaya istekli olduğumu belli ederim.	Konuşan kişi ile uygun biçimde göz kontağı kurmak ya da iletişim kurmaya istekli olduğunu göstermek iletişimi sürdürülebilir kılar. Ayrıca bu davranışlar iletişime katıldığının sözel ve sözel olmayan göstergeleridir.
Konuşan kişinin bakış açısını anlayacak şekilde dinlerim.	Konuşan kişinin bakış açısını anlayarak dinlemek konuşan kişinin amacını anlamasını ve nasıl hareket etmeniz gerektiğini belirler.
Konuşan kişinin söylediklerinden çok kendi vereceğim cevaplara ya da mesajlara kafa yorarım.	Sürekli savunma halinde beklemek iletişimden kopmanıza neden olabilir. Sohbetin sonunda belki de konuşan kişi sizin hazırladığınız cevabınızı gerektiren hiçbir şey söylememiş olabilir.

Konuşan kişinin söyleyecekleri bitene kadar bekler daha sonra konuşurum.	Sürekli içsel bir savunma geliştirmektense konuşan kişinin söyleyeceklerinin bitirmesini beklemek aktif dinlemenin gerçekleşmesi için daha önemlidir. Böylece konuşan kişinin duygu ve düşünceleri de açıklığa kavuşmuş olur.
İletişim kurduğum kişiler genellikle çok iyi dinleyici olduğumu söyler.	Sizinle iletişim kuran kişilerin bu ve buna benzer dönütleri çoğu zaman sizin aktif bir dinleyici olduğunuzun göstergesi olabilir. Ancak bu yorumun "ağzı var dili yok", "uyaroğlu" anlamına gelmeyecek şekilde olmasına dikkat edin.
İletişim kurduğum kişiler genellikle "Bitirmeme izin verirsiniz?", "Tam olarak onu demek istememiştim.", "Lütfen dinler misiniz?" diyerek beni uyarırlar.	Bu ve benzeri sözel dönütler sizin sık sık konuşan kişilerin sözünü kestiğinizin, söyleneni yanlış ya da eksik anladığınızın ya da iletişimden kopduğunuzun, aktif dinlemeden uzaklaştığınızın göstergesi olabilir.
Konuşan kişinin söylediklerini kendi ifadelerimle özetleyerek doğru anlayıp anlamadığımı sorarım.	Konuşan kişinin söylediklerini sizin kendi ifadelerinizle özetleyerek teyit almak istemeniz iletişime aktif olarak katıldığınızın ve zihinsel olarak uygun tepki verdiğinizin göstergesidir.

ETKİNLİK 6: Etkili İletişim Kurmak İçin Stratejiler Geliştiriyorum

Etkinliğin Amacı: İş birliğini sağlayacak iletişim becerilerine yönelik stratejiler kazanmak/geliştirmek.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda iş birliği sağlamak için etkili olabilecek iletişim stratejilerini edineceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalem, Tablo 6.1., Tablo 6.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım:

- İlk olarak Tablo 6.1.'de yer alan listede karışık biçimde sıralanmış ve iş birliği kurmak için etkili olabilecek stratejileri altındaki boş şemaya yerleştiriniz. Yerleştirmeyi yaparken davranışın sözel olmayan iletişim davranışı mı yoksa sözel iletişim davranışı mı olduğuna dikkat ediniz.
- Strateji listesini inceleyiniz. Daha sonra boş şemaya bu davranışları sınıflayarak yazınız.

Başarımı Değerlendiriyorum:

- Ek 6.2.'de bulunan şema ile kendi şemanızı karşılaştırın ve açıklamaları okuyun.

Tablo 6.1. Stratejiler (2, 4)

Aşırı konuşmaktan kaçının.
Beden dilinin farkında olun, beden dilinizi kullanın.
Ortamdaki kişilerle yakınlık geliştirin.
Dinleyin.
Farklı fikir ve başlık açılarını kabul edebileceğinizi gösterin ve teşvik edici olun.
Göz kontağı kurun.
Başkalarına fikirlerini sorun.
Yansıtıcı dinlemeyi kullanın.
Yüz ifadelerinizin farkında olun.
Sessizliği kullanın.
İkincil iletişim kanallarını kullanın.

Sözel Olmayan İletişim

Sözel İletişim

Tablo 6.2. Başarımı Değerlendiriyorum

Sözel Olmayan İletişim	Sözel İletişim
Göz kontağı kurun: konuşan kişi ile doğru- dan göz kontağı kurmanız onu dinlediğiniz anlamına gelir. Ancak göz kontağının göz hapsi anlamına gelmediğini unutmayınız.	Ortamdaki kişilerle yakınlık geliştirin: Ola- sı olumsuz durumlarda alakasız bir konuda sohbet açma, mizah kullanma, kişinin ken- disine ilişkin espriler yapması, iltifatlarda bulunmak, ikramda bulunmak ortamdaki kişilerle yakınlığı sağlar ve çatışmaları ön- ler.
Yüz ifadelerinizin farkında olun: Sinirli ba- kışlar, sürekli gülümsemek gibi farkında olmadığınız yüz ifadeleri ortada önemli bir şey olmasa bile gereksiz bir gerginliğe yol açabilir. Bu nedenle yüz ifadelerinizin farkın- da olmak önemlidir.	Aşırı konuşmaktan kaçının: En iyi iş birlik- çiler konuşmaktan daha çok dinlerler. Eğer bir ortamda en çok sizin sesiniz duyuluyor- sa diğer insanlar yeterince konuşmuyor- dur. Bu durumda iş birliği sarsılır.
İkincil iletişim kanallarını kullanın: İkincil ile- tişim kanalları hem sözel hem de sözel ol- mayan davranışları içerir. Konuşanın ne söy- lediği ile ilgilendiğinizi gösteren ifadelerdir. Örneğin; "Aaa evet, çok doğru, gerçekten mi?" gibi ifadeler, baş sallama, gözler ile onaylama.	Farklı fikirleri kabul edici olduğunuzu gös- terin ve teşvik edici olun: Bir konu hakkın- da anlamadığınızı ya da farklı görüşlerin olduğunu kabul edip bunu ifade etmek bile gerginliği azaltabilir. Anlaşmazlıklar her iş birliğinin bir parçasıdır.
Sessizliği kullanın: İş birliği aktif katılımı ister ancak tüm paydaşların anı anda konuşması işleri karmaşık hale getirebilir. Bu nedenle sessizliği bir amaca yönelik olarak yani baş- kalarını dinlemek için kullanmak önemlidir.	Başkalarına fikirlerini sorun: "Benimle aynı fikirde misiniz?" yerine "Sizin bu konudaki fikriniz nedir?" diye sorun.
Beden dilini kullanın: İletişim anında duru- şunuz, oturuşunuz, elleriniz ve kollarınızla verdiğiniz işaretler çok güçlü mesajlar verir. Başkalarının ve kendinizin beden dilinin far- kında olun.	Yansıtıcı dinlemeyi kullanın: İnsanların söylediklerini dinlediğinizi ve mesajlarını gerçekten anladığınızı gösterin. Örneğin "Sanırım burada demek istiyorsunuz." gibi ifadelerle kişilerin söylediklerini anla- yıp anlamadığınızı kontrol edin. Böylece onu dinlediğinizi gösterin.
Dinleyin: Çok basit anlamı ile karşınızdakini dinleyin. Bir önceki tartışmanın rövanşını al- mak ya da bana sıra geldiğinde ne desem acaba diye düşünmeden karşınızdaki kişileri dinleyin.	

ETKİNLİK 7: İletişim Defteri Tutuyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğun öğretmeni ile yazı iletişimi sağlayacak iletişim defteri tutmak.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda iletişim defteri tutmanın önemini ve iletişim defteri tutmayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalem, Tablo 7.1., Tablo 7.2., Tablo 7.3.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinlik/Etkinliğe Başlayalım:

- İlk olarak Tablo 7.1’de yer alan Bilgi Notunu okuyunuz.
- Daha sonra Tablo 7.2’de yer alan iletişim defteri örneğini inceleyiniz ve kendi iletişim defterinizi oluşturunuz.

Başarımı Değerlendiriyorum:

- Ek 7.3.’te bulunan Başarımı Değerlendiriyorum tablosu ile performansınızı değerlendiriniz. Yaptığınız basamaklara “+” yapamadığınız basamaklara “-” koyunuz. Tablo 7.1.’e geri dönerek bilgileri tekrar gözden geçirin.

Tablo 7.1. Bilgi Notu

Soru	Cevap
İletişim defteri nedir?	Çocuğumun öğretmeni ile kendi aramızda arasında bilgi aktarımının gerçekleşebilmek amacıyla kullanılabileceğim araçlardır.
İletişim defteri ne işe yarar?	İletişim defterleri ile aileler ve öğretmenler birbirlerine iletmek istedikleri her şeyi bir yazabilirler. İletişim defteri aracılığıyla ben öğretmenlere görüşlerimi, düşüncelerimi ya da önerilerimi iletebilirim. Öğretmen ise bana çocuğumun öğrenme süreçlerine nasıl katılabileceğimi ve ne tür çalışmalar yapabileceğime ilişkin bilgileri iletebilir.

İletişim defterini tutarken nelere dikkat etmeliyim?	• Defteri hazırlarken çocuğumun öğretmeni ile birlikte çalışmalıyım. • Defter bir gün içinde hem bana hem öğretmene gitmelidir. • Defterde hem öğretmen için hem de benim için bir kısım olmalıdır. • Her gün düzenli olarak kontrol etmeli böylece bilgi paylaşımı sağlanmalıdır. • İletişim defterlerinin amacına ve başarıya ulaşması iletişim defterinin ne sıklıkta yazılacağı, defteri ailede kimin dolduracağı, ne tür bilgilerin paylaşılacağı, defterin tüm aile üyelerine mi yoksa yalnızca ebeveynlere mi açık olacağı belirlenmesi gerekir. • Defterde yer alan bileşen ve bilgi başlıkları çocuğumun gelişimine ya da öğretmenin ve benim isteğimize göre güncellenebilir.
--	--

Tablo 7.2. İletişim Defteri Örneği

İLETİŞİM DEFTERİ ÖRNEĞİ	
Defterin Yazıldığı Tarih ve Yazım Sıklığı 01.03.2022 Pazartesi/Çarşamba/Cuma	Öğretmen ve Sorumlu Aile Üyesi Anne Adı Öğretmen Adı
Öğretmen Bölümü	Veli Bölümü
Ailenin öncelikli olarak bilmesi gerektiği bilgilerin yazılacağı bir bölüm. <i>Çocuğun genel duygu durumu, hastalık durumu, okulda gerçekleşen önemli bir olay ya da genel rutinde olan bir değişiklik.</i>	Öğretmenin öncelikli olarak bilmesi gerektiği bilgilerin yazılacağı bir bölüm. <i>Çocuğun genel duygu durumu, uyku durumu, hastalık durumu, evde gerçekleşen önemli bir olay ya da genel rutinde olan bir değişiklik, okul saatine denk gelen ve kullanması gereken ilaç hakkında bilgi.</i>

Yeme ve içme etkinliklerine ilişkin bir bölüm <i>Okulda çıkan yemeği yedi mi? Ne yedi?</i>	Okulda yapılan etkinlikler ve çocuğun etkinliklerde gözlemlenen performansına ilişkin bir bölüm	Yeme ve içme etkinliklerine ilişkin bir bölüm <i>Sabah kahvaltı etti mi? O gün okulda yememesi gereken bir yiyecek var mı?</i>	Evde yapılan etkinlikler ve çocuğun etkinliklerde gözlemlenen performansına ilişkin bir bölüm
Çocuğun akranlarıyla etkileşimine ilişkin bir bölüm <i>Arkadaşları ile olan önemli bir olay var mı?</i>	Ödevlere ilişkin bir bölüm <i>Verilen ödevler nelerdir? Dikkat edilmesi gereken şeyler neler?</i>	Çocuğun evde yaşayan kişilerle etkileşimine ilişkin bir bölüm <i>Evde anne, baba ve kardeşleri ile önemli bir olay oldu mu?</i>	Ev rutinlerine ilişkin bir bölüm <i>Evdeki rutinlerde bir değişiklik oldu mu, ödev anlaşıldı mı, yapıldı mı?</i>
Öğretmenin öneri ve sorularına ilişkin bir bölüm	Velinin öneri ve sorularına ilişkin bir bölüm		

Tablo 7.3. Başarımı Değerlendiriyorum

Beceri basamakları	Yaptım	Yapamadım	Notlarım
Çocuğumun öğretmeni ile kolayca şekil verebileceğimiz bir defter seçtik.			
Çocuğumun öğretmeni ile defterin bileşenlerine ve içeriğine karar verdik.			
Defterin yazım sıklığını çocuğumun öğretmeni ile belirledik.			
Deftere son şeklini çocuğumun öğretmeni ile birlikte verdik.			

Neler Öğrendik?

Bu bölümün sonunda çocuğunuzun eğitiminde kuracağınız veya kurduğunuz iş birliğinin tanımını ve iş birliği sizin çocuğunuzun eğitimi için neden gerekli olduğunu, çocuğunuzun eğitiminde kuracağınız veya kurduğunuz iş birliklerinde yer alan paydaşlarınızın kimler olduğunu, iş birliklerinde sorumluluklarınızın neler olabileceğini, iş birliği kurabilmek için gerekli becerilerin neler olduğunu, aktif dinleyici olabilmek için gerekli becerileri, iş birliği kurmak için etkili olabilecek iletişim stratejileri hakkında bilgi ve becerilerinizi artırdınız. Etkinlik sonunda yer alan “Başarımı Değerlendiriyorum” kısmı ile kendi öğrenmelerinizi değerlendirme fırsatı buldunuz.

Yararlanılan Kaynaklar

- (1) Friend, M., & Cook, L. (1992). *Interactions: Collaboration skills for school professionals*. Longman Publishing Group, 95 Church Street, White Plains, NY 10601.
- (2) McNaughton, D., Hamlin, D., McCarthy, J., Head-Reeves, D., & Schreiner, M. (2008). Learning to listen: Teaching an active listening strategy to preservice education professionals. *Topics in Early Childhood Special Education*, 27(4), 223-231.
- (3) Olivos, E. M., Gallagher, R. J., & Aguilar, J. (2010). Fostering collaboration with culturally and linguistically diverse families of children with moderate to severe disabilities. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20(1), 28-40.
- (4) Robertson, K. (2005). Active listening: more than just paying attention. *Australian family physician*, 34(12).
- (5) Sardohan-Yıldırım, E., Akçamete, G. (2020). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminde stratejiler* İçinde P. Şafak (Ed.), *Ağır ve Çoklu Yetersizliği Olan Öğrencilerin Aileleri ile İş birliği ve Aile Eğitimi*